

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Katowice, dnia 8 czerwca 2016 r.

Poz. 3181

UCHWAŁA NR XVII/380/2016 RADY MIEJSKIEJ W DĄBROWIE GÓRNICZEJ

z dnia 18 maja 2016 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Dąbrowa Górnicza na lata 2016 – 2019

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 446) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Miejska w Dąbrowie Górniczej uchwala, co następuje :

§ 1. Uchwala się Gminny program opieki nad zabytkami miasta Dąbrowa Górnicza na lata 2016 - 2019 w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwala podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego i na stronie internetowej Urzędu Miejskiego w Dąbrowie Górniczej.

§ 3. Wykonanie Uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Dąbrowa Górnicza.

§ 4. Uchwala wchodzi w życie po upływie 14 dni od jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Przewodnicząca Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej

Agnieszka Pasternak

Załącznik do Uchwały Nr XVII/380/2016
Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej
z dnia 18 maja 2016 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
MIASTA DĄBROWA GÓRNICZA
NA LATA 2016 - 2019**

OPRACOWANIE:
Jakub Danielski
ewidencjazabytkow@gmail.com
DĄBROWA GÓRNICZA, LIPIEC 2015

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	13
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	15
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2016 - 2019 dokumentami wykonanymi na poziomie miasta	15
6. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta.....	20
6.1. Charakterystyka miasta	20
6.2. Zarys historii obszaru miasta.....	22
6.3. Krajobraz kulturowy	24
6.3.1. Dziedzictwo materialne	25
6.3.2. Dziedzictwo niematerialne	32
6.3.3. Krajobraz kulturowy – współczesny.....	34
6.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	34
6.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	34
6.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	35
6.4.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	36
6.4.4. Zabytki archeologiczne	52
6.5. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla miasta	57
7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta. Analiza szans i zagrożeń	57
8. Założenia programowe	60
9. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	65
10. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	66
10.1. Dotacje	66
10.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	72
10.3. Środki europejskie	72
11. Wydatki miasta Dąbrowa Górnicza związane z ochroną zabytków	74
12. Bibliografia	78
13. Spis tabel i rysunków	79
14. Załączniki	79

1. Wstęp

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Dąbrowa Górnicza jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego miasta Dąbrowa Górnicza. Celem tego opracowania jest określenie głównych zadań i kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest przez Prezydenta Miasta, a następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miejską. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Prezydent Miasta przedstawia Radzie Miejskiej sprawozdanie z wykonania programu. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Gminny program opieki nad zabytkami to dokument uzupełniający dotychczas przyjęte akty prawa miejscowego, uwzględniający zadania z zakresu opieki nad zabytkami. Określa sposób ich realizacji, poprzez stosowne działania organizacyjne i finansowe oraz upowszechniające wiedzę o zabytkach.

Gminny program opieki nad zabytkami ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania ukierunkowane są na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Głównym beneficjentem realizacji programu jest lokalna społeczność, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Gminny program opieki nad zabytkami, między innymi poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych, służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem opieka nad zabytkami ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz Wojewódzcy Konserwator Zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy, wyznacza cele opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami i są one następujące:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. Wyekspozowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. - Dz. U. nr 78 poz. 483, ze zm.) w przepisach:

- **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

- **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- **Art. 3:** definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- **Art. 4:** objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

- **Art. 5:** określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

- **Art. 6:** klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

- **Art 7:** reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Rejestr zabytków - dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również

wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomości. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Pomnik historii - Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, o którym mowa w ust. 1, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Park kulturowy - jest formą ochrony zabytków. Tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park może być powoływany przez radę gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

- **Art. 16 ust. 1:** wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

- **Art. 17:** określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

- **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

- **Art. 19:** wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

- **Art. 20:** mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

- **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

- **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

- **Art. 89:** wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. 2016 poz. 446), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

• **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199, ze zm.). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

• **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. 2016 poz. 290). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają

przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1232, ze zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 1651, ze zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 782, ze zm.). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. 2012 poz. 406, ze zm.). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, FilMOTEKA Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. 2016 poz. 239). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmienia niektórych ustaw w związku z wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 774).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. 2012 poz. 987, ze zm.). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- 1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzanie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,

- 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. 2012 poz. 642, ze zm.). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 1446, ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Gminny program opieki nad zabytkami miasta Dąbrowa Górnicza jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się Gminny program opieki nad zabytkami połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami miasta Dąbrowa Górnicza zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- **Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami**

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, opracowane przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury pod przewodnictwem prof. dr hab. Bogumiły Rouby, są niezwykle ważnym dokumentem, związanym z ochroną zabytków w Polsce. W dokumencie zapisano między innymi: „Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. (...) Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki”.

W opracowaniu zostały zawarte cele i zadania dla Programu Krajowego. Stwierdzono, że „celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce”.

Za istotne, uznano przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich porządkujących sferę ochrony zabytków, które dotyczą konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Podstawowe zasady konserwatorskie:

- Zasady *primum non nocere* (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);
- Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
- Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;
- Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
- Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
- Zasady odwracalności metod i materiałów;
- Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

- Uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych.
- Działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityki sektorowych.
- Systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.
- Dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednoczenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.

- Kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników.
- Współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej.

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014 - 2017**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017 przyjęty został w dniu 24 czerwca 2014 r. przez Radę Ministrów. Dokument ma usprawnić nadzór nad służbami konserwatorskimi oraz określić źródła finansowania inwestycji i procedur administracyjnych związanych z wydawaniem decyzji oraz przyznawaniem funduszy na prace podejmowane w obiektach zabytkowych.

Uchwalony program jest pierwszym dokumentem porządkującym działania organów sprawujących opiekę nad zabytkami. Z programu będą pochodzić fundusze między innymi na szkolenia dla urzędników i ujednoczenie kwestii formalnych. Wśród zadań uwzględnionych w przyjętym dokumencie znalazło się porządkowanie rejestru zabytków oraz przygotowanie zasad oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych. Program ma na celu także zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami poprzez promowanie takich narzędzi jak konkursy, konsultacje z mieszkańcami i współpraca z mediami. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zamierza przeznaczyć na jego realizację 26,5 mln zł. Dokument doprecyzowuje ponadto kompetencje samorządów w zakresie realizowania projektów konserwatorskich i rewitalizacyjnych. Zgodnie z nowymi ustaleniami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków, w ciągu najbliższych 3 lat zaangażowanie samorządów w opiekę nad zabytkami powinno znacznie wzrosnąć.

- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 - 2020**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „równoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.
- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

- **Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo**

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne, w których będą się koncentrować główne zadania:

1. Sprawne i efektywne państwo;
2. Konkurencyjna gospodarka;
3. Spójność społeczna i terytorialna.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego).

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

- **Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020**

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 104 przez Radę Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

- 4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.
- 4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.
- 4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

- **Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030**

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;

- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

- **Strategia rozwoju Polski Południowej do roku 2020**

Strategia rozwoju Polski Południowej do roku 2020 została przyjęta uchwałą nr 3 przez Radę Ministrów dnia 8 stycznia 2014 r. Dokument powstał na bazie Strategii dla Rozwoju Polski Południowej w obszarze województw małopolskiego i śląskiego do roku 2020, przyjętej przez sejmiki województw małopolskiego i śląskiego w dniu 5 kwietnia 2013 r. Na potrzeby niniejszego dokumentu Polska Południowa zdefiniowana została jako makroregion obejmujący dwa województwa: małopolskie i śląskie.

Strategia Rozwoju Polski Południowej do roku 2020 identyfikuje możliwości współpracy pomiędzy województwami śląskim i małopolskim oraz wskazuje kierunki interwencji umożliwiające rozwijanie i zacieśnianie tej współpracy. Konsekwencją wspólnych inicjatyw podejmowanych przez oba województwa oraz rząd będzie kreowanie Polski Południowej jako silnego i konkurencyjnego obszaru w Europie.

Cel główny Strategii został zdefiniowany w następujący sposób: Polska Południowa nowoczesnym i atrakcyjnym regionem Europy.

Cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację trzech celów strategicznych:

- pierwszy cel strategiczny zorientowany na wzmacnianie relacji i integrację Europolu górnośląsko - krakowskiego: Europol górnośląsko - krakowski obszarem koncentracji innowacji i kreatywności, wyznaczającym trendy rozwojowe i wpisującym się w sieć najdynamiczniej rozwijających się metropolii europejskich;
- drugi cel strategiczny zorientowany na łączenie aktywności podmiotów i potencjałów endogenicznych całego makroregionu oraz poszerzanie możliwości współpracy i realizowania projektów rozwojowych w Polsce Południowej: Polska Południowa przestrzenią partnerskiej współpracy na rzecz efektywnego wykorzystywania możliwości rozwojowych;
- trzeci cel strategiczny zorientowany na wzmacnianie pozycji makroregionu w otoczeniu, w szczególności dzięki zwiększaniu atrakcyjności makroregionu dla podmiotów w otoczeniu: Polska Południowa miejscem przyciągającym ludzi, podmioty i inicjatywy wzmacniające potencjały makroregionu.

W obszarze turystyki i kultury region Polski Południowej jest obszarem charakteryzującym się wysoką atrakcyjnością turystyczną. Jest także ważnym ośrodkiem kulturalnym na mapie kraju. Posiada dużą liczbę instytucji kultury wysokiej o charakterze widowiskowym. Plasuje się w czołówce regionów pod względem liczby wystaw o znaczeniu krajowym i międzynarodowym.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

Przy sporządzaniu Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Dąbrowa Górnicza omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie wojewódzkim:

- Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006 - 2020, Strategia rozwoju województwa śląskiego na lata 2000 - 2020, Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2020+”, Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2014 - 2017, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego.

Gminny program opieki nad zabytkami miasta Dąbrowa Górnicza na lata 2016 - 2019 jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej miasta.

Dokumenty opracowane na poziomie województwa:

- **Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006 - 2020**

Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006 - 2020 została uchwalona przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 28 sierpnia 2006 r. Jest to dokument, który określa cele strategiczne rozwoju kultury wraz z kierunkami działań.

W strategii wyznaczono cztery cele strategiczne:

Cel I. Wzrost kompetencji potrzebnych do: uczestnictwa w kulturze, efektywnego zarządzania kulturą twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej.

Cel II. Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego - w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego - w roli twórców treści kulturowych).

Cel III. Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego lepsze wykorzystywanie do celów turystycznych.

Cel IV. Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywanie ich kreatywności.

Dla celu III, najważniejszego pod względem ochrony zabytków, ustalono następujące kierunki działań:

- rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat;
- inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego;
- popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik);
- rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych;
- rewitalizacja obiektów i terenów przemysłowych znajdowanie dla nich nowych funkcji;
- wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (promocja, tworzenie produktów turystyki kulturowej);
- tworzenie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu.

• **Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2020+”**

Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2020+” została przyjęta uchwałą nr IV/38.2 2013 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 1 lipca 2013 r. Strategia ta stanowi aktualizację dokumentu pn. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „ŚLĄSKIE 2020”, przyjętego przez Sejmik Województwa Śląskiego uchwałą nr III/47/1/2010 przez Sejmik Województwa Śląskiego w dniu 17 lutego 2010 r.

Wizja rozwoju województwa śląskiego w perspektywie 2020+:

Województwo śląskie będzie regionem zrównoważonego i trwałego rozwoju stwarzającym mieszkańcom korzystne warunki życia w oparciu o dostęp do usług publicznych o wysokim standardzie, o nowoczesnej i zaawansowanej technologicznie gospodarce oraz istotnym partnerem w procesie rozwoju Europy wykorzystującym zróżnicowane potencjały terytorialne i synergii pomiędzy partnerami procesu rozwoju.

Na podstawie określonej wizji rozwoju wykraczającej poza horyzont czasowy strategii, wyznaczono obszary priorytetowe, cele strategiczne i cele operacyjne, a następnie określono kierunki działań do roku 2020.

W strategii sformułowano cztery strategiczne cele rozwojowe:

Cel I - Województwo śląskie regionem nowoczesnej gospodarki rozwijającej się w oparciu o innowacyjności i kreatywności;

Cel II - Województwo śląskie regionem o wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie;

Cel III - Województwo śląskie regionem atrakcyjnym i funkcjonalnej przestrzeni;

Cel IV - Województwo śląskie regionem otwartym będącym istotnym partnerem rozwoju Europy.

W ramach celu strategicznego III znalazły się kierunki służące wysokiemu poziomowi ładu przestrzennego i efektywnego wykorzystania przestrzeni, a wśród nich jeden, mający bezpośredni związek z opieką nad dziedzictwem kulturowym: „Przywracanie pozycji lub nadawanie nowych funkcji obiektom zabytkowym oraz symbolicznym w życiu społeczności lokalnych”.

• **Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2014 - 2017**

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2014 - 2017 został przyjęty uchwałą nr IV/48/7/2014 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 10 marca 2014 r. Program ten jest trzecim programem opieki nad zabytkami w województwie śląskim. Pierwszy program obejmował lata 2006 - 2009, przyjęty został uchwałą nr II/53/2/2006 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 25 października 2006 r. Następnie opracowana została jego aktualizacja - Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2010 - 2013, który przyjęty został uchwałą nr III/48/2/2010 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 17 lutego 2010 r.

Przedmiotem programu są wszystkie zabytki niezależnie od form ochrony, jakimi są objęte. Program obejmuje obszar województwa śląskiego w granicach administracyjnych. Głównym celem programu jest poprawa stanu zachowania zabytków, a także włączenie zabytków w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego województwa, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju. Program określa warunki włączania zabytków w procesy gospodarczego rozwoju województwa przy pomocy zróżnicowanych podmiotów gospodarczych.

W programie sformułowano następującą misję Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2014 - 2017: Dobrze zachowane, zadbane zabytki stanowiące o tożsamości regionu kluczowym czynnikiem budowy kapitału społecznego województwa, rozwoju gospodarczego województwa oraz jego promocji w kraju i na świecie.

W celu realizacji sformułowanej misji, wyznaczono dwa cele strategiczne, wraz z celami operacyjnymi i kierunkami działań:

Cel strategiczny I - Kształtowanie kulturowego obrazu województwa.

Dla celu strategicznego sformułowano trzy cele operacyjne:

Cel operacyjny I.1 - Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa.

Cel operacyjny I.2 - Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa.

Cel operacyjny I.3 - Włączenie zabytków w procesy gospodarcze.

Cel strategiczny II - Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu.

Dla drugiego celu strategicznego sformułowano dwa cele operacyjne:

Cel operacyjny II.1 - Propagowanie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami.

Cel operacyjny II.2 - Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami.

Wśród najważniejszych kierunków działań wymieniono między innymi:

- weryfikacja zabytków województwa;
- tworzenie nowoczesnych struktur zarządzania zabytkami;
- marketing produktów kulturowych i kulturowo - gospodarczych;
- konserwacja i adaptacja zabytków;
- kształtowanie obszarów zabytkowych i krajobrazów kulturowych;
- wzmocnienie edukacji o dziedzictwie kulturowym;
- popularyzacja i promocja zabytków i wiedzy o zabytkach.

• **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego**

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego, został uchwalony przez Sejmik Województwa Śląskiego 21 lipca 2004 r. Jest to dokument planowania strategicznego, który określa działania, za pomocą których samorząd województwa wpływa na rozmieszczenie funkcji terenów w przestrzeni i ich wzajemne powiązanie. Plan uwzględnia założenia polityki przestrzennej państwa i tworzy warunki do realizacji ustaleń strategii rozwoju województwa.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego, wyznacza cel generalny polityki przestrzennej, który zdefiniowano jako kształtowanie harmonijnej struktury przestrzennej województwa śląskiego, sprzyjającej wszechstronnemu rozwojowi województwa. Ponadto określono sześć celów operacyjnych.

Cele związane z ochroną zabytków i opieką nad nimi zostały ulokowane w ramach dynamizacji i restrukturyzacji przestrzeni województwa, wzmocnienia funkcji węzłów sieci osadniczej oraz ochrony zasobów środowiska, wzmocnienia systemu obszarów chronionych i wielofunkcyjnego rozwoju terenów otwartych (cele operacyjne I - III).

W ramach pierwszego obszaru wyznaczono kierunek: „Wykreowanie zintegrowanego regionalnego produktu turystycznego”, którego realizacja odbywać się będzie poprzez:

1. Podnoszenie rangi obiektów dziedzictwa kulturowego (uznanie za pomnik historii, wpisanie na listę UNESCO), w tym zabytków sakralnych, przemysłowych, rezydencjonalnych, budownictwa drewnianego;
2. Tworzenie markowych produktów turystycznych;
3. Tworzenie tematycznych szlaków turystycznych.

W ramach drugiego obszaru wyznaczono dwa kierunki:

1. Promowanie zwartych miast efektywnie wykorzystujących teren;
2. Rewitalizacja miejskich dzielnic.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego prezentuje zestawienie wskaźników monitorowania. Żaden z nich nie odnosi się jednak bezpośrednio do kwestii opieki nad zabytkami.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2016 - 2019 dokumentami wykonanymi na poziomie miasta

Gminny program opieki nad zabytkami miasta Dąbrowa Górnicza zgodny jest z dokumentami:

• **Strategia rozwoju miasta: Dąbrowa Górnicza 2022 - aktualizacja**

Strategia stanowi aktualizację Strategii Rozwoju Miasta: Dąbrowa Górnicza 2020, przyjętej uchwałą nr XX/309/07 przez Radę Miejską w Dąbrowie Górniczej dnia 28 listopada 2007 r. To dokument, który spełnia

kilka podstawowych funkcji: określa politykę władz lokalnych w perspektywie długookresowych celów rozwojowych miasta, informuje społeczność lokalną, podmioty gospodarcze, instytucje lokalne i zewnętrzne o priorytetach rozwojowych przyjętych przez władze miasta, pomaga w promocji i zwiększeniu rozpoznawalności miasta, wskazuje sposoby wdrożenia i realizacji założeń strategicznych. Konstrukcja strategii obejmuje cztery zasadnicze części: część metodologiczną, część analityczno - diagnostyczną, rekomendacje strategiczne, część ewaluacyjną,

Wizja i misja Dąbrowy Górniczej zostały zdefiniowane uwzględniając najbardziej podstawowe wartości, mające wpływ na zrównoważony, inteligentny i sprzyjający włączeniu społecznemu rozwój miasta w trzech płaszczyznach: Dąbrowy Górniczej jako miasta przedsiębiorczego, Dąbrowy Górniczej jako miasta wrażliwego społecznie, odpowiadającego na potrzeby wszystkich interesariuszy oraz Dąbrowy Górniczej jako miasta wspierającego aktywny tryb życia. W każdym z tych obszarów zdefiniowane zostały kluczowe wartości miasta.

Wyznaczona wizja: PRYZYSTAŃ DĄBROWA.

Wyznaczona misja: DĘBOWY ŚWIAT JAKO MIEJSCE SILNEGO WZROSTU.

Wyznaczone priorytety:

Priorytet I: Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki;

Priorytet II: Integracja wspólnot lokalnych;

Priorytet III: Atrakcyjność środowiska zamieszkania;

Priorytet IV: Różnorodność form aktywnego spędzania czasu wolnego;

Priorytet V: Sprawność transportu i komunikacji.

W obszarze ochrony i opieki nad zabytkami dla priorytetu IV. podjęte zostaną działania w ramach wyznaczonych celi operacyjnych:

Cel operacyjny 4.4 Dąbrowa Górnicza - miastem kultywującym historyczne dziedzictwo i tożsamość regionalną oraz promującym aktywność kulturalną i stymulującym wzrost uczestnictwa w niej swych mieszkańców.

Kierunek 4.4.1 Ochrona i promocja obiektów historycznego dziedzictwa kulturowego miasta.

Kierunek 4.4.2 Rewitalizacja obiektów zabytkowych i przemysłowych oraz ich adaptacja na nowe formy działalności.

Kierunek 4.4.3 Rozwój oferty kulturalnej.

Kierunek 4.4.4 Nawiązywanie i rozwijanie krajowej i międzynarodowej współpracy, w tym kulturalnej.

Kierunek 4.4.5 Promowanie i rozwijanie kultury czytelniczek.

• **Lokalny Program Rewitalizacji Dąbrowy Górniczej do roku 2020 (aktualizacja 2014)**

Lokalny Program Rewitalizacji Dąbrowy Górniczej do roku 2020 (aktualizacja 2014) został przyjęty uchwałą nr XXXV/693/14 przez Radę Miejską w Dąbrowie Górniczej dnia 26 marca 2014 r. Program ten stanowi piątą edycję Lokalnego Programu Rewitalizacji Dąbrowy Górniczej do roku 2020.

Opracowanie programu miało na celu:

- zdiagnozowanie uwarunkowań rewitalizacji miasta w czterech podstawowych wymiarach: społecznym, gospodarczym, kulturowym i środowiskowym;
- umiejscowienie przedsięwzięć rewitalizacyjnych miasta w priorytetach i działaniach zawartych w dokumentach strategicznych i planistycznych obowiązujących na poziomie miejskim i regionalnym;
- delimitację obszarów problemowych wymagających podjęcia działań rewitalizacyjnych z podziałem na jednostki strukturalne obligatoryjne i jednostki strukturalne fakultatywne;
- zdefiniowanie priorytetów, celów strategicznych oraz celów operacyjnych dla poszczególnych obszarów rewitalizacji miasta;
- sformułowanie typów projektów rewitalizacji w celu umożliwienia szerokiej grupie beneficjentów włączenia się w działania zmierzające do odnowy poszczególnych obszarów miasta;
- stworzenie systemu wdrażania opartego na współpracy podmiotów sektora publicznego, prywatnego i obywatelskiego;
- zarysowanie systemu mierników, przy użyciu których niezbędne jest monitorowanie i ocenianie postępu w osiąganiu celów strategicznych i operacyjnych rewitalizacji miasta.

W programie wyznaczono tereny i obiekty wymagające rewitalizacji w Dąbrowie Górniczej, do których należą:

- Reprezentacyjne przestrzenie publiczne;
- Układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane;
- Blokowiska oraz osiedla socjalne;
- Tereny przemysłowe;

- Kolonie robotnicze („stare” osiedla mieszkaniowe);
- Infrastruktura kultury i obiekty dziedzictwa kulturowego;
- Obiekty sakralne;
- Dworce kolejowe;
- Tereny dziedzictwa przyrodniczego;
- Parki i zieleń miejska;
- Infrastruktura sportowa.

Na podstawie analizy wskazanych do objęcia programem stref rewitalizacji wyodrębniono i ustalono granice 10 obszarów rewitalizacji miasta:

- Obszar I: Centrum Ogólnomiejskie - Śródmieście;
- Obszar II: Centrum Ogólnomiejskie - Reden;
- Obszar III: Centrum Ogólnomiejskie - Gołonóg;
- Obszar IV : Centrum Lokalne Ząbkowice;
- Obszar V: Centrum Lokalne Strzemieszyce;
- Obszar VI: Osiedla Śródmieścia - Mydlice Płn. i Mydlice Płd.;
- Obszar VII: Osiedla Gołonoga - Kasprzaka, Tysiąclecia i Morcinka;
- Obszar VIII: Śródmiejskie Tereny Przemysłowe;
- Obszar IX: Tereny przyrodniczo - rekreacyjne w zespole dzielnic Łęknice - Korzeniec - Pogoria;
- Obszar X: Tereny przyrodniczo-rekreacyjne w zespole dzielnic Łosień - Łęka - Okradzionów i dzielnicy Błędów.

Szacunkowa wartość wszystkich zgłoszonych projektów rewitalizacyjnych wynosi 537 091044,30 zł. Zadania realizowane są lub będą w obszarach: I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII i IX. Dla obszaru X, jak dotąd, nie zostały zgłoszone projekty rewitalizacyjne.

Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla miasta Dąbrowy Górniczej na lata 2013 - 2017 z perspektywą na lata 2018 - 2020

Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla miasta Dąbrowy Górniczej na lata 2013 - 2017 z perspektywą na lata 2018 - 2020 została przyjęta uchwałą nr XXXI/593/13 przez Radę Miejską w Dąbrowie Górniczej dnia 4 września 2013 r. Program ochrony środowiska to dokument planowania strategicznego, który wyznacza cele i kierunki polityki ekologicznej samorządu miasta Dąbrowa Górnicza oraz określa wynikające z niej działania. To główny instrument strategicznego zarządzania miastem w zakresie ochrony środowiska, który stanowi podstawę do tworzenia programów operacyjnych i zawierania kontraktów z innymi jednostkami administracyjnymi i podmiotami gospodarczymi.

W programie określono aktualny stan środowiska przyrodniczego dla miasta Dąbrowa Górnicza, zawierającej charakterystyki poszczególnych komponentów środowiska wraz z oceną stanu; określono szczegółowe cele główne oraz sformułowano listę działań; scharakteryzowano uwarunkowania realizacyjne programu w zakresie rozwiązań prawno - instytucjonalnych, źródeł finansowania, ocen oddziaływania na środowisko planowania przestrzennego; określono zasady monitorowania.

Program przedstawia główne cele przeznaczone do realizacji usystematyzowanych w następujących grupach: kierunki działań systemowych, ochrona zasobów naturalnych, poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego, które ze względu na perspektywy czasowe, w programie wyznaczono cele krótkoterminowe (w perspektywie 4 - letniej) i długoterminowe (w perspektywie 8 - letniej).

W programie szczegółowo omówiono obszary prawnie chronione w mieście Dąbrowa Górnicza, których powierzchnia w mieście zajmuje 3 663,0 ha (co stanowi 19,4 % powierzchni miasta). Należą do nich:

- Park krajobrazowy „Orlich Gniazd” wraz z obszarem chronionego krajobrazu stanowiącym jego otulinę;
- zespół przyrodniczo - krajobrazowy - „Wzgórze Gołonoskie”;
- 6 użytków ekologicznych: „Bagna w Antoniewie”, „Młaki nad Pogorią I”, „Pogoria II”, „Pustynia Błędowska”, „Źródlika w Zakawiu”, „Uroczysko Zielona”;
- stanowisko dokumentacyjne - „Srocza Góra”;
- 19 pomników przyrody;
- Obszary Natura 2000: „Lipienniki w Dąbrowie Górniczej” (PLH240037), „Pustynia Błędowska”(PLH120014).

• Strategia rozwoju turystyki w gminie Dąbrowa Górnicza na lata 2012 - 2020

Strategia rozwoju turystyki w gminie Dąbrowa Górnicza na lata 2012 - 2020 została przyjęta uchwałą nr XIV/248/12 przez Radę Miejską w Dąbrowie Górniczej dnia 25 stycznia 2012 r. Strategia rozwoju jest podstawowym i niezbędnym dokumentem w procesie planowania i prognozowania kierunków rozwoju miasta. Od funkcjonowania turystyki bezpośrednio zależy istnienie 40 gałęzi gospodarki i 10-15% światowych miejsc

pracy. Efekty turystyki widoczne są w takich dziedzinach jak zatrudnienie, rozwój regionalny, edukacja, środowisko, transport czy kultura.

Przy tworzeniu strategii wzięto pod uwagę:

- uwarunkowania wewnętrzne, a szczególnie obecne możliwości rozwoju i miasta do rozwoju poprzez turystykę, m.in. atrakcje turystyczne, bazę turystyczną i paraturystyczną oraz istniejące produkty turystyczne
- uwarunkowania zewnętrzne, mające wpływ na przebieg procesów, jakie zachodzą w rozwoju gospodarczym i turystycznym w kraju i w Unii Europejskiej - polityka gospodarcza i turystyczna, strategie rozwoju produktów turystycznych, szanse i zagrożenia.

Na tej bazie sformułowano ogólne długoterminowe priorytety i cele strategii rozwoju turystyki oraz cele operacyjne i kierunki działań.

Markowy produkt turystyczny - „Dąb” - symbolem Miasta.

„Dębowy Świat” - program integracyjno - ekologiczno - edukacyjny zainicjowany w Dąbrowie Górniczej w 2007 r.

„Dębowy świat dla aktywnych” to kompleksowy produkt turystyczny Miasta Dąbrowa Górnicza, łatwo identyfikowalny dla potencjalnych turystów i wyróżniający się z oferty rynkowej obszarów konkurencyjnych. obejmuje niezwykle walory przyrodnicze w postaci tzw. Pojezierza Dąbrowskiego, tj. kompleksu jezior Pogoria I, II, III i IV, Pustyni Błędowskiej (jedyne kompleksu w Europie Środkowej zaliczanego do kategorii pustyni, znajdującej się na liście NATURA 2000) i początku Jury Krakowsko - Częstochowskiej oraz wytyczone wokół kilometrowe szlaki i trasy piesze, rolkowe, rowerowe, nordic walking, spacerowe, biegowe, widokowe, miejsca do uprawiania sportów wodnych i plażowych, żeglarstwo, kajaki, pływanie, siatkówka plażowa, etc.

Obszary priorytetowe, cele strategiczne, operacyjne kierunki działań:

PRIORYTET 1: TURYSTYKA MIEJSKIA I KULTUROWA.

Cel strategiczny 1: Pełne wykorzystanie walorów kulturowych miasta.

Turystyka miejska i kulturowa, obejmuje wycieczki i indywidualne podróże turystów krajowych oraz zagranicznych, jak również podróże związane z turystyką sentymentalną. W skład segmentu dotyczącego turystyki miejskiej i kulturowej wchodzi:

1. Zwiedzanie miasta tj. obiektów zabytkowych (sakralnych i świeckich), zespołów o charakterze rezydencjonalnym, interesujących osiedli robotniczych oraz obiektów architektury militarnej (akcentowanie funkcji edukacyjnej).
2. Zwiedzanie obiektów dawnego górnictwa i hutnictwa oraz innych zabytków architektury przemysłowej (akcentowanie funkcji edukacyjnej).
3. Zwiedzanie muzeów: sztuki i zbiorów artystycznych, etnograficznych, skansenów i ośrodków twórczości ludowej, specjalistycznych, archeologicznych, rezerwatów archeologicznych w obrębie intensywnej zabudowy miejskiej.
4. Uczestniczenie w imprezach kulturalnych, rozrywkowych i sportowych.
5. Zwiedzanie miejsc związanych z kultem religijnym.

Kierunki działań:

D.1.1.1. Rewitalizacja obszarów i obiektów o znaczeniu historycznym i kulturowym.

D.1.1.2. Dokumentowanie, ochrona i promocja obiektów historycznego dziedzictwa.

PRIORYTET 2. TURYSTYKA REKREACYJNA, AKTYWNA I SPECJALISTYCZNA.

Cel strategiczny 2: Tworzenie warunków do rozwoju turystyki rekreacyjnej, aktywnej i specjalistycznej.

PRIORYTET 3: TURYSTYKA KRAJOZNAWCZA.

Cel strategiczny 3: Tworzenie warunków do pełnego wykorzystania walorów przyrodniczych i krajobrazowych.

PRIORYTET 4: TURYSTYKA BIZNESOWA.

Cel strategiczny 4: Wzrost liczby turystów podróżujących w celach biznesowych.

PRIORYTET 5: BAZA OKOŁOTURYSTYCZNA.

Cel strategiczny 5: Podnoszenie dostępności i jakości świadczonych usług turystycznych oraz budowa systemu wsparcia rozwoju produktów turystycznych.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Dąbrowy Górniczej

Obecnie obowiązujące studium stanowi II edycję studium i zostało przyjęte uchwałą nr XXIII/374/08 Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej dnia 30 stycznia 2008 r. Straciła moc uchwała nr LI/654/98 Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej z dnia 25 marca 1998 r. w sprawie uchwalenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Dąbrowy Górniczej oraz uchwała nr LIII/936/2002 Rady

Miejskiej w Dąbrowie Górniczej z dnia 27 lutego 2002 r. w sprawie aktualizacji Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Dąbrowy Górniczej.

W studium zostały określone kierunki polityki przestrzennej gminy, w tym lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego w granicach administracyjnych miasta. Studium gminy jest z mocy ustawy dokumentem planowania miejscowego o charakterze strategicznym.

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w art. 10 stanowi, że w studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Zgodnie z art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w studium uwzględniono w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

Do zabytków nieruchomych, zgodnie z art. 6 ustawy o ochronie zabytków, zalicza się: krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Do zabytków archeologicznych, zalicza się: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska i kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Zasady ochrony zabytków wpisanych do rejestru obowiązują niezależnie od tego czy obiekt bądź nieruchomości objęta jest miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego, ponieważ decyzje administracyjne dotyczące obiektów i obszarów objętych tą formą ochrony konserwatorskiej, podlegają z mocy prawa uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W studium wskazano zabytki nieruchome nie wpisane do rejestru zabytków opierając się na: załącznikach od nr 4 do nr 7 do uchwały w sprawie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Dąbrowa Górnicza”, spisie obiektów zabytkowych sporządzonym przez autorów „Studium historycznego miasta Dąbrowa Górnicza”.

Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej - wnioski:

1. Zachować w planowaniu przestrzennym odrębność poszczególnych jednostek - historycznych miejscowości, wsi, przysiółków i kolonii.
2. Objąć ochroną tereny historycznie cenne - układy urbanistyczne, zespoły zabudowy, komponowaną zielen, parki i cmentarze.
3. Sporządzić plany miejscowe i objąć ustaleniami ochrony obszary i obiekty posiadające wartość dla historii i kultury miasta, również zabytki położone w obrębie terenów zamkniętych, dotychczas pozbawione jakiegokolwiek formy ochrony i opieki.
4. Bezwzględnie utrzymać historyczne osie kompozycyjne i widokowe, główne dominanty urbanistyczne miasta: Kościół Matki Boskiej Anielskiej i Wzgórze Gołonoskie zwieńczone kościołem Św. Antoniego Padewskiego.
5. Zachować zabytki nieruchome - obiekty i zespoły wskazane do ochrony i ustalić warunki ochrony w planach miejscowych.
6. Chronić i zachować relikty budowli przemysłowych i kolejowych, świadczących o tożsamości miasta i jego dawnej historycznej świetności. Adaptacja do nowych funkcji winna być prowadzona się ze szczególną uwagą i starannością.
7. Uwzględniać w planowaniu układu komunikacyjnego możliwość wykorzystania śladów dawnej sieci drożnej.
8. Zapewniać nadzory archeologiczne inwestycjom wielkokubaturowym oraz uwzględniać możliwość występowania materiałów archeologicznych w sąsiedztwie stanowisk archeologicznych, w obszarach: osadnictwa sprzed XIX w. oraz domniemanych grodzisk.

• **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta Dąbrowa Górnicza**

Zgodnie z art. 15, ust. 2 pkt. 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199, ze zm.), w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Projekt planu, zgodnie z ww. ustawą musi zostać uzgodniony przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Na terenie miasta Dąbrowa Górnicza, na dzień przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami uchwałą, funkcjonuje 57 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Określają one obowiązkowe zasady ochrony dziedzictwa

kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego.

6. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta

6. 1. Charakterystyka miasta

• **Położenie geograficzne**

Dąbrowa Górnicza jest gminą miejską oraz miastem na prawach powiatu, położonym w środkowo - wsch. części województwa śląskiego. Podzielona jest na dzielnice o granicach umownych: Antoniów, Będów, Bugaj, Centrum, Dziewiąty, Gołonóg, Korzeniec, Kuźniczka Nowa, Łazy Będowskie, Lęka, Lęknice, Łosień, Marianki, Mydlice, Okradzionów, Piekło, Ratanice, Reden, Rudy, Sikorka, Staszic, Strzemieszyce Małe, Strzemieszyce Wielkie, Trzebieszawice, Trzydziesty, Tucznawa, Ujejsce, Ząbkowice oraz Sławków - w latach 1977 - 1984. Dąbrowa Górnicza jest najdalej na wsch. wysuniętym miastem Aglomeracji Katowickiej, na obrzeżach Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Graniczy z Sosnowcem, z powiatem będzińskim, powiatem zawierciańskim oraz powiatem olkuskim w województwie małopolskim. Wraz z częścią z nich wchodzi ona w skład Górnośląskiego Związku Metropolitalnego - związku międzygminnego obejmującego miasta na prawach powiatu, leżące na obszarze konurbacji śląsko - dąbrowskiej.

Dąbrowa Górnicza położona jest we wsch. części Wyżyny Śląskiej, na styku trzech mezoregionów: Garbu Tarnogórskiego (płn. - wsch. część miasta: Trzebieszawice, Łosień, Okradzionów), Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego (śródmieście ze zurbanizowanym otoczeniem - po Ząbkowice, Hutę i Koksownię oraz Strzemieszyce) i Pagórów Jaworznickich (Pustynia Będowska wraz z Będowem, Rudami i Kuźnicą Będowską). W skład mezoregionu Wyżyny Śląskiej Południowej wchodzi jednostki: Garb Ząbkowicki, Płaskowyż Katowicki, Kotlina Przemyszy i Kotlina Mitręgi. Największą powierzchnię zajmuje Kotlina Przemyszy (płn. - zach. część miasta), która tworzy płaską równinę z tarasami rzecznyymi i wzgórzem ostańcowym Góry Gołonoskiej. Płd. - zach. część miasta położona jest w obrębie Płaskowyżu Katowickiego, którego stoki są łagodnie nachylone w kierunku Kotliny Przemyszy. Na wsch. od Kotliny Przemyszy i Płaskowyżu Katowickiego rozciąga się Garb Ząbkowicki, w którego krajobrazie dominują niewysokie wzgórza ostańcowe, spośród których najwyższym jest Góra Bocianek (376,8 m n. p. m.). Wsch. obrzeża Dąbrowy Górniczej zajmuje Kotlina Mitręgi, której najbardziej charakterystycznym elementem jest Pustynia Będowska, z przecinającą ją równoleżnikowo doliną Białej Przemyszy.

Dąbrowa Górnicza leży w dorzeczu dwóch największych rzek - Białej i Czarnej Przemyszy. Znaczna część miasta znajduje się na obszarze ich międzyrzecza, które jest kształtowane przez dopływy obu rzek - Pogorię (dopływ Czarnej Przemyszy) oraz Białą, Bobrek, Strumień Będowski i Centurię (dopływy Białej Przemyszy). W płn. - zach. części miasta, w efekcie zalania dużych wyrobisk po eksploatacji piasku, wykształciło się swego rodzaju „pojezierze”. Znajduje się tu zespół sztucznych zbiorników wodnych Pogoria (I, II, III) i Kuźnica Warężyńska. Pogoria III i Kuźnica Warężyńska są największymi akwenami na terenie Dąbrowy Górniczej.

• **Środowisko przyrodnicze**

W Dąbrowie Górniczej lasy zajmują 4.280 ha, tj. 22,6% obszaru miasta. Grunty zadrzewione i zakrzewione to 496 ha, czyli łącznie 25,3% powierzchni miasta. Kompleksy leśne rozmieszczone są w miarę równomiernie na całym terenie miasta, z największą koncentracją w rejonie Lasów Będowskich. Dzięki wprowadzeniu zalesień ochronnych wokół huty „Katowice” i koksowni „Przyjaźń” możliwe jest ukształtowanie systemu powiązań ekologicznych. Na Wzgórzach Trzebieszawickich, także w Reckim Lesie rozwija się drzewostan bukowy. Na zach. od Wypalenisk zachowały się fragmenty grądu. W lasach Będowskich dominują lasy mieszane świeże, bory świeże i bory mieszane, fragmentarycznie występują bory suche (Kozi Róg), a także bór wilgotny. Las Bienia to głównie las mieszany, świeży z sosną, dębem, grabem i brzozą. Lasy pomiędzy Hutą „Katowice” a Ząbkowicami i wokół Pogorii I i II tworzą bory świeże. Ewentualnym jest bór bagienny pomiędzy ul. Kusocińskiego i osiedlem Młodych Hutników w Ząbkowicach. W niewielu fragmentach cieków zachowały się olsy, łągi jesionowo - olszowe i wiązowo - jesionowe. W dolinie Białej i Białej Przemyszy występują łągi wierzbowe.

Parki Krajobrazowe:

- „Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego” objęty ochroną, przyjęty Zarządzeniem Wojewody Śląskiego nr 76/05 z dnia 16 marca 2005 r. Na obszarze miasta parki zajmują niewielką powierzchnię - około 400 ha, i jest to część wyodrębnionego Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd. Otulina natomiast, stanowiąca jednocześnie obszar chronionego krajobrazu, obejmuje obszar 3 800 ha. Utworzono tu użytek ekologiczny „Pustynia Będowska”;

- „Wzgórze Gołonoskie” - objęty ochroną Uchwałą Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej nr VI/991/2002 z dnia 22 maja 2002 r. W skład tego obszaru wchodzi: stara część cmentarza parafialnego oraz obszar leżący w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła i klasztoru. W otoczeniu najstarszego zabytku w mieście - wzniesionego na wzgórzu wapiennym o wysokości 335 m n. p. m. - rośnie tu cenny starodrzew.

Użytki ekologiczne:

- „Pustynia Błędowska” - uznana rozporządzeniem Nr 100/95 Wojewody Katowickiego z dnia 24 lipca 1995 r. W skład tego użytku wchodzi grunty położone w granicach administracyjnych gminy Dąbrowa Górnicza o powierzchni ok. 14,5 ha. Pustynia Błędowska jest uważana za wielką osobliwość przyrodniczą nie tylko w skali Polski. Jest to pozostałość po największym w Polsce obszarze śródlądowym piasków wydmych. Pustynię porasta specyficzna roślinność, przystosowana do trudnych warunków bytowania - jałowych gleb, wysokich temperatur latem, luźnych piasków, braku wody. Występuje tam około 300 gatunków roślin naczyniowych, z czego 13 to reliktowe gatunki górskie;

- „Młaki nad Pogorią I” - objęte ochroną Uchwałą Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej Nr LVI/989/2002 z dnia 22 maja 2002 r. Użytek zajmuje obszar młak powstałych na niezalanym poziomie eksploatacyjnym wyrobiska kopalni piasku o powierzchni 7 ha. Na obszarze tego użytku ekologicznego istnieje ścieżka dydaktyczna;

- „Pogoria II” - objęta ochroną Uchwałą Rady Miejskiej Nr LVI/990/2002 z dnia 22 maja 2002 r. Obejmuje obszar o powierzchni 40 ha;

- „Bagna w Antoniowie” - objęte ochroną rozporządzeniem Nr 23/2001 Wojewody Śląskiego z dnia 18 września 2001 r. Użytek obejmuje obszar 3,09 ha. Torfowisko to jest unikatowym obiektem przyrodniczym w skali całej wyżyny;

- Źródła w Zakawiu - objęte ochroną Uchwałą Rady Miejskiej Nr XXX/574/2004 z dnia 25 sierpnia 2004 r. Obszar o powierzchni 1,7 ha, położony jest w rejonie osiedla Zakawie. Mimo położenia w sąsiedztwie Mittal Steel Poland S.A., Koksowni „Przyjaźń” i stacji towarowej, ze źródeł bijących na tym terenie wypływa, cenna wapniowo - magnezowa woda. Źródła stanowią strefę zasilania rzeki Bobrek uchodzącej do Białej Przemszy;

- Uroczysko Zielona - objęte ochroną Uchwałą nr XXXI/538/08 Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej z dnia 29 października 2008 r.

Inne przyrodniczo cenne obiekty i obszary:

- Basiuła - obszar doliny rzeki Trzebyczki, w rejonie osiedla Basiuła;

- Bagna nad Trzebyczką - rozciągają się na terenie starego koryta rzeki Trzebyczki w dzielnicy Antoniów;

- Bielowizna - jest to obszar o powierzchni 2,56 ha, położony w dzielnicy Ząbkowice.

• Turystyka

Dąbrowa Górnicza znajduje się na trasie międzynarodowych, regionalnych i lokalnych szlaków turystyczno - kulturowych.

Szlaki ponadregionalne:

- Via Regia - jedna z głównych nitek szlaku pielgrzymkowego św. Jakuba, prowadzącego do Santiago de Compostela w Hiszpanii. W Polsce oznakowany został na odcinku od granicy z Ukrainą - przez Rzeszów, Kraków, Piekary Śląskie, Opole, Wrocław, Legnicę https://pl.wikipedia.org/wiki/Via_Regia- do Zgorzelca. Od 2002 r. jest to inicjatywa „VIA REGIA - Europejska Droga Kultury”, której głównym celem jest podniesienie Via Regia do rangi symbolu jedności europejskiej na poziomie kulturowym, turystycznym i gospodarczym.

- Szlak Zabytków Techniki Województwa Śląskiego - tematyczny, samochodowy szlak turystyczny o zasięgu regionalnym. Trakt zagłębiowski zaczyna się w Kopalni Ćwiczebnej Muzeum Miejskiego „Szttygarka”, gdzie w zabytkowych wyrobiskach o łącznej długości 650 m zaprezentowano maszyny i urządzenia górnicze używane w 2 poł. XX w. Składa się ona z wyrobisk zlokalizowanych na trzech poziomach, połączonych ze sobą pochylniami. Kopalnia Ćwiczebna szczegółowo omówiona zostanie w rozdziale poświęconym zabytkom techniki.

Szlaki turystyki pieszej:

- czerwony szlak Szwajcarii Zagłębiowskiej - wytyczony przed 1939 r., wiedzie ze Sławkowa, przez Okradzionów, dolinę Białej Przemszy i Białej w rejonie pomnika przyrody „Lipy Dobieckie”, Łazy Błędowskie i Błędów do Chechła;

- zielony szlak XXV - lecia PTTK - prowadzący z Będzina przez Park „Zielona”, nad Pogoriami III, II i I, do Gołonoga i dalej na pld. w kierunku Maczek;

- czarny szlak Metalurgów - zaczyna się na dworcu kolejowym w Dąbrowie Górniczej - Gołonogu i biegnie przez Wzgórze Gołonoskie, ul. Laski, Górą Bardowicza przez Strzemieszycę w kierunku pld.;

- czarny szlak Węglowy (hist.) - zaczyna się w rejonie kościoła św. Rafała Kalinowskiego i prowadzi ulicami Redenu (Tysiąclecia, Podlesie, Buczka, Nowocmentarna, Mickiewicza, Adamieckiego) i przez Śródmieście (Park Hallera, Dąbrowskiego, Chopina) i dalej, przez tereny Huty „Bankowej” i KWK „Paryż”. Kończy się przy ul. Wiejskiej w rejonie ciepłowni;
- szlak Pustynia Błędownska - Pogoria - prowadzący od Błędowna ul. Łazy Błędownskie, Łaskową, Ząbkowicką, Związku Orła Białego, Armii Krajowej i dalej wzdłuż linii kolejowej do Łagiszy, aż w rejon Pogorii III (ul. Letnia);
- szlak „Kruszcowy” w Strzemieszycach - prowadzący ze stacji PKP Strzemieszyce Południowe ul. Fabryczną, przez Sroczą Górę i tereny lasów przez Annę, Kawę, Zakawie, ulicami Zakawiei Strzemieszycką do Wywierzyk w Strzemieszycach Wielkich.

Ścieżki dydaktyczne:

- w lesie przy granicy z Kazimierzem (świat roślin i zwierząt przywodnych, siedliska płazów);
- przyrodniczo - krajobrazowe po rozlewiskach Białej Przemszy;
- czerwony z Kuźniczki Nowej po rozlewiskach na płd. stronie doliny rzeki;
- żółty z Błędowna po rozlewiskach na stronie półn. doliny rzeki;
- zielony szlak ścieżki wodącej z Okradzionowa przez Kuźniczkę Nową, przy granicy gminy, przez dolinę Białej Przemszy do Rud.

Na terenie Dąbrowy Górniczej funkcjonuje ok. 130 km ścieżek rowerowych (oznaczonych i nieoznaczonych). Urządzone ścieżki to: ścieżka w parku Hallera, ścieżka dookoła zbiornika Pogoria III i najatrakcyjniejsza - wokół zbiornika Kuźnica Warężyńska.

• Instytucje kultury

W mieście działają trzy samorządowe instytucje kultury:

- Pałac Kultury Zagłębia - w jego ramach funkcjonują: siedziba główna przy pl. Wolności 1, Dom Kultury Ząbkowice przy ul. Chemicznej 2, kluby osiedlowe zlokalizowane przy największych osiedlach mieszkaniowych miasta (6 placówek), świetlice środowiskowe, zlokalizowane na terenach zielonych Dąbrowy Górniczej (11 placówek).
- Muzeum Miejskie „SztYGarka” przy ul. Legionów Polskich 69, które ma za zadanie ochronę dziedzictwa kulturowego Dąbrowy Górniczej. Działy muzeum: archeologii, etnograficzno - podróżniczy, historii, marketingu i edukacji, przyrody i techniki. Wystawy: Historia, co węglem i srebrem pisana, czyli o przemyśle w Zagłębiu Dąbrowskim, Las Karboński, Mamuty - władcy plejstocenijskiej tundry, Jura Krakowsko - Częstochowska - osobliwości fauny i flory, Sole i minerały świata, Jak żył rolnik i górnik na ziemi zagłębiowskiej, Sala Indyjska. W muzeum znajduje się Punkt Informacji Turystycznej. Punkt prowadzi dystrybucję materiałów promocyjnych, map, przewodników, folderów dotyczących miasta Dąbrowa Górnicza, Jury Krakowsko - Częstochowskiej, województwa śląskiego.
- Miejska Biblioteka Publiczna przy ul. Kościuszki 25, której podstawową działalnością jest prowadzenie działalności kulturalnej.

Na terenie miasta działa także Towarzystwo Przyjaciół Dąbrowy Górniczej, które mieści się przy ul. Legionów Polskich 69 (pawilon IV ZSZ „SztYGara”). Misją Towarzystwa jest upowszechnianie wiedzy historycznej o Dąbrowie Górniczej, pobudzanie lokalnego patriotyzmu oraz umacnianie więzi między mieszkańcami.

Biuro Prasowe Urzędu Miejskiego stale współpracuje z mediami lokalnymi, regionalnymi, ogólnopolskimi. W ramach tej współpracy regularnie przekazywane są najważniejsze informacje dotyczące działalności samorządu, podejmowanych działań przez władze miasta i wydarzeń odbywających się w mieście. Biuro Prasowe korzysta także z własnych mediów: portal miejski www.dabrowagornicza.pl, miesięcznik „Przeгляд Dąbrowski”, media społecznościowe, BIP.

6.2. Zarys historii obszaru miasta

Dąbrowa Górnicza położona jest na terenie Zagłębia Dąbrowskiego, w trójkącie pomiędzy trzema średniowiecznymi ośrodkami miejskimi: Będzinem, Siewierzem i Sławkowem. Cały teren Zagłębia, w tym także Dąbrowy Górniczej, należy do historycznej Małopolski Zachodniej, zaś w jej ramach - do historycznej Ziemi Krakowskiej. W dolinie potoku Trzebyczka, przebiegała średniowieczna granica pomiędzy księstwami śląskimi i Małopolską, a od 1443 r. do III rozbioru Polski (1795 r.) - granica księstwa siewierskiego biskupów krakowskich, wchodzącego w skład województwa krakowskiego.

Pierwsza wzmianka o Dąbrowie pochodzi z 1726 r. z ksiąg parafialnych kościoła Świętej Trójcy w Będzinie. Kolejna z 1755 r. - z ksiąg starostwa siewierskiego. Dokładniejsze dane o wsi pochodzą z 1787 r. - ze spisu ludności diecezji krakowskiej i 1789 r. - z lustracji województwa krakowskiego. Dotyczą rdzennej

części dzisiejszego miasta, które, poprzez zmiany administracyjne w latach 1961 - 1992, zmieściło w swych granicach szereg miejscowości o średniowiecznym rodowodzie, znacznie starszych niż Dąbrowa.

Najstarszą osadą jest Łosień - znaleziska archeologiczne wskazują, że jest to jeden z najstarszych ośrodków związanych z przeróbką rud ołowiu, datowany na przełomie XI/XII w., wzmiankowany dopiero w 1449 r. Błędów należy do najstarszych osad, poświadczonych źródłowo, już w 1220 r., Trzebiesławice - w 1240 r., Okradzionów - na przełomie XIII/XIV w., Gołonóg - wzmiankowany jest w 1326 r. Ujejsce - w 1358 r. i kolejne miejscowości pojawiające się w źródłach na przestrzeni lat 1401 - 1462: Strzemieszyce Wielkie i Małe (badania archeologiczne potwierdzają wcześniejszą genezę), Łęka, Tucznababa, Sikorka (badania archeologiczne potwierdzają wcześniejszą genezę) i Ząbkowice. Pierwsze wzmianki o osadnictwie na terenie późniejszej Starej Dąbrowy pochodzą z XV w.

Większość z tych miejscowości wchodziła w skład sławkowskiego klucza dóbr biskupów krakowskich, który od XIII do XVIII w. stanowił, wydzielony administracyjnie w województwie krakowskim, obszar kasztelanii majątkowej biskupów, zwany również „starostwem sławkowskim”. Inwentarz majątku z 1645 r. na terenie obecnej Dąbrowy wymienia: Łosień, Gołonóg, Ząbkowice, Okradzionów i Błędów. W 1668 r. wymienione wraz z opisami są wsie: Strzemieszyce Wielkie i Małe, Gołonóg, Ząbkowice, Łosień, Tucznababa, Kuźnica Okradzionowska. Ważną rolę w historii okolicy odgrywało wczesne górnictwo kruszcowe. Wyrąb lasów dla hutnictwa przyczynił się już we wczesnym średniowieczu do powstania Pustyni Błędowskiej - unikalnego zjawiska w tej części Europy.

Rozpoczęty w 2 poł. XIII w. proces lokacji na prawie niemieckim przyniósł wytyczenie nowych planów wsi z centralnie ulokowanym elementem wydłużonego placowego wnętrza - „nawsia”. Przebiegający prostopadle do niego układ działek siedliskowych i dalej wzdłuż głównej drogi wiejskiej rozmierzonych pól o rozłogu łąkowo - leśnym, pozostał we fragmentach czytelny do czasów współczesnych w wiejskim krajobrazie Błędowa, Okradzionowa, Trzebiesławic i Łęki. Na lokacyjnej podstawie rozwijały się folwarki (Łosień, Gołonóg, Okradzionów) i dwory, powstały liczne przysiółki (Gródki, Wygielzów, Bugaj, Piekło, Rudy, itd.) oparte zarówno o przemysł tradycyjny, wiejski (młyny, tartaki), jak i górnictwo i hutnictwo metali, zwłaszcza galmanu.

W 1789 r. Sejm Wielki przyjął ustawę, która przejmowała dobra biskupstwa krakowskiego na własność skarbu koronnego. Kryzys polityczno - gospodarczy związany z upadkiem Rzeczypospolitej spowodował regres gospodarczy, spadła liczebność ludności wiejskiej i obszar uprawianych pól, upadały stare miejscowości, powstały nowe. Na ten niespokojny okres przypadła: fundacja parafii i kościoła w Gołonogu oraz powstanie i powolny rozwój wsi Dąbrowa.

Odkrycie w 1785 r. węgla kamiennego zalegającego na niewielkiej głębokości, stało się impulsem dla wszechstronnego rozwoju Dąbrowy i całego regionu. Rozpoczęta najpierw na niewielką skalę eksploatacja, w ostatnich latach istnienia dawnej Rzeczypospolitej zintensyfikowana i zorganizowana potem przez Prusaków - ukierunkowała przyszłe gwałtowne procesy industrializacyjne i urbanizacyjne. Po III rozbiorze Polski wieś znalazła się w granicach zaboru pruskiego w granicach tzw. Nowego Śląska. Krótko po tym, z inicjatywy hr. Fryderyka Wilhelma von Reden, rozpoczęto intensywne badania geologiczne, co dało początek zagłębiu przemysłowemu. Pokłady węgla z Dąbrowy przejęte zostały przez Urząd Górniczo - Hutniczy w Tarnowskich Górach (1795 - 1807). Powstawały wówczas rządowe i prywatne kopalnie: pierwsza kopalnia węgla w Dąbrowie „Reden” (1786 r.), 4 huty cynku o wspólnej nazwie „Konstanty” (lata 1816 - 1823), kopalnia „Ksawery” (1825 r.). W 1820 r. w Strzemieszycach założone zostały kopalnie rud cynku „Anna” i „Barbara”, w 1834 r. rozpoczęła się w Dąbrowie budowa huty „BANKOWA” - największej w Królestwie Kongresowym.

Z rozwojem przemysłu związane są początki powstawania kolonii pracowniczych. W 1820 r. rozpoczęła się realizacja kolonii Reden - racjonalistycznego założenia urbanistycznego stanowiącego kanwę dzisiejszej Dąbrowy oraz regulacje sieci drożnej wraz z utworzeniem monumentalnej osi widokowej eksponującej wzgórze kościelne w Gołonogu. Wraz z napływem robotników przemysłowych z krajów niemieckich powstawały kolejne pracownicze kolonie i rozrastały się istniejące. Rozwijała się oświata, kultura i nauka. Tworzone były: około 1820 r. - biblioteka gromadząca fachową literaturę przemysłową, pierwsza szkoła ludowa - na terenie kolonii „Reden” w 1920 r., w 1889 r. - słynna Szkoła Górnicza zwaną „Szttygarką”. Procesy urbanizacyjne dodatkowo wzmocniła budowa jednej z pierwszych na świecie linii kolejowej Warszawa - Wiedeń, a następnie linii z Iwangorodu do Dąbrowy.

W 1815 r. Dąbrowa została siedzibą Gminy Olkusko - Siewierskiej, natomiast w 1864 r. siedzibą Gminy Osad Górniczych. W 1874 r. z Gminy Osad Górniczych oraz Starej Dąbrowy utworzono Gminę Górniczą, włączając do niej samodzielne dotąd jednostki administracyjne: Modrzejów, Niwkę, Sielec Zagórze oraz rozwijające się osady przemysłowe: Bobrek, Dańdówkę, Józefów, Konstyntyńów, Klimontów, Niepiekło i Środulę. https://pl.wikipedia.org/wiki/D%C4%85browa_G%C3%B3rnicza W 1903 r. od Dąbrowy zostały odłączone Środula, Sielec i Konstantynów. W 1909 r. odłączono: Zagórze, Niwka, Modrzejów, Klimontów,

Dańdówka, Józefów i Bobrek. W tym samym roku powstała gmina Dąbrowa Górnicza, w której skład weszły Dąbrowa, Stara Dąbrowa, Niepiekło i kolonie: Bankowa, Koszelew, Łabęcka, Huty Cynkowe, Mydlice, Gliniaki i Dębniaki. W 1915 r. do Dąbrowy zostały przyłączone: Koszelew, Ksawera i Warpie.

Po wybuchu I wojny światowej, Rosjanie opuszczając Dąbrowę wysadzili tory kolejowe, co odcięło huty i kopalnie od głównych rynków zbytu. Dnia 24 stycznia 1915 r. obszar Zagłębia podzielono na strefy okupacyjne niemiecką i austriacką, Dąbrowa znalazła się pod okupacją austriacką. W dniu 18 sierpnia 1916 r. ukazało się rozporządzenie naczelnego wodza armii austriackiej przyznające Dąbrowie ordynację miejską. Pierwszym burmistrzem miasta został Edward Kosiński, pierwszym prezydentem dr Adam Piwowar. Dnia 4 kwietnia 1918 r. odbył się strajk w kopalni „Paryż”, a w październiku wybuchł strajk górników całego Zagłębia Dąbrowskiego, który unieruchomił kopalnie na trzy tygodnie. Dnia 8 listopada 1918 r. powstała Rada Delegatów Robotniczych Zagłębia Dąbrowskiego. Po zakończeniu wojny Zagłębie Dąbrowskie włączono do województwa kieleckiego.

Okres międzywojenny odznaczył się w historii miasta wieloma przedsięwzięciami urbanistycznymi i architektonicznymi: powstały nowe osiedla mieszkaniowe (Staszica i Legionowo), kształtowała się ul. Kościuszki, jako główna arteria komunikacyjna miasta, założono park na Zielonej w 1930 r.

Ogólnoświatowy kryzys po I wojnie skutkował przyhamowaniem rozwoju gospodarczego miasta oraz emigracją zarobkową mieszkańców. Punktem kulminacyjnym była późniejsza wojenna okupacja niemiecka w latach 1939 - 1945, która doprowadziła miasto (Redenberg) i miejscowy przemysł do ruiny. Po zakończeniu działań wojennych główny nacisk położono na odbudowę i modernizację dąbrowskich zakładów i fabryk. Równoległe z odbudową przemysłu powstały, projektowane w stylu socrealistycznym zespoły zabudowy mieszkaniowej, jak np. położone w Gołonogu między ulicami Prusa i Kosmonautów osiedle zwane niegdyś „Nową Dąbrową” oraz obiekty użyteczności publicznej.

Okres od 1960 r. do 1993 r. charakteryzuje stałe powiększanie obszar miasta, co jest efektem dołączania okolicznych miejscowości. Pierwotnie licząca 14 km² powierzchnia Dąbrowy Górniczej, po przyłączeniu w styczniu 1961 r. Gołonoga, zwiększa obszar do 35 km². Następnie przyłączone zostały Strzemieszyce (1975 r.) Ząbkowice (1977 r.) i Trzebieszawice (1993 r.). Najsilniejszy od czasów przedwojennych okres intensywnej industrializacji przypadł na lata 70-te XX w. Przyniósł ogromne zmiany w krajobrazie miasta i degradację środowiska naturalnego. Rozpoczęta w 1972 r. budowa Kombinat Metalurgicznego „Huta Katowice” oraz inwestycji towarzyszących (osiedla mieszkaniowe i układ komunikacyjny), przesądziły o dzisiejszym kształcie miasta.

Przedstawiona historia rozwoju przestrzennego miasta dowodzi, że Dąbrowa Górnicza stanowi zlepek odrębnych jednostek osadniczych o zróżnicowanym charakterze: wsi, osiedli miejskich, kolonii, kopalni. Są one w strukturze miasta wyraźnie czytelne. Dodatkową dysharmonię wprowadza lokalizacja Huty Katowice i Koksowni. Nie porządkuje miasta wysoki udział użytków rolniczych i nieużytków porolnych oraz lasów i zadrzewień. Za to różnorodność siedlisk stymuluje bioróżnorodność. Występują tu biotopy od skrajnie ubogich (Pustynia Błędowska) do bogatych lasów liściastych (Góra Bukowa, Recki Las). Dzięki tym cechom Dąbrowa Górnicza jest miastem niejednorodnym, niespójnym. Całkowita odrębność poszczególnych struktur stwarza wrażenie bezładu przestrzennego.

6.3. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.

Na krajobraz kulturowy Dąbrowy Górniczej wpływ miało kilka czynników:

- położenie geograficzne na pograniczu dwóch historycznych krain: Śląska i Małopolski, bogactwo naturalne warunkujące rozwój od wczesnego średniowiecza, skrzyżowanie szlaków handlowych: traktu krakowsko - śląskiego z Krakowa przez Olkusz, Sławków, Będzin, Bytom na Śląsk oraz „wielkiej drogi” zachowanej dziś w formie tzw. Gościńca Siewierskiego, w ramach drogi Kraków - Poznań.
- burzliwa historia związana z przynależnością do dóbr klucza sławkowskiego biskupów krakowskich, po ich sekularyzacji (1789 r.) - do dóbr królewskich. Porozbiorowa rzeczywistość w regionie „Nowy Śląsk” państwa pruskiego i późniejsza przynależność do Księstwa Warszawskiego, warunkujące przenikanie się wielu kultur.

- przemiany społeczno - gospodarcze, intensywny rozwój przemysłu i infrastruktury w XIX w.
- przemiany powojenne, dalszy rozwój miasta związany z powstaniem wielkich zakładów przemysłowych, migracje ludności z terenu centralnej Polski, powstanie osiedli o typowej architekturze blokowisk oraz likwidacja starej zabudowy.

6.3.1. Dziedzictwo materialne

1. Przestrzenne elementy i formy krajobrazu kulturowego

Procesy osadnicze i rozwój przestrzenny miasta znacząco wpłynęły na stan zachowania i występowanie niektórych rodzajów obiektów i zespołów zabytkowych. Do obszarów o najwyższych wartościach krajobrazowych należą zarówno obszary o krajobrazie miejskim, jak i otwartym.

• Układ urbanistyczny miasta

Obecny układ sieci osadniczej miasta jest efektem procesów historycznych oraz administracyjnych zmian granic miasta w ostatnim trzydziestoleciu, przy reformie granic administracyjnych w 1975 r., w 1984 r. - kiedy z obszaru ówczesnej Dąbrowy Górniczej wyodrębniono miasto Sławków oraz w 1993 r. - kiedy przyłączono do miasta tereny wsi Trzebieszowice (z gminy Siewierz).

Odrębność układów urbanistycznych poszczególnych osiedli i dzielnic wiąże się integralnie z różnorodną historią i tradycją tych jednostek. W strukturze przestrzennej miasta wyraźnie widać, że powstawało ono poprzez łączenie typowych gmin wiejskich (Błędów, Tucznawa, Łosień) i wykształconych już ośrodków miejskich (Ząbkowice, Strzemieszyce). Dawne wiejskie układy ruralistyczne czytelne są fragmentarycznie w wiejskim krajobrazie Błędowa, Okradzionowa, Trzebieszowic i Łęki - z charakterystycznym, centralnie ulokowanym wydłużonym „nawsiem” i prostopadłym do niego układem działek siedliskowych i dalej, wzdłuż głównej drogi wiejskiej. Ważnym elementem struktury miasta jest kompleks przemysłowy Huty Katowice i Koksowni wraz z elementami infrastruktury komunikacyjnej (drogi, linie kolejowe) zrealizowany w latach 70-tych na terenach pomiędzy ówczesnymi miastami: Dąbrową Górniczą, Strzemieszycami i Ząbkowicami.

Do najbardziej wartościowych układów przestrzennych w krajobrazie miasta należą elementy śródmieścia wykształconego wzdłuż linii kolejowej, w oparciu o ciąg ulic: Sobieskiego, Królowej Jadwigi i Piłsudskiego, po płn. stronie linii kolejowej - Korzeniec i Łęknice, po płd. - Reden i Gołonóg z kontynuacją w kierunku Ząbkowic i Tucznawy oraz w kierunku Będzina:

- ciąg ulicy Kościuszki (od Legionów Polskich do Dworca PKP) z obiektami takimi jak: Dom Handlowy „Centrum”, budynek Poczty Głównej i Dworzec PKP z otoczeniem, Pałac Kultury Zagłębia, dawne kin „Ars” i Park Hallera.

- ciąg ul. 3 Maja i położone przy niej obiekty: Muzeum Miejskie „Szttygarka” wraz z Zespołem Szkół Zawodowych „Szttygarka” oraz sztolnią i pomnikiem, także kościół pw. św. Barbary.

- ciąg wzdłuż ul. Królowej Jadwigi z najważniejszym zabytkiem miasta - Bazyliką Sanktuarium Matki Boskiej Anielskiej i wzdłuż alei Piłsudskiego, stanowiących główną oś miejską.

Ślady dawnych odrębnych układów urbanistycznych z XIX w.:

- Kolonia Huta „Bankowa” przy ul. Żeromskiego powstała w latach 1836 - 1840. Jest to osiedle 60 parterowych, murowanych domów, układ prostopadłych ulic, nasadzenia drzew. Po kilkudziesięciu w ich miejscu powstała kolonia kamienic z czerwonej cegły, o dość wysokim standardzie. W 1929 r. odnotowano 796 mieszkań. Zachowało się kilka kamienic i pierwotny układ ulic.

- Kolonia Huta „Reden” - jedna z pierwszych kolonii robotniczych powstała w latach 1824 - 1829. Składała się z 70 domów jedno- i dwurodzinnych, drewnianych i murowanych. W latach 1836 - 1839 rozbudowana o kolejne domy i budynek tzw. koszarów dla górników bez rodzin, zamieniony na szpital górniczy. Obecna zabudowa terenu całkowicie zmieniona - budownictwo wielorodzinne z nielicznymi domami jednorodzinnych. Na obszarze kopalni węgla kamiennego „Reden” w pocz. lat 80-tych XX w. powstało nowe centrum.

- Osiedle Staszic powstało w 1933 r. wg planów Zygmunta Cieplaka i Cezarego Uthke. Składa się z dwóch części. Stary Staszic zwartą zabudową domów indywidualnych na terenie nieistniejącej Huty Szkła Gospodarczego im. Stanisława Staszica i Spółdzielni Usług Transportowych. Nowy Staszic to osiedle willowe, stworzone dla inteligencji miasta, głównie dla inżynierów górnictwa i hutnictwa, przedstawicieli wolnych zawodów oraz urzędników. Każdy dom posiadał przydomowy ogródek, działki budowlane miały po 1000 - 1100 m² i wyposażone były w instalacje sanitarne i wodno - kanalizacyjne oraz energię elektryczną. W latach 1960 - 1970 na terenie starej zabudowy powstało wiele nowych budynków jednorodzinnych.

- Osiedle Legionowo powstało dzięki kredytom uzyskanym w 1928 r. dla grup legionistów oraz inteligencji Dąbrowy Górniczej. Było to 12 jednopiętrowych domów, wyposażonych w wodociągi i energię elektryczną,

usytuowanych przy dzisiejszych ulicach 11 listopada, Nowocmentarnej, Spółdzielczej i Partyzantów. Do dzisiaj zachowało się kilka.

- kolonia robotnicza „Matheron” - zlokalizowana nad zbiornikiem Pogoria, stanowi jednorodny po względem urbanistyczno - architektonicznym zespół modernistycznej zabudowy robotniczej, złożonej z parterowych domów jednorodzinnych. Budowa kolonii została zainicjowana w 1928 r. przez Towarzystwo Francusko - Włoskie Dąbrowskiego Okręgu Górniczego. W efekcie do 1932 r., wybudowano 17 budynków wielorodzinnych. Zamieszkiwali w niej pracownicy kopalni PARYŻ.

- obszar starej wsi Gołonóg - tzw. osiedle „Stary Gołonóg”, obejmujące Wzgórze Gołonoskie z kościołem św. Antoniego i cmentarzem oraz zespołem przyrodniczo - krajobrazowym „Wzgórze Gołonoskie”. Tzw. Stary Gołonóg pochodzi z lat 50-tych XX w. - socrealistyczny zespół zwartej zabudowy mieszkaniowej, zaliczany jest do grupy najbardziej wartościowych układów przestrzennych w krajobrazie miasta.

- Kolonia Huty Bankowej „Zielona” przy ul. Robotniczej położona w bezpośrednim sąsiedztwie Parku Zielona. W jej skład wchodzi 7 wolnostojących domów typu „familok”, powstałych w ok. 1900 r. Dzielnica powstała w ok. 1890 r. obok kopalni „JAN”, zalanej w 1911 r. i kopalni MIKOŁAJ (1875 - 1924). Znaczący jej rozwój nastąpił po wybudowaniu ulic: Konopnickiej w 1928 r. i ul. Robotniczej w 1932 r. W latach 1936 - 1938 nastąpiło ożywienie, gdy zaczęły powstawać małe, niepodpiwniczone domki robotnicze o jednotraktowym układzie, z jednospadowym dachem, bez instalacji wodno - sanitarnych. Na hałdzie należącej do dzielnicy powstawało tzw. „bieda budownictwo”. Dzisiaj dzielnica jest zabudowana w znacznej większości domkami jednorodzinnymi z przydomowymi ogródkami. Znajduje się tu też Park Zielona o pow. 12,0 ha.

- centrum Strzemieszyc Wielkich: ul. Warszawska (od dworca PKP do liceum) wraz przyległymi ulicami, dworzec PKP wraz z otoczeniem w tym „drewniany dom”, budynek dawnego kina „Paw” i osiedle robotnicze, tzw. „domy kolejowe” przy ul. Gruszczyńskiego, stary tartak i młyn oraz kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa.

- centrum Ząbkowic - z ul. Armii Krajowej, jako główną osią komunikacyjną oraz obiektami w jej bezpośrednim sąsiedztwie: dworzec PKP wraz z otoczeniem, budynek Domu Kultury, Park Tysiąclecia z amfiteatrem, a także osiedle robotnicze w Ząbkowicach i osiedle przy ul. Sikorskiego.

- socrealistyczny zespół zabudowy mieszkaniowej z lat 50-tych tzw. „Nowa Dąbrowa” pomiędzy ul. Prusa i Kosmonautów.

• **Zespoły przemysłowe, zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne**

W Dąbrowie Górniczej postępuje proces restrukturyzacji gospodarczej miasta, w efekcie czego pojawiła się znaczna liczba terenów i obiektów poprzemysłowych. Miasto o bogatej tradycji przemysłowej, którego podstawą rozwoju były huty i kopalnie, powinno je zachować, wyznaczyć nowe funkcje. Przystosowanie do nowych zadań i przeznaczenia powinno respektować ich historyczne formy i kompozycje urbanistyczne oraz w miarę możliwości zachować zabytkową substancję architektury. Są to:

- zespół kopalni węgla kamiennego „Paryż”: zespół kilkunastu budynków przemysłowych (w tym szyby „Paryż” i „Cieszkowski”, hale, warsztaty) i magazynowych z XIX/XX w. i lat międzywojennych XX w., murowanych z cegły. W halach przemysłowych z lat międzywojennych konstrukcja żelbetowa lub stalowa, w elewacjach skromny detal ceglany. W części podziemnej m.in. wykuta w węglu kaplica górnicza pw. św. Barbary. Ponadto domy osiedla Robotniczego ul. Perla nr 7 i 8;

- część terenu po Hucie „Bankowej”;

- teren po przedsiębiorstwie „Defum”;

- tereny kopalni Flora, Gołonóg, działającej w latach 1875 (kopalnia „Maciej”) - 1945 r. Najlepiej zachowaną jest sztolnia JAN II - wraz z podbudową szybu głównego i częścią zabudowań technicznych. Na terenach kopalni Flora powstało między innymi przedsiębiorstwo „DAMEL”. Zachował się poflorowski Biurowiec, Klub Górniczy, Dom Dyrektora, Cechownia i fragment stajni końskiej. Na pozostałym terenie kopalni oraz po terenie huty cynku powstał park Polesie. W latach 70-tych XX w. zlikwidowano dużą hałdę po eksploatacji szybu „Wiktoria”, powstało osiedle domów jednorodzinnych oraz część osiedla przy ul. Morcinka.

- tereny zakładów: ERG, Huty Szkła Okienno i Huty Szkła Gospodarczego w Ząbkowicach.

- teren po byłych Zakładach Chemicznych „Strem” w Strzemieszycach - „Fabryka Cerezyń” powstała 1883 r. z produkcją masy kostnej, od 1908 r. włączona do zakładów chemicznych „Strem”. Zakłady zostały zlikwidowane, a na ich terenie planowane jest obecnie utworzenie kompostowni śmieci oraz ulokowanie zakładów przetwarzających różne inne odpady, w tym komunalne. Ze względu na fakt, iż w latach 1943 - 1944 zakłady przerabiałały kruszywo kostne, ze spalonych w krematoriach Oświęcimia zwłok ludzkich, tereny po fabryce powinny zostać otoczone pamięcią historyczną.

- wapiennik w Strzemieszycach założony w 1931 r. przez W. Brodowicza pozyskiwał surowiec z narożnikami, posiadał u góry drewniane ganki. W jego okolicy znajdują się: Jaskinia Mysia i Jaskinia w Triasowej Górze. W dzielnicy znajduje się pomnik przyrody Wywierzyska, gdzie w XIX w. funkcjonowała płuczka galmanu.
- teren PPUH „Dolomit” Kopalnia Ząbkowice S.A., który po zakończeniu eksploatacji złoża dolomitów będzie wymagał wprowadzenia nowych funkcji.
- dobrze zachowany zespół młyna wodnego w Okradzionowie na Białej Przemszy.
- tereny po zlikwidowanej części huty Katowice.

- **Składowiska odpadów przemysłowych**

Na terenie miasta, poza czynnymi składowiskami odpadów, występują tereny zdegradowane historycznym zwałowaniem różnych odpadów. Jest to:

- zwałowisko odpadów powęglowych „Jadwiga” - hałda powstała w latach 60-tych XX w. w wyniku działalności KWK „Paryż”, o pow. 11,9 ha i objętości 380 tys. m³, utworzona ze skały płonnej oraz łupków i ilów węglowych.

- **Cmentarze**

Cmentarze ukształtowane są wg reguł kulturowych, związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych. Ochronie podlega historyczny obszar cmentarza, układ kwater, kompozycja i gatunki zieleni towarzyszącej, ogrodzenia i bramy, mała architektura, zabytkowe nagrobki. Na terenie miasta znajduje się 10 zabytkowych cmentarzy. Do najbardziej wartościowych należą cmentarze w Gołonogu, w Dąbrowie, w Ząbkowicach, w Łośniu i w Błędowie. Poniżej zamieszczono listę cmentarzy z terenu miasta (Tabela nr 1).

Tabela nr 1. Cmentarze na terenie miasta

LP.	ADRES	OPIS CMENARZA	CZAS POWSTANIA
1	Dąbrowa Górnica - miasto, ul. Ludowa	Cmentarz żydowski (kirkut), zdewastowany w czasie okupacji, obecnie bardzo zaniedbany. Stele położone za pomnikiem upamiętniającym martyrologię Żydów, relikty stel w nieuporządkowanej, zarośniętej części cmentarz.	Założony w 1929 r., czynny do 1942 r.
2	Dąbrowa Górnica - Ząbkowice, ul. Górzysta	Cmentarz parafialny rzymsko - katolicki, zachowany układ kwaterowy i zespół zabytkowych nagrobków.	Najstarsza część z pocz. XX w.
3	Dąbrowa Górnica - Gołonóg, ul. Kościelna	Cmentarz parafialny rzymsko - katolicki, zespoły zabytkowych nagrobków.	ok. 1879 r.
4	Dąbrowa Górnica - miasto, ul. Starocmentarna	Cmentarz parafialny rzymsko - katolicki tzw. stary cmentarz, zachowana kwaterowa kompozycja i zespół zabytkowych nagrobków.	ok. 1891 r.
5	Dąbrowa Górnica - miasto, ul. 11 Listopada	Cmentarz parafialny rzymsko - katolicki, zachowana kwaterowa kompozycja i zespół zabytkowych nagrobków.	ok. 1915 r.
6	Dąbrowa Górnica - Strzemieszyce, ul. Myśliwska	Cmentarz parafialny rzymsko - katolicki, położony na kulminacji i zboczach wzniesienia. Układ starszej części nieregularny z przełamaną aleją główną. Zachowane historyzujące i modernistyczne nagrobki oraz starodrzew.	Pocz. XX w., rozszerzony od zach. w latach powojennych
7	Dąbrowa Górnica - Łośień, ul. Poboczna	Cmentarz parafialny rzymsko - katolicki, cmentarz graniczy od płn. z niewielkim lasem iglastym.	lata 1910 - 1915
8	Dąbrowa Górnica - Łęka, ul. Przelotowa	Cmentarz parafialny rzymsko - katolicki, położony na stoku Skalka, ze stoku rozciąga się panorama w kierunku wsch.	1909 r.
9	Dąbrowa Górnica - Błędów, ul. Jesionowa	Cmentarz parafialny rzymsko - katolicki	ok. 1920 r.

10	Dąbrowa Górnicza - Ujejsce, ul. Broniewskiego	Cmentarz parafialny rzymsko - katolicki	
----	---	---	--

• **Parki**

Parki są formą zaprojektowanej zieleni, jako zabytek „żywy” wymagają stałej, specjalistycznej opieki. Ochronie podlega historyczny obszar parku, jego kompozycja przestrzenna, powiązania z kompozycją zieleni parkowej, elementy małej architektury i inne elementy zagospodarowania przestrzennego oraz gatunki roślin.

Park miejski Zielona, ul. Robotnicza - park położony jest w zach. części miasta, przy granicy z Będzinem. Przez park przebiegają ulice Robotnicza (na osi pñ. - pñd.), Letnia (na pñ. - wsch.) i Zielona (na zach.). Powierzchnia parku wynosi 67 ha, obszar ma kształt zbliżony do okręgu z niewielkim aneksem od zach.; pñ. granicę stanowi rzeka Czarna Przemsza, w sąsiedztwie, od wsch. - zbiornik Pogoria III. Park Zielona wyróżnia się geometryczną kompozycją urbanistyczną. Alejki parkowe są wkomponowane w stary drzewostan, pierwotnie dębowy, dzisiaj już mieszany. Park jest największym w Zagłębiu skupiskiem dębów. W pñd. - wsch. części parku znajduje się użytek ekologiczny - Uroczysko Zielona, gdzie powstała ścieżka dydaktyczna prezentująca tutejszą faunę i florę. Znajduje się tu również Centrum Sportów Letnich i Wodnych „Park Zielona”: ogólnodostępne boiska do piłki plażowej w ilości 8 sztuk, profesjonalny skatepark, tor do skimboardu oraz ścianka wspinaczkowa o wysokości 10 m oraz 2 place zabaw dla dzieci.

Park założony został w 1933 r., zmodernizowany w latach 50-tych XX w. W 1934 r. oddano do użytku basen pływacki (zlikwidowany). W okresie powojennym w parku znajdowało się małe zoo, zamknięte w 1967 r. W 1956 r. powstał „okrągłak” - murowana pergola na kolumnach, wokół której ustawiono 6 socrealistycznych rzeźb z piaskowca autorstwa Stanisława Sikory, usuniętych w 2006 r. W latach 2004 - 2011 funkcjonowało mini zoo. We wsch. parku części znajduje się niewielki staw z wyspą pośrodku. Na pñ. od stawu - plac z geometrycznie rozplanowanymi alejkami i trawnikami, z ławkami oraz fontanną. W pobliżu, przy ul. Letniej 10 - kawiarenka i plac parkingowy. W ostatnich latach przeprowadzono szereg prac rewaloryzacyjnych: wymiana kostki brukowej, malowanie „okrągłaka”, czyszczenie i uzupełnienie filary ustawionych przy schodach prowadzących do okrągłaka. Park podlega ciągłej modernizacji.

Park im. Generała Hallera, ul. Królowej Jadwigi - park powstał w latach 1966 - 1977, zajmuje powierzchnię ok. 50 ha. Usytuowany jest w centrum miasta, gdzie w latach 1816 - 1840, znajdowały się pokłady odkrywkowej kopalni węgla kamiennego „Reden”, zagospodarowywane od końca 1945 r. Teren obecnego parku został splantowany, zadrzewiony, wzniesiono obiekty sportowe. Powstał tu basen odkryty, korty tenisowe, boisko do piłki siatkowej i stadion lekkoatletyczny. Nieopodal osiedla przy ul. Adamieckiego powstał tor dla modeli latających na uwięzi, ze skarpą stanowiącą punkt widokowy na miasto. W miejscu stadionu i towarzyszących mu obiektów sportowych powstało centrum rozrywkowe w postaci parku wodnego i hala widowiskowo - sportowa. Na przełomie lat 2004/2005 park został odnowiony: ucztylnienie układu alejek, wytyczenie nowych - w miejscach wydeptanych trawników, nowe nawierzchnie z kostki betonowej, uporządkowanie terenu przy kortach tenisowych, montaż lamp oświetleniowych, ustawienie ławek.

Park ma wydłużony na osi pñ. - zach. - pñd. - wsch., nieregularny kształt, zamknięty w granicach: ul. Królowej Jadwigi - od wsch. i pñ. - wsch., ul. Kościuszki - od zach., od pñd. - Aleją Róż i ul. Dojazdową. W części pñd. znajduje się Park Wodny Nemo i Hala Widowiskowo - Sportowa „Centrum” oraz Centrum Formy. Oś parku wyznacza główna, szeroka aleja biegnąca od obiektów sportowych do poprzecznego skweru przy ul. Królowej Jadwigi, zagospodarowanego regularnymi klombami i ławeczkami. Przecinają je prostopadle trzy alejki i szereg krętych alejek między nimi. Teren zagospodarowany nasadzeniami drzew (kasztanowiec, lipa, modrzew europejski, rokitnik), krzewami i trawnikami.

Park Śródmiejski przy Hucie Bankowa (dawniej zwany Cielętnik, Malpi Gaj), ul. Kościuszki - park powstał w 1931 r., położony jest pomiędzy terenem należącym do Huty Bankowej, a ul. Kościuszki. Jest to pozostałość parku „Dezona” - nazwa pochodzi od nazwiska dawnego dyrektora Towarzystwa Francusko - Włoskiego w Dąbrowie Górniczej, który wybudował w tym miejscu pałacyk i urządził wokół niego niewielki park, bogaty w drzewostan. W okresie międzywojennym teren parku był połączony z budynkami mieszkalnymi zasiedlonymi przez członków dyrekcji huty Bankowa. W czasie wojny, do utrzymania czystości i pielęgnacji terenu parku, byli zatrudniani włoscy jeńcy wojenni. W 2006 r. znaczna część parku wraz z budynkiem pałacyku, została ogrodzona. Na części terenu w 2014 r. powstał pawilon handlowy wraz z infrastrukturą techniczną i układem komunikacyjnym. Obecnie jest to niewielki park (2 ha) na obszarze zbliżonym do trójkąta, gęsto zadrzewiony, przecięty wybrukowanymi alejkami.

Park Tysiąclecia, ul. Szosowa (Ząbkowice) - jest to niewielki park, usytuowany w okolicach kościoła pw. Zesłania Ducha Świętego. Składa się z kilku alejek, rozlewiska wodnego oraz obszernego trawnika.

Drzewostan w przewodzie liściasty z nielicznymi akcentami iglastymi. W parku znajduje się pomnik Poległym za wolność i demokrację z 1966 r. oraz amfiteatr.

Park Brzozowy, Ząbkowice - Antoniów - Kompleks leśny w dzielnicy Ząbkowice - Antoniów.

2. Budownictwo i architektura

• Obiekty sakralne

Kościół pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny i św. Antoniego, Sanktuarium św. Antoniego, ul. Kościelna 20 (Gołonóg) - kościół ufundowany przez biskupa krakowskiego Andrzeja Trzebieckiego w 1675 r., konsekrowany w 1678 r., barokowy, wzniesiony na wzgórzu wapiennym o wysokości 335 m n.p.m. (Góra św. Antoniego). Fundator uposażył świątynię miejscowościami, dziś stanowiącymi część Dąbrowy Górniczej: Gołonóg, Strzemieszyce Wielkie i Małe, wydzielone z parafii Sławków i Ząbkowice, wyłączone z parafii Chruszczobród.

Pierwotnie kościół św. Andrzeja Apostoła - murowany, jednonawowy z kruchtą i dzwonnica. W 1753 r. biskup krakowski Andrzej Załuski ufundował murowaną wieżę na planie kwadratu przechodzącego górą w ośmiobok, zwieńczoną baniastym hełmem z latarnią. W 1850 r. rozbudowano prezbiterium, w latach 1889 - 1892 wzniesiono nawy boczne z kaplicami św. Antoniego - od pñ. i św. Barbary od pñd. oraz skarbiec i zakrytą z obejściem. Ponowna konsekracja w 1892 r. i zmiana wezwania na Narodzenia Najświętszej Maryi Panny i św. Antoniego Padewskiego. Powstała bazylika trójnawowa z węższym, półkoliście zamkniętym prezbiterium z obejściem i parterowymi nawami bocznymi przedłużonymi do apsydy prezbiterium - od wsch. i w aneksy po bokach wieży - w fasadzie. Na dwuspadowym dachu nawy głównej - sygnaturka. Ściany tynkowane, rozczłonkowane pilastrami, zwieńczone profilowanym wyładowanym gzymsem. W nawie głównej strop drewniany, w nawach bocznych sklepienie krzyżowe, w prezbiterium kolebka z lunetami.

Wyposażenie: ławki i ambona z k. XIX w., ołtarze, polichromia autorstwa Piotra Nizińskiego z Krakowa - 1896 r. Pod kościołem krypta.

Plac przykościelny otoczony jest murem obronnym z kamienia wapiennego. Na szczyt prowadzą m.in. kryte schody. Przy wyjściu - plebania z XIX w., rozbudowana w latach 1922 - 1929. W latach 1952 - 1953 została odnowiona polichromia wewnątrz kościoła. Od 1976 r. na dzwonnicy kościelnej znajdują się trzy dzwony, zamówione i odlane w przemyskiej odlewni dzwonów J. Felczyńskiego. W 1997 r. kościół podniesiony do rangi sanktuarium. Po remoncie w 2006 r. nastąpiła rekonskrecja (bp Adam Śmigielski).

Bazylika pw. Matki Boskiej Anielskiej, Sanktuarium NMP Anielskiej Pani Dąbrowy Górniczej i Matki Zagłębia, Perła Zagłębia, Zagłębiowska Kana, ul. Królowej Jadwigi 17 (Centrum) - pierwsza świątynia we wsi Stara Dąbrowa pw. św. Aleksandra - kościół filialny parafii pw. Św. Trójcy w Będzinie, wzniesiona została w latach 1875 - 1877 wg projektu Juliana Polcera. Była to ceglana, jednonawowa budowla z dwiema wieżami w fasadzie. Kościół ten przylega do pñ. - zach. ramienia transeptu obecnej bazyliki i pełni funkcję kaplicy pw. św. Aleksandra. Obecna świątynia dobudowana została do istniejącego kościoła w latach 1898 - 1912, wg projektu Józefa Stefana Pomian - Pomianowskiego, w stylu neogotyckim (gotyk nadwiślański) - po rozebraniu wież kościoła.

Jest to hala trójnawowa z dwoma transeptami, trzema wieżami w fasadzie i dwiema bocznymi, wieńczącymi ramiona transeptu. Wieża główna jest dominującym elementem w krajobrazie miasta. Budynek murowany z cegły z bogatym ceglany detal: uskokowe szkarpy zwieńczone smukłymi sterczynami, galeryjki między wieżami fasady, dekoracyjne wimpergi wieńczące portale, ostrołuczne okna z laskowaniami i rozetami, fryzy arkadkowe.

Wyposażenie jednolite, neogotyckie: ołtarze, ambona, konfesjonały o architektonicznych formach. W ołtarzu głównym znajduje się koronowana figura Matki Boskiej Anielskiej, słynnej łaskami - 1901 r. z drewna cyprysowego.

Kościół został odnowiony w 1910 r. przez Piotra Nizińskiego z Krakowa, wg projektu Tetmajera, w oryginalnej formie, dzięki zachowanym wzorom. Dnia 29 września 1912 r., kościół konsekrowany przez biskupa kieleckiego Augustyna Łosińskiego. Na pamiątkę otrzymania odpustu Porcjunkuli ks. Grzegorz Augustynik w 1913 r. wybudował obok bazyliki kaplicę, gdzie został pochowany w 1929 r. W jej wnętrzu znajduje się pierwszy obraz Matki Boskiej Anielskiej z dużego ołtarza kościoła św. Aleksandra. Kościół został gruntownie odnowiony w 1952 r. Polichromie odnowił artysta malarz Waław Pużyński.

Kaplica pw. Św. Katarzyny, ul. Kryniczna 2d (Ujejsce) - kaplica usytuowana jest na placu kościelnym w ogrodzie kościoła parafialnego w Ujejscu i stanowi element dawnego dworu. Ufundowana przez W. Wichausera w 1784 r., przebudowana w 1793 r. i remontowana w 1820 r. Kaplica drewniana, na betonowej podmurówce, na rzucie prostokąta zamkniętego trójbocznie, kryta gontem. Na szczycie budowli umieszczony jest charakterystyczny metalowy krzyż o ażurowej budowie. Wewnątrz kaplicy znajduje się barokowy ołtarz.

Kaplica pw. Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki, ul. Zachodnia (Trzebiesławice) - kaplica z XVIII w., murowana z cegły, pierwotnie kryta gontem, ob. blachą. Zbudowana na planie prostokąta z półkolistą apsydą, nakryta dwuspadowym dachem, z dwukondygnacyjną wieżą w fasadzie - na rzucie prostokąta z narożnymi szkarpami ujmującymi drzwi w ceglanej opasce, nakrytą ostrosłupowym, stromym dachem. Do 1989 r. - do wybudowania świątyni, kaplica pełniła funkcję kościoła parafialnego parafii Najświętszej Maryi Panny Wspomożenia Wiernych w Dąbrowie Górniczej.

Kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Strzemieszycach Wielkich - pierwotnie w Strzemieszycach istniała murowana kaplica, wybudowana w latach 1900 - 1903. W wyniku rozbudowy w latach 1903 - 1910, według projektu Józefa Stefana Pomianowskiego, powstała okazała trójnawowa świątynia w stylu neogotyckim na planie krzyża łacińskiego z transeptem. Kościół wybudowany z cegły oraz z kamienia szydłowieckiego, z prezbiterium skierowanym na płd. Do dziś, zgodnie z przygotowanymi planami, nie ukończono budowy trzech wież w fasadzie. We wnętrzu szczególnym kultem otoczona jest figura Najświętszego Serca Pana Jezusa, która znajduje się w centralnej części neogotyckiego ołtarza głównego.

• **Inne zabytki nieruchomości**

Pałac Kultury Zagłębia, Plac Wolności 1 (Centrum) - wybudowany w latach 1951 - 1958 według projektu Zbigniewa Rzepeckiego. Pierwotna nazwa „Dom Kultury Zagłębia”, następnie - Dąbrowski Pałac Kultury, obecnie Pałac Kultury Zagłębia. Przykład architektury socrealistycznej.

Trójkondygnacyjny budynek złożony z prostokątnego korpusu na osi płn. - płd. z parą ryzalitów w skrajnych osiach elewacji tylnej i dwóch węższych skrzydeł, prostopadłych do korpusu. Dach płaski, dach korpusu ujęty attykowym murkiem, w tylnej części dachu korpusu - prostokątny belweder zwieńczony balustradą. Parter budynku licowany kamiennymi ciosami, piętro ceglane, w zwieńczeniu wyładowany, kamienny gzyms na krokostynach. Okna w licowanych kamieniem opaskach ujmujących strefy podokienne. W fasadzie wysokie, witrażowe okna piętra z kamiennymi balustradami u nasady, rozdzielone parami profilowanych kamiennych filarów z głowicami. W pałacu znajduje się sala widowiskowa ze sceną obrotową i bogatym zapleczem scenicznym, kameralna sala kinowa, galeria sztuki, piwnica teatralna, reprezentacyjna sala lustrzana, kawiarnia oraz kilka mniejszych pomieszczeń, w których organizowane są różnego rodzaju warsztaty oraz zajęcia. Na szczególną uwagę zasługują ogromne i reprezentacyjne hole. Budynek był wielokrotnie remontowany. W 2006 r. - restauracja sali teatralnej. W okresie od kwietnia 2011 r. do listopada 2014 r. przeprowadzono generalny remont budynku z termomodernizacją ścian prowadzoną od strony wnętrza budynku.

Reursa Obywatelska, ul. 3 Maja (Centrum) - budynek wzniesiony w 1895 r. na miejscu szybu wodnego kopalni „Reden”. Budynek oświetlany był przy pomocy energii elektrycznej, doprowadzonej z huty Bankowej. Działał tu Klub Towarzyski utworzony przez przemysłowców i kupców oraz właścicieli ziemskich Dąbrowy, amatorski zespół aktorski Stanisława Kontkiewicza, Towarzystwo Muzyczne, prowadzące chór i orkiestrę. Odbyły się tu spotkania między innymi z Marią Konopnicką i Elizą Orzeszkową. Podczas II wojny światowej budynek przejęty przez Niemców, został wyremontowany i odnowiony. Otynkowano ściany zewnętrzne, przebudowano wejście główne oraz pomieszczenia wewnętrzne. Zmieniono nazwę na Haus der Deutschen (Dom Niemiecki).

Dwukondygnacyjny budynek na rzucie litery L, z nieco wyższym skrzydłem wsch., wysuniętym ryzalitowo na płd., z dwoma nieco niższymi aneksami w elewacji wsch.: prostokątnym i pięciobocznym. W skrajnych osiach elewacji płd. - szeroki, jednoosiowy ryzalit. Ściany murowane, przeprute oknami zamkniętymi odcinkiem łuku, w elewacjach ryzalitów i elewacjach bocznych - rozczłonkowane lizenami i międzykondygnacyjnym pasem ściany ujętym w gzymsy. Dachy namiotowe.

Sztygarka, ob. Muzeum Miejskie „Sztygarka”, ul. Legionów Polskich 69 (Mydlice) - budynek zbudowany w latach 1838 - 1841, według projektu Franciszka Marii Lancii. Pierwotnie miał mieścić się tutaj szpital górniczy, ostatecznie - Zarząd Zachodniego Okręgu Górniczego (do 1870 r.). W 1889 r. w budynku zorganizowano Szkołę Górniczą, tzw. „Sztygarkę”, która działała z licznymi przerwami do 1914 r. Gromadzono w niej również zbiory geologiczne, na bazie których powstało muzeum szkolne. Po wybuchu I wojny światowej utworzono tu koszary dla powstających Legionów Polskich, następnie stacjonowały tutaj austriackie wojska okupacyjne. Szkoła została uruchomiona ponownie w 1919 r., zmieniając nazwę na „Państwowa Szkoła Górniczo - Hutnicza im. Stanisława Staszica”. W styczniu 1986 r. muzeum zostało reaktywowane pod nazwą Muzeum Geologiczne i Historii „Sztygarki” Zespołu Szkół Zawodowych Wspólnoty Węgla Kamiennego im. S. Staszica. W swoich tradycjach nawiązywało do Muzeum Geologicznego im. Zygmunta Glogera, które powołano do życia w 1912 r. Muzeum pełniło funkcję ośrodka muzealno - dydaktycznego ww. szkoły i zlokalizowane było tu gdzie obecnie ma siedzibę Muzeum Miejskie „Sztygarka”, powołane do życia w 1997 r.

Wydłużony, wysoko podpiwniczony budynek na rzucie prostokąta, na końcach ujęty prostopadłymi do korpusu, dwukondygnacyjnymi skrzydłami. W tylnej elewacji dwa ryzality. Na osi fasady poprzedzonej tarasem i dwoma biegami schodów - pięcioosiowy, dodatkowo pozornie ryzalitowany, ryzalit. Ściany ujęte wysokim cokołem, artykułowane lizenami dźwigającymi szeroki, nadwieszony pas ściany zwieńczony gzymsem. Naroża ryzalitów ujęte lizenami.

3. Zabytki techniki

Szczególną rolę w historii miasta odgrywają zachowane obiekty techniki. Są to przemysłowe budynki i budowle Huty „Bankowa”, kopalni „Reden” i kopalni „Paryż”, stare piece wapiennicze w Strzemieszycach i Ząbkowicach oraz budynki związane z przemysłem wiejskim - dobrze zachowany zespół młyna wodnego w Okradzionowie na Białej Przemszy. Wyjątkową grupę zabytków techniki stanowią obiekty związane z powstaniem i rozwojem linii kolejowych: Warszawsko - Wiedeńskiej i Iwangorodzko - Dąbrowskiej. Wśród nich na specjalną uwagę zasługują obiekty:

- zespół dworcowy w Ząbkowicach - główny budynek dworcowy z 1880 r. tzw. „Dworca Wiedeńskiego”, magazyn ekspedycji towarowej z 1895 r. oraz budynki zabudowy mieszkaniowej przy ul. Dworcowej z lat 1880 - 1926;

- zespół dworcowy w Dąbrowie Górniczej - główny budynek dworcowy z 1888 r. przy ul. Kościuszki 1, budynki nastawni DG1 z 1890 r., DG2 z 1904 r. oraz budynki zabudowy mieszkaniowej z 1912 r. położone przy ul. Kościuszki 2a, 2b, 2c, 2d i ul. Konopnickiej 40 i 40a;

- główny budynek dworcowy w Gołonogu z 1890 r.;

- stacja i lokomotywnia w Strzemieszycach Wielkich - główny budynek dworcowy z 1890 r. przy ul. Stacyjnej; hala wachlarzowa lokomotywowni z 1906 r. wraz z magazynami i warsztatami, wieża wodna z 1900 r. oraz budynki zabudowy mieszkaniowej i dawnej przychodni lekarskiej z lat 1907 - 1920.

• **Kopalnia Ćwiczebna Muzeum Miejskiego „Sztygarka”**

Kopalnia jest najcenniejszym zabytkiem techniki. Jest to podziemna trasa wybudowana w latach 1927 - 1929, w celu przygotowywania uczniów pobliskiej szkoły zawodowej do pracy w górnictwie. Uczniowie poznawali we wnętrzu „Sztygarki” urządzenia górnicze, wykonywali pomiary, zdjęcia geologiczne, a także drążyli wyrobisko. Kopalnia spełniała funkcję edukacyjną do 1994 r. W 2010 r. udostępniona została zwiedzającym. Podziemna trasa turystyczna wynosi ok. 650 m i pozwala dostać się na głębokość 32 m. Temperatura w kopalni wynosi jedynie 10 - 11 stopni Celsjusza, a wilgotność sięga 80 - 90. Kopania ćwiczebna zlokalizowana w płd. - wsch. części obszaru górniczego dawnej kopalni węgla „Paryż”, w sąsiedztwie ul. Górniczej i Legionów Polskich. Kopalnia Ćwiczebna udostępnia dwa pokłady węgla kamiennego (o numeracji górniczej 401 i 402). W wyrobiskach zaprezentowane są maszyny i urządzenia służące do urobku i transportu węgla, takie jak kombajn węglowy, przenośniki, wozy kopalniane.

Wejście do kopalni, usytuowane od ul. Górniczej, zabezpieczone jest bramą metalową. Część wejściowa o długości ok. 25 m to chodnik o szerokości 2 m i wysokości 2 m wykonany z cegły ceramicznej pełnej. Dalej znajdują się dwie tamy wykonane z cegły, z drzwiami metalowymi. Po przejściu ok. 60 m - odnoga w lewo; w chodniku wentylacyjnym znajduje się podręczny warsztat oraz magazynek. Dalej droga wiedzie do chodnika, gdzie usytuowany jest wentylator typu WLE-500, przewietrzający kopalnię. Na końcu chodnika płd. - rozgałęzienie, gdzie znajduje się rozdzielnia elektryczna wraz z osprzętem (wyłączniki typu KWS, mufy, kable itd.), obok - ekspozycje sprzętów górniczych. W odległości około 35 m od rozgałęzienia - skrzyżowanie chodnika łączącego z Upadową I Północną. W komorze zlokalizowano stanowisko obsługi kołowrotu oraz kołowrót, który służy do wciągania i opuszczania wozów Upadową I Północną. W chodniku przy Upadowej I zabudowane są dwa wentylatory lutniowe typu WLE-500 wraz z lutniociągiem rozprowadzającym świeże powietrze do innych wyrobisk. Środkiem upadowej (długość około 60 m) przebiegają szyny kolejki o rozstawie 600 mm.

Upadowa I Północna prowadzi na poziom II kopalni. W lewym odgałęzieniu umiejscowiony jest agregat hydrauliczny typu HA-60/200, służący do obsługi obudowy zmechanizowanej typu Fazos 17/35/PZ, która jest umieszczona we wnęcie oraz sekcję obudowy Fazos 19/32/0z, która także znajduje się we wnęcie. Obok stoi ładownia zasięrutna typu ŁZK-5p. We wnękach zamocowane są części obudowy podporowej oraz różnego rodzaju stojaki stosowane w obudowach górniczych. W jednej z wnęk zainstalowana jest także obudowa chodnikowa typu ŁP (5 odrzwi) oraz stojaki górnicze typu Valent. W prawym odgałęzieniu chodnika umieszczono ekspozycję 5 sztuk różnych stojaków hydraulicznych oraz 4 sztuki stojaków typu Valent. W małej komorze znajduje się rozdzielnia elektryczna. W chodniku wykonano obudowę typu V21 (13 sztuk odrzwi), gdzie znajduje się fragment obudowy prostokątnej wykonanej z kształtownika V21 i stojaków typu SN 200C.

W dalszej części chodnika znajduje się ściana wydobywcza, która jest wykonana w wymurówce ceglanej, wzmocnionej żelbetem, o szerokości około 3,8 m i wysokości 1,5 - 1,8 m. Obudowa składa się z 3 sekcji typu OK1R oraz 3 sekcji typu KM-87. W dalszej części znajduje się obudowa prostokątna typu SCG podparta stojakami typu Valent i SN 200C. Ściana wyposażona jest w kombajn górniczy typu KWB-3 oraz przenośnik typu Śląsk. Długość ściany wynosi około 30 m. Ściana wychodzi na chodnik podścianowy, w którym znajduje się przenośnik zgrzeblowy Skat oraz przenośnik zgrzeblowy typu Grot. Obudowa chodnika składa się z prostek Typu TH podpartych stojakami ociosowymi SN 200C, a środkami stojakami typu Valent. Z przenośnika typu Grot urobek, poprzez przesyp, dostarczany był na przenośnik taśmowy typu PTG-800 usytuowany w Upadowej II Południowej. W komorze była usytuowana pompa odwadniająca typu P-CC wraz z zestawem służącym do jej uruchomienia. Obecnie odwodnienie odbywa się przy zastosowaniu pompy PW-2B.

Upadowa I Północna prowadzi z powrotem na poziom I Kopalni Ćwiczebnej. Przy wyjściu, na rozjeździe eksponowane są różne typy wozów używanych w kopalni: wozy na urobek, drzewiarka, wagon do przewozu pracowników. Dalej chodnik wiedzie do rozgałęzienia i - sztolnią - do wyjścia.

6.3.2. Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO (2003 r.) dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.

Dąbrowa Górnicza jest największym miastem Zagłębia Dąbrowskiego, które jako region uformowało się dopiero w XIX w., nie mniej jest bogatym kulturowo obszarem, w którym - jak wielokrotnie wspomniano - ścierają się elementy tradycji Małopolski i Górnego Śląska. Region nie posiada charakterystycznych cech antropogenicznych czy krajobrazowych, podobnie jak nie posiada odrębności etnograficznej opartej na takich pojęciach jak strój zagłębiowski, kuchnia czy architektura. Wykazuje ciągłość z kulturą Małopolski oraz charakterystyczne dla obszarów pogranicza elementy mieszane. Samo określenie Zagłębie Dąbrowskie - powstałe na gruncie dominacji przemysłu ciężkiego, nie określa dynamicznych zmian, jakie tutaj następowały. Obecnie przemysł górniczy, hutniczy i związany z nim kult ciężkiej pracy jest już przeszłością, masowe migracje ludności - najpierw napływ potem odpływ - spowodowały, że w tradycji jedynym elementem tożsamości regionu jest jego robotniczy charakter i górniczo - przemysłowy charakter tradycji robotniczej. Pokolenia mieszkańców Zagłębia, a zwłaszcza migranci z Polski centralnej przybywający do pracy w kopalniach i hutach uznawał, iż ów robotniczy charakter jest jedynym wspólnym elementem subregionu, dzięki robotniczemu środowisku - nasyconym tradycjami lewicowymi. Potwierdzają to elementy symboliczne (pomniki, nazwy ulic itd.) i typ edukacji, w której np. wydarzenia rewolucyjne 1905 r. były kojarzone właśnie m.in. z Zagłębiem.

Zagłębie Dąbrowskie często utożsamiane jest ze Śląskiem, tymczasem - w ciągu tysiąca lat dziejów państwa polskiego - zaledwie trzykrotnie był z nim administracyjnie powiązana: po III rozbiorze, gdy powstał tzw. Nowy Śląsk, w czasie I wojny światowej i od 1939 r.: najpierw III Rzeszy, potem województwo śląsko - dąbrowskie zwane też stalinogrodzkim lub katowickim. Tak więc najważniejsze wyznaczniki dziedzictwa historycznego, kulturowego i gospodarczego Zagłębia Dąbrowskiego, więc i Dąbrowy Górniczej to:

- odwieczna przynależność obszaru Zagłębia Dąbrowskiego do terytorium zachodniej Małopolski;
- zasługi króla Kazimierza Wielkiego dla obszaru i ludności późniejszego Zagłębia Dąbrowskiego;
- górnictwo i hutnictwo jako najstarszy i najważniejszy wyznacznik działalności gospodarczej mieszkańców.

W celu uchwycenia tradycyjnej kultury mieszkańców Zagłębia podjęto szereg działań badawczych i dokumentacyjnych mających na celu jej utrwalenie, ochronę i popularyzację. Realizowany projekt nosi nazwę „Tropem Kolberga - dofinansowano go ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Kolberg 2014 - Promesa”, realizowanego przez „Instytut Muzyki i Tańca”.

- **Gwara zagłębiowska**

Dzisiaj praktycznie nie używana. Ludność Dąbrowy Górniczej posługuje się czystym językiem polskim. Gwara należała do dialektu małopolskiego z naleciałościami śląskimi oraz rosyjskimi. Cechy sporadycznie przetrwały do dziś:

- twarde zakończenie tematu czasowników, np.: kłame, rąbe, chrape;
- różny od ogólnopolskiego rodzaj rzeczowników, np.: krawat - krawatka, parasol - parasolka, kluska - klusek, taboret - tabor(et)ka, puf - pufa, por - pora;

- twarda wymowa litery „ń” - słońce, w koncu.

- **Tradycje i przekazy ustne, legendy**

Z powstaniem nazwy Dąbrowa i Gołonóg oraz okolic, związane są legendy i podania ludowe, które wywodzą się z okresu przedindustrialnego, przenoszone z pokolenia na pokolenie, dotrwały do dnia dzisiejszego.

Najbardziej popularne o Dąbrowie Górniczej zwanej, o pustelniku z Gołonoga, o królowej Jadwidze, o królu Kazimierzu, o Tuczej Babie, o Pustyni Błędownskiej, o Czarnej Przemszy.

- **Religijność, sanktuaria, pielgrzymki, obrzędy**

Kult maryjny - Matki Bożej czczonej jako Królowa Aniołów rozwijał się w Zagłębiu Dąbrowskim od 2 poł. XIX w. Jego niejako inicjatorem był Ksiądz Grzegorz Augustynik (1847 - 1929), prałat papieski, społecznik i popularyzator teologii, proboszcz nowo powstałej parafii (1891 r.) i budowniczy świątyni pw. Matki Bożej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej. W 1897 r. uroczyste wprowadzono do świątyni obraz „Królowej Anielskiej”, który cieszył się od samego początku wielką czcią wiernych. W czasie pobytu w Rzymie w 1900 r. ksiądz Augustynik uzyskał dla tej świątyni - mimo, że nie była jeszcze ukończona, tytuł bazyliki mniejszej. Stało się to na długo przed konsekracją kościoła, której dokonał dnia 29.09.1912 r. biskup kielecki Augustyn Łosiński.

Sprowadzenie cudownego obrazu zaczęło gromadzić na nabożeństwach i pielgrzymkach nie tylko mieszkańców Dąbrowy Górniczej, ale również wiernych z całego Zagłębia, zainicjowało powstanie licznych bractw i stowarzyszeń kościelnych. Za sprawą działań duszpasterskich prowadzonych przez księdza Augustynika - w czasach niewoli narodowej, nędzy materialnej i duchowej, słabej religijności, popularności socjalizmu nacechowanego ateizmem - działalnością duszpasterską i pomocą charytatywną objęto szerokie kręgi potrzebujących. Powstało Towarzystwo pomocy dla biednych dzieci, które utrzymywało ochronki - Towarzystwo porady lekarskiej dla biednych dzieci, Towarzystwo pomocy dla kształcącej się młodzieży, Komitet Ratunkowy dla dotkniętych losowym nieszczęściem. Celem założonego Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich było podniesienie poziomu moralnego oraz materialnego życia robotników, a także obrona ich praw pracowniczych. U boku tego stowarzyszenia działało również Stowarzyszenie Służących Katolickich św. Zyty.

W kalendarzu pielgrzymek do matki Boskiej Anielskiej znajdują się pielgrzymki mężczyzn Zagłębia (01 - 19.05. 2007 r.), pielgrzymki diecezjalne: wspólnot Żywego Różańca, Honorowej Straży Serca Pana Jezusa, dzieci pierwszokomunijnych, harcerzy, Sybiraków, kupców. W centrum pielgrzymowania pozostaje 2 sierpnia - uroczystość Porcjunkuli, kiedy odbywa się diecezjalna pielgrzymka kobiet.

Kult św. Antoniego z Padwy związany z sanktuarium św. Antoniego na Gołonogu. Parafia została ustanowiona w 1675 r. przez biskupa krakowskiego Andrzeja Trzebnickiego. Jej administracja została przekazana Zakonowi Braci Mniejszych Konwentalnych Prowincji Zakonnej św. Antoniego z Padwy i bł. Jakuba Strzemię z Krakowa. Od momentu wybudowania w świątyni w 1721 r. trzeciego ołtarza ku czci św. Antoniego z Padwy datuje się szczególnie kult świętego. Po ponownym poświęceniu (konsekracji) świątyni w 1892 r. i wybudowaniu nowej kaplicy oraz ołtarza w 1894 r. biskup sosnowiecki Adam Śmigielski SDB potwierdził kult świętego i dnia 13.06.1997 r. erygował sanktuarium św. Antoniego z Padwy. Przedmiotem kultu jest figura św. Antoniego ustawiona w bocznym ołtarzu i uznana przez czcicieli za łaskami słynącą.

To jest specyfika religijności mieszkańców miasta. Pozostałe zwyczaje, związane z kalendarzem świątecznym są typowe i są uniwersalną wypadkową zwyczajów przyniesionych przez kolejnych osadników z różnych rejonów kraju. Drobne różnice występujące na terenie Zagłębia związane są z obchodami Świąt Wielkanocnych: „wierzba” palma święcona w ostatnią niedzielę Wielkiego Postu; „zawijywanie dzwonów” - od czwartkowej porannej mszy do rezurekcji, a w zamian używanie kołatek bądź klekotek, z którymi ministranci kilkakrotnie w ciągu dnia obchodzili kościół; ceremonia święcenia ognia i wody w parafiach w Wielką Sobotę.

- **Etnografia, folklor, sztuka i rzemiosło ludowe, muzyka**

Na terenie Dąbrowy Górniczej temat praktycznie nieznany. W 2006 r. w kościele pw. św. Antoniego z Padwy znalazła się rekonstrukcja izby mieszkalnej z przełomu XIX/XX w. W tym roku podjęto terenowe badania etnograficzne na terenie Gołonogu. Etnograficzne badania terenowe Zagłębia (Będzin, Sosnowiec) rozpoczęła etnolog Dobrawa Skonieczna - Gawlik z Muzeum Zagłębia w Będzinie. Muzeum Miejskie „Szytgarka” prezentuje niewielką ekspozycję stałą - „Kultura materialna Zagłębia Dąbrowskiego”, gdzie znajduje się rekonstrukcja izby kuchennej i sypialnej, a także na zbiór narzędzi i sprzętów rolniczych oraz gospodarskich (radła, pługi, brony, nosidła na wodę, żarna, żelazka na duszę, tary służące do prania) oraz stroje ludowe charakterystyczne dla Zagłębia.

Przypominanie dawnych zwyczajów, tradycji, zajęć, rzemiosł - propagowanie bogactwa kultury ludowej odbywa się poprzez warsztaty etnograficzne czy imprezy folklorystyczne organizowane w mieście przez instytucje kultury:

- Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny „Zagłębie i Sąsiedzi” istnieje od 2008 r. Jego celem jest przybliżenie piękna i różnorodności folkloru innych regionów Polski. Ważną rolą przedsięwzięcia jest integracja amatorskich środowisk twórczych związanych z kulturą ludową. Festiwal ma charakter konkursu, towarzyszy mu korowód wykonawców, prowadzony przez centrum miasta przed rozpoczęciem festiwalu, Jarmark Rzemiosła i Kiermasz Sztuki Ludowej. Poszczególne edycjom towarzyszyły także, zależnie od roku, wystawy rękodzieła, biesiady Kół Gospodyń Wiejskich oraz konkursy kulinarne potraw regionalnych.
- „Wyszkubek” organizowany zimą przez Pałac Kultury Zagłębia wraz z okolicznymi Kołami Gospodyń Wiejskich, od 2012 r. Dotyczy tradycji przygotowywania posagu panny młodej, w czym pomagały sąsiadki przyszłej panny młodej, spotykając się w zimowe wieczory na wspólnym darciu pierza.

- **Tradycje muzyczne i sztuki widowiskowe**

- Międzynarodowy Festiwal Orkiestr Dętych organizowany od 2003 r.
- Konkurs Muzyczny im. Spisaka. Idea - organizacji konkursu zrodziła się w 2005 r., podczas Festiwalu im. Michała Spisaka, zorganizowanego w 40-tą rocznicę śmierci polskiego kompozytora, urodzonego w Dąbrowie Górniczej. W 2006 r. festiwal przemianowano na Ogólnopolski Konkurs Muzyczny im. Michała Spisaka, który w roku następnym przyjął formułę konkursu międzynarodowego, otwartego na instrumentalistów wszystkich narodowości i od tamtej pory odbywa się cyklicznie we wrześniu.

6.3.3. Krajobraz kulturowy - współczesny

Kształtowanie i ochrona tożsamości kulturowej obszarów oraz wysokiej jakości przestrzeni są nie tylko wyrazem kultury społeczeństwa, ale też jednym z czynników stymulujących rozwój społeczno - ekonomiczny. Dobra kultury, zarówno historyczne, jak i powstające współcześnie, stanowią świadectwo działań wpływających w istotny sposób na jakość przestrzeni. Elementami współczesnego krajobrazu kulturowego są niebędące zabytkami: pomniki, miejsca pamięci, budynki i ich zespoły, założenia i krajobrazowe będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, nacechowane wysoką wartością artystyczną lub historyczną. Na terenie Dąbrowy Górniczej do wybitnych dzieł należą:

- Modernistyczny kościół św. Józefa (1952 r.), wg proj. Józefa Jaworskiego;
- Pomnik Bohaterom czerwonych Sztandarów, autorstwa Augusta Dyrdy;
- Pomnik Orła Białego, autorstwa Zygmunta Brachańskiego.

Pomniki i tablice dla uczczenia osób, miejsc i wydarzeń historycznych przedstawia załącznik nr 1.

6.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.) formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze miasta Dąbrowa Górnicza funkcjonuje dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

6.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta Dąbrowa Górnicza znajduje się 6 zabytków nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 2). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim - rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W tabeli, w ostatniej kolumnie, przypisano formę własności dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Tabela nr 2. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków w mieście Dąbrowa Górnicza

LP.	ADRES	OBIEKT	NUMER I DATA WPISU DO REJESTRU ZABYTEKÓW	FORMA WŁASNOŚCI
1	Dąbrowa Górnicza, ul. Kościelna 20, Gołonóg	Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP i świętego Antoniego Padewskiego z XVII w. Granice ochrony obejmują cały obiekt wraz z najbliższym otoczeniem i wyposażeniem wnętrza.	A 263/09 z dnia 23.02.1960 r.	G
			A 9/60 z dnia 23.02.1960 r.	
2	Dąbrowa Górnicza, ul. Królowej Jadwigi 13 - 17, Centrum	Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Anielskiej, wzniesiony w latach 1898 - 1912. Do korpusu od płu. - zach. przylega pierwotny kościół parafialny zbudowany w latach 1875 -1877. Granice ochrony obejmują kościół.	A 1623/96 z dnia 29.03.1996 r.	K
3	Dąbrowa Górnicza, ul. Modrzewiowa/ Złota, Trzebiesławice	Kaplica pw. Najświętszej Marii Panny Wspomożycielki z XVIII w. Granice ochrony obejmują cały obiekt w ramach ogrodzenia i wyposażenie wnętrza.	A 808/67 z dnia 09.12.1967 r.	K
4	Dąbrowa Górnicza, ul. Wolności 1, Centrum	Budynek Pałacu Kultury Zagłębia z lat 50 - tych XX w. Granice ochrony obejmują cały obiekt wraz z najbliższym otoczeniem (schody, podejścia, podjazdy), wystrojem i wyposażeniem wnętrza (wykładziny ścian, posadzki, sztukaterie, urządzenie sali widowni i projekcyjnej).	A 1240/79 z dnia 22.11.1979 r.	I
5	Dąbrowa Górnicza, ul. Ratanice 3, Ratanice	Młyn wodny z XVIII w., bezstylowy. Granice ochrony obejmują cały obiekt.	A 524/57 z dnia 02.05.1957 r.	P
6	Dąbrowa Górnicza, ul. Kryniczna 2d, Ujejsce	Kaplica pw. św. Katarzyny, drewniana z XVIII w. Granice obejmują cały obiekt i najbliższe otoczenie.	A 809/67 z dnia 09.12.1967 r.	K

Legenda do kolumny forma własności: P - Prywatna, K - Wyznaniowa, G - Komunalna, I - inne (właściciel nie ustalony, samoistny posiadacz itp.).

6.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3. pkt. 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ze względu na bezpieczeństwo obiektów nie publikuje się szczegółowych danych na temat zabytków ruchomych. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych w mieście Dąbrowa Górnicza zostały przedstawione poniżej w Tabeli nr 3.

Wszystkie wymienione obiekty wpisane są do rejestru zabytków i również objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zobowiązuje właściciela lub posiadacza zabytku ruchomego do:

- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytku;
- przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę;
- zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o uszkodzeniu, zniszczeniu lub kradzieży, zagrożeniu, zmianie miejsca przechowania, zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku.

Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w mieście Dąbrowa Górnicza

LP.	ADRES	OBIEKT/ ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR I DATA WPISU DO REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Dąbrowa Górnicza, ul. Królowej Jadwigi 17, Centrum	Polichromie we wnętrzu kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Anielskiej	B/35/02 z dnia 30.12.2002 r.
		Ółtarze i obrazy we wnętrzu kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Anielskiej	B/127/08 z dnia 15.2008 r.
2	Dąbrowa Górnicza, ul. Kryniczna 2d, Ujejsce	Elementy wyposażenia w kaplicy pw. św. Katarzyny	B/536/79 z dnia 20.11.1979 r. B/214/71 z dnia 21.06.1971 r.
3	Dąbrowa Górnicza, ul. Kryniczna 2d, Ujejsce	Mszał w kościele parafialnym pw. NMP Matki Kościoła	B/535/79 z dnia 20.11.1979 r.
4	Dąbrowa Górnicza, ul. Żołnierska 213, Błędów	Rzeźba w kościele parafialnym pw. Trójcy Przenajświętszej	B/616/92 z dnia 27.06.1992 r.
5	Dąbrowa Górnicza	Trzy obrazy w zbiorach prywatnych	B/386/73, B/369/73, B/370/73 z dnia 30.03.1973 r.

6.4.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.). Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

Zakres gminnej ewidencji zabytków:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- stanowiska archeologiczne;
- historyczne układy ruralistyczne wsi, historyczne układy urbanistyczne miasta;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez prezydenta miasta (wójta, burmistrza) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Gminna ewidencja zabytków nie jest jedną z form ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.) oraz zgodnie z art. 21 jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowanie Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętym między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zaktualizowany spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w mieście Dąbrowa Górnicza, która została przyjęta Zarządzeniem Nr 2108.2014 przez Prezydenta Miasta Dąbrowy Górniczej dnia 03.02.2014 r., przedstawia tabela poniżej - Tabela nr 4. Spis gminnej ewidencji zabytków nie zawiera obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Dodatkowo w tabeli w ostatniej kolumnie umieszczono formę własności obiektów z podziałem na własność: Skarbu Państwa, Skarbu Państwa/użytkownika wieczystego, prywatną,

wyznaniową, komunalną, komunalną/użytkownika wieczystego i inną (właściciel nie ustalony, samoistny posiadacz itp.).

Tabela nr 4. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków w mieście Dąbrowa Górnicza

LP.	OBIEKT	OBREB	ADRES	FORMA WŁAŃCZOŚCI
OBREB BŁĘDÓW				
1	Dom drewniany	Błędów	Górki 58	P
2	Dom drewniany	Błędów	Jesionowa 4	P
3	Dom drewniany	Błędów	Jesionowa 14	P
4	Dom drewniany	Błędów	Jesionowa 16	P
5	Kapliczka	Błędów	Kuźnica Błędowska - Wąlek	SP
6	Dom częściowo drewniany	Błędów	Pustynna 1	P
7	Dom częściowo drewniany	Błędów	Pustynna 18	P
8	Dom drewniany	Błędów	Pustynna 32	P
9	Dom drewniany	Błędów	Pustynna 34	P
10	Dom drewniany	Błędów	Pustynna 56 (obecnie 52)	P
11	Kaplica	Błędów	Pustynna przy nr 15	K
12	Kapliczka szafkowa	Błędów	Wypaleniska	SP
13	Chałupa	Błędów	Zagórcze 5	P
14	Kościół pw. Trójcy Przenajświętszej	Błędów	Żołnierska 213	K
15	Plebania	Błędów	Żołnierska 213	K
OBREB BUGAJ				
16	Dom	Bugaj	Batalionów Chłopskich 10	P
17	Kapliczka słupowa	Bugaj	Batalionów Chłopskich róg z Żurawinową	SP
OBREB DĄBROWA GÓRNICZA				
18	Budynek VII Liceum Ogólnokształcącego (dawna Szkoła Powszechna)	Dąbrowa Górnicza	Augustynika 1	G
19	Dom wielorodzinny	Dąbrowa Górnicza	Buczka 1	G/UW
20	Dom wielorodzinny	Dąbrowa Górnicza	Buczka 3 a, b, c, d	G/UW
21	Dom	Dąbrowa Górnicza	Cieplaka 23	P
22	Willa HUBERTUS d. zajazd	Dąbrowa Górnicza	Chopina 1	P
23	Willa	Dąbrowa Górnicza	Dąbrowskiego 3	P
24	Willa	Dąbrowa Górnicza	Dąbrowskiego 5	SP/UW
25	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Dąbrowskiego 13	P
26	Budynek dawnej szkoły podstawowej	Dąbrowa Górnicza	Dąbrowskiego 21	P
27	Dom	Dąbrowa Górnicza	Działki 55	P
28	Kościół pw. św. Barbary (d. ewangelicki)	Dąbrowa Górnicza	Górnica 2	K
29	Kopalnia ćwiczebna Szkoły Górnicej Nadszybie	Dąbrowa Górnicza	Górnica	G
30	Chałupa	Dąbrowa Górnicza	Gwardii Ludowej 6	I
31	Chałupa	Dąbrowa Górnicza	Gwardii Ludowej 7	P
32	Chałupa	Dąbrowa Górnicza	Gwardii Ludowej 75	P
33	Chałupa	Dąbrowa Górnicza	Gwardii Ludowej 93	P
34	Chałupa	Dąbrowa Górnicza	Gwardii Ludowej 105	P

35	Dom	Dąbrowa Górnicza	Gwardii Ludowej 139	SP
36	Dom wraz z pomieszczeniami gospod.	Dąbrowa Górnicza	Jasna 47 a	SP/UW
37	Dom wraz z pomieszczeniami gospod.	Dąbrowa Górnicza	Jasna 47 b	SP/UW
38	Dom wraz z pomieszczeniami gospod.	Dąbrowa Górnicza	Jasna 47 c	SP/UW
39	Dom wraz z pomieszczeniami gospod.	Dąbrowa Górnicza	Jasna 47 d	SP/UW
40	Dom wraz z pomieszczeniami gospod.	Dąbrowa Górnicza	Jasna 47 e	SP/UW
41	Dom wraz z pomieszczeniami gospod.	Dąbrowa Górnicza	Jasna 47 f	SP/UW
42	Dom wraz z pomieszczeniami gospod.	Dąbrowa Górnicza	Jasna 47 g	SP/UW
43	Dom	Dąbrowa Górnicza	Jasna 47 h	SP/UW
44	Dom	Dąbrowa Górnicza	Jasna 56	SP
45	Dom	Dąbrowa Górnicza	Jasna 60	SP
46	Dom wielorodzinny	Dąbrowa Górnicza	Jasna 75	P
47	Chałupa	Dąbrowa Górnicza	Jaworowa 23	P
48	Dom pracowników kolejowych	Dąbrowa Górnicza	Kolejowa 6 ,	SP/UW
49	Dom pracowników kolejowych	Dąbrowa Górnicza	Kolejowa 6 a	SP/UW
50	Zespół stacji kolejowej	Dąbrowa Górnicza	Kolejowa	SP/UW
51	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kołątaja 15	P
52	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kondratowicza 2	P
53	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Kondratowicza 4	P
54	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Kondratowicza 6	P
55	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Kondratowicza 8	P
56	Dom	Dąbrowa Górnicza	Konopnickiej 13	P
57	Szkoła Podstawowa, specjalna nr 9	Dąbrowa Górnicza	Konopnickiej36	G
58	Dom pracowników kolejowych	Dąbrowa Górnicza	Konopnickiej 40	SP/P
59	Dom pracowników kolejowych	Dąbrowa Górnicza	Konopnickiej40a	SP/P
60	Dom pracowników kolejowych	Dąbrowa Górnicza	Konopnickiej40b	SP/P
61	Dom pracowników kolejowych	Dąbrowa Górnicza	Konopnickiej40c	SP/P
62	Kościół pw. św. Józefa Oblubieńca	Dąbrowa Górnicza	Konopnickiej 62	K
63	Kaplica przy kościele Św. Józefa Oblubieńca	Dąbrowa Górnicza	Konopnickiej 62	K
64	Dzwonnica wolnostojąca przy kościele Św. Józefa Oblubieńca	Dąbrowa Górnicza	Konopnickiej 62	K
65	Figura Matki Boskiej	Dąbrowa Górnicza	Konopnickiej 62	K
66	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kopernika 6	P
67	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kopernika 10	SP
68	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Kopernika 12	P
69	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kopernika 14	P
70	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kościelna 2	P

71	Budynek szkoły (dawniej Szkoła Podstawowa)	Dąbrowa Górnicza	Kościelna 6	P
72	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kościelna 15	P
73	Plebania w zespole kościoła pw. Narodzenia NMP i św. Antoniego Padewskiego	Dąbrowa Górnicza	Kościelna 20	K
74	Tunelowe wejście w zespole kościoła parafialnego pw. Narodzenia NMP i św. Antoniego Padewskiego	Dąbrowa Górnicza	Kościelna 20	K
75	Obiekt budowlany przy murze kościoła parafialnego w zespole kościoła pw. Narodzenia NMP i św. Antoniego Padewskiego	Dąbrowa Górnicza	Kościelna 20	K
76	Figura Matki Boskiej na postumencie w zespole kościoła pw. Narodzenia NMP i św. Antoniego Padewskiego	Dąbrowa Górnicza	Kościelna 20	K
77	Mur wraz z bramami okalający kościół w zespole kościoła pw. Narodzenia NMP i św. Antoniego Padewskiego	Dąbrowa Górnicza	Kościelna 20	K
78	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kościelna 21	P
79	Zagroda (chałupa, budynek gospodarczy)	Dąbrowa Górnicza	Kościelna 41	P
80	Kolonia robotnicza kolejowa	Dąbrowa Górnicza	Kościuszki 2a	SP/UW
81	Kolonia robotnicza kolejowa	Dąbrowa Górnicza	Kościuszki 2c	SP/UW
82	Kolonia robotnicza kolejowa	Dąbrowa Górnicza	Kościuszki 2d	SP/UW
83	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kościuszki 4	P
84	Budynek Poczty Polskiej	Dąbrowa Górnicza	Kościuszki 16	SP/UW
85	Budynek dawnej szkoły elementarnej (ob. Gimnazjum nr 1)	Dąbrowa Górnicza	Królowej Jadwigi 11	G
86	Budynek ob. Zespołu Szkół Technicznych z warsztatami szkolnymi	Dąbrowa Górnicza	Królowej Jadwigi 12 - 12a	G
87	Kaplica Porcjunkuli św. Franciszka Serafińskiego w zespole kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Anielskiej	Dąbrowa Górnicza	Królowej Jadwigi 13 -17	K
88	Dawny parafialny dom pomocy dla biednych w zespole kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Anielskiej	Dąbrowa Górnicza	Królowej Jadwigi 13 - 17	K
89	Plebania w zespole kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Anielskiej	Dąbrowa Górnicza	Królowej Jadwigi 13 - 17	K
90	Figura Matki Boskiej z Lourdes w zespole kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Anielskiej	Dąbrowa Górnicza	Królowej Jadwigi 13 - 17	K

91	Figura Matki Boskiej w zespole kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Anielskiej	Dąbrowa Górnicza	Królowej Jadwigi 13 - 17	K
92	Figura św. Józefa w zespole kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Anielskiej	Dąbrowa Górnicza	Królowej Jadwigi 13 - 17	K
93	Figura Matki Boskiej Pocieszenia w zespole kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Anielskiej	Dąbrowa Górnicza	Królowej Jadwigi 13 - 17	K
94	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Królowej Jadwigi 44/ róg Wojska Polskiego	P
95	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kruczkowskiego 17	G
96	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kruczkowskiego 18	P
97	Chałupa	Dąbrowa Górnicza	Laski 2	P
98	Dom	Dąbrowa Górnicza	Laski 5	P
99	Dom	Dąbrowa Górnicza	Laski 6	P
100	Chałupa	Dąbrowa Górnicza	Laski 15	P
101	Krzyż przydrożny	Dąbrowa Górnicza	Laski 73	SP
102	Dom	Dąbrowa Górnicza	Laski 112	P
103	Chałupa	Dąbrowa Górnicza	Laski 140	P
104	Dom	Dąbrowa Górnicza	Laski 169	P
105	Dom drewniany	Dąbrowa Górnicza	Laski 179	I
106	Dom	Dąbrowa Górnicza	Laski 198	SP
107	ZSG d. lazaret górniczy, d. Zarząd Okręgu Górniczego - Szttygarka PAWILON 1	Dąbrowa Górnicza	Legionów Polskich 69	G
108	ZSG - PAWILON 2	Dąbrowa Górnicza	Legionów Polskich 69	G
109	ZSG - PAWILON 3	Dąbrowa Górnicza	Legionów Polskich 69	G
110	ZSG- warsztaty szkolne z bud. administracyjnym PAWILON 4	Dąbrowa Górnicza	Legionów Polskich 69	G
111	Kapliczka	Dąbrowa Górnicza	Legionów Polskich	G
112	Dom	Dąbrowa Górnicza	Limanowskiego 18	P
113	Kościół pw. Chrystusa Króla	Dąbrowa Górnicza	11 Listopada	K
114	Dom	Dąbrowa Górnicza	11 Listopada 2	G/UW
115	Dom	Dąbrowa Górnicza	11 Listopada 4	G/UW
116	Dom	Dąbrowa Górnicza	11 Listopada 7	P
117	Dom	Dąbrowa Górnicza	11 Listopada 9	G/UW
118	Dom wielorodzinny	Dąbrowa Górnicza	11 Listopada 11	G/UW
119	Dom pocz.	Dąbrowa Górnicza	1 Maja 32	G
120	Dom	Dąbrowa Górnicza	1 Maja 61	P
121	Willa	Dąbrowa Górnicza	1 Maja 66	P
122	Budynek d. RESURSY	Dąbrowa Górnicza	3 Maja 11 d 13	P
123	Budynek d. DOMU LUDOWEGO	Dąbrowa Górnicza	3 Maja 14	P
124	Dawny hotel	Dąbrowa Górnicza	3 Maja 16	P
125	Budynek P. S. T.	Dąbrowa Górnicza	3 Maja 21	G
126	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	3 Maja 27	G
127	Budynek d. Dyrekcji Huty Bankowej 2	Dąbrowa Górnicza	3 Maja 31	SP/UW

128	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	3 Maja 32	P
129	Budynek d. Dyrekcji Huty Bankowej 1	Dąbrowa Górnicza	3 Maja 33	SP/UW
130	Willa dyrekcji d. Towarzystwa Francusko - Rosyjskiego	Dąbrowa Górnicza	3 Maja 35	SP/UW
131	Bud. d. Gimnazjum Męskiego (szkoła podst. Nr 3)	Dąbrowa Górnicza	Mireckiego 1	G
132	Dom	Dąbrowa Górnicza	Mireckiego 20	P
133	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Okrzei 1	P
134	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Okrzei 3	P
135	Dom	Dąbrowa Górnicza	Orzeszkowej 10	P
136	Dom	Dąbrowa Górnicza	Parkowa 18	P
137	Budynek przedszkola nr 8	Dąbrowa Górnicza	Partyzantów 10	P
138	Budynek Stacji Kolejowej	Dąbrowa Górnicza	Piecucha	SP
139	Dom (d. budynek mieszkalny dozoru)	Dąbrowa Górnicza	Piłsudskiego 18	G
140	Willa	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 2	P
141	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 5	SP/UW
142	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 6	SP/UW
143	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 7	SP/UW
144	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 8	SP/UW
145	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 9	SP/UW
146	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 10	SP/UW
147	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 11	SP/UW
148	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 12	SP/UW
149	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 13	SP/UW
150	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 14	SP/UW
151	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 15	SP/UW
152	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 16	SP/UW
153	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 17	SP/UW
154	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Pogoria 18	SP/UW
155	Willa	Dąbrowa Górnicza	Poleśna 3	P
156	Dom mieszkalny kolejowy	Dąbrowa Górnicza	Południowa 4 (dawniej 2)	SP/UW
157	Dom mieszkalny kolejowy	Dąbrowa Górnicza	Południowa 6	SP/UW
158	Dom kolonia Huty Bankowej „Zielona”	Dąbrowa Górnicza	Robotnicza 5	P
159	Dom kolonia Huty Bankowej „Zielona” z zab. gosp.	Dąbrowa Górnicza	Robotnicza 33	SP/UW
160	Dom kolonia Huty Bankowej „Zielona” z zab. gosp.	Dąbrowa Górnicza	Robotnicza 33a	SP/UW
161	Dom kolonia Huty Bankowej „Zielona” z zab. gosp.	Dąbrowa Górnicza	Robotnicza 33b	SP/UW
162	Dom kolonia Huty Bankowej „Zielona” z zab. gosp.	Dąbrowa Górnicza	Robotnicza 33c	SP/UW
163	Dom kolonia Huty Bankowej „Zielona” z zab. gosp.	Dąbrowa Górnicza	Robotnicza 33d	SP/UW
164	Dom kolonia Huty Bankowej „Zielona” z zab. gosp.	Dąbrowa Górnicza	Robotnicza 33e	SP/UW
165	Dom kolonia Huty Bankowej „Zielona” z zab. gosp.	Dąbrowa Górnicza	Robotnicza 33f	SP/UW
166	Dom	Dąbrowa Górnicza	Sienkiewicza 2	SP/UW
167	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Sienkiewicza 11	P

168	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Sobieskiego 11	P
169	Dom	Dąbrowa Górnicza	Sobieskiego 15	G,P
170	Zespół walcowni Huta Bankowa	Dąbrowa Górnicza	Sobieskiego 24	SP/UW
171	Stara Młotownia Huta Bankowa	Dąbrowa Górnicza	Sobieskiego 24	SP/UW
172	Budynek tokarni walców Huta Bankowa	Dąbrowa Górnicza	Sobieskiego 24	SP/UW
173	Warsztat akcesoriów kolejowych i krajalni wlewków Huta Bankowa	Dąbrowa Górnicza	Sobieskiego 24	SP/UW
174	Kotłownia Huta Bankowa	Dąbrowa Górnicza	Sobieskiego 24	SP/UW
175	Siłownia Huta Bankowa	Dąbrowa Górnicza	Sobieskiego 24	SP/UW
176	Zespół bud. administracyjnych Huta Bankowa	Dąbrowa Górnicza	Sobieskiego 24	SP/UW
177	Krzyż przydrożny	Dąbrowa Górnicza	Sobieskiego 24	SP
178	Dom	Dąbrowa Górnicza	Staszica 52	P
179	Dom	Dąbrowa Górnicza	Staszica 54	P
180	Willa	Dąbrowa Górnicza	Staszica 58	P
181	Dom	Dąbrowa Górnicza	Tworzeń 138	P
182	Dom	Dąbrowa Górnicza	Tworzeń 140	P
183	Willa	Dąbrowa Górnicza	Uthkego 12	P
184	Willa	Dąbrowa Górnicza	Uthkego 14	P
185	Willa	Dąbrowa Górnicza	Uthkego 18	P
186	Dom	Dąbrowa Górnicza	Uthkego 30	P
187	Piec wapienniczy	Dąbrowa Górnicza	Wapienna	P
188	Dom	Dąbrowa Górnicza	Wojska Polskiego 11	P
189	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Wojska Polskiego 30	P
190	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Wojska Polskiego 32	P
191	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Wojska Polskiego 35	P
192	Dom	Dąbrowa Górnicza	Wojska Polskiego 42	P
193	Budynek Szkoły Podstawowej nr 6	Dąbrowa Górnicza	Wojska Polskiego 52	G
194	Krzyż	Dąbrowa Górnicza	Wróblewskiego 2/ Urbańskiego	G
195	Willa	Dąbrowa Górnicza	Ziemby 7	P
196	Willa	Dąbrowa Górnicza	Ziemby 10	P
197	Willa	Dąbrowa Górnicza	Ziemby 11	P
198	Willa	Dąbrowa Górnicza	Ziemby 12	P
199	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Żeromskiego 3	SP/UW
200	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Żeromskiego 3a	SP/UW
201	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Żeromskiego 4	SP/UW
202	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Żeromskiego 5	SP/UW
203	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Żeromskiego 5a	SP/UW
204	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Żeromskiego 6	SP/UW
205	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Żeromskiego 7	SP/UW
206	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Żeromskiego 8	SP/UW
207	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Żeromskiego 8a	SP/UW
208	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Żeromskiego 10	SP/UW
209	Dom w kolonii robotniczej	Dąbrowa Górnicza	Żeromskiego 10a	SP/UW
OBREB KUŹNICZKA				
210	Krzyż przydrożny	Kuźniczka	Kuźniczka Nowa (obok nr 1)	P
212	Dom	Kuźniczka	Kuźniczka Nowa 17	P

213	Kapliczka	Kuźniczka	w rejonie Rezerwatu „Lipy Dobieckie”	P
OBREB ŁAZY				
214	Krzyż przydrożny	Łazy	Łazy Błędowskie	SP
OBREB ŁĘKA				
215	Kapliczka	Łęka	Dąbrowszczaków 1	SP
216	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 22	P
217	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 25	P
218	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 28	P
219	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 47	P
220	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 55	P
221	Dom częściowo drewniany	Łęka	Przelotowa 60	P
222	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 61	P
223	Dom	Łęka	Przelotowa 98	P
224	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 109	P
225	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 138	P
226	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 140	P
227	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 156	P
228	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 158	P
229	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 169	P
230	Dom częściowo drewniany	Łęka	Przelotowa 171	P
231	Dom drewniany	Łęka	Przelotowa 176	P
232	Dom częściowo drewniany	Łęka	Przelotowa 178	P
233	Dom kamienno - drewniany	Łęka	Przelotowa 181	P
234	Dom drewniany (wikarówka)	Łęka	Przelotowa 193	K
235	Dom plebania	Łęka	Przelotowa 195	K
236	Kościół parafialny pw. NMP Częstochowskiej	Łęka	Przelotowa	K
238	Kapliczka słupowa	Łęka	Przelotowa/ Szkotnica	G
OBREB ŁOSIEŃ				
239	Dom	Łosień	Gołonoska 2	P
240	Szkoła Podstawowa nr 26	Łosień	Gołonoska 21	G
241	Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	Łosień	Orna 8	K
242	Chałupa	Łosień	Ząbkowicka 2	P
243	Kapliczka	Łosień	Ząbkowicka 12	P
244	Kapliczka	Łosień	Ząbkowicka 82 - 84	P
OBREB MARIANKI				
245	Kapliczka przydrożna	Marianki	Marianki	G
OBREB OKRADZIONÓW				
246	Budynek gospodarczy	Okradzionów	Białej Przemszy 5	P
247	Dom drewniany	Okradzionów	Białej Przemszy 8	P
248	Budynek młyna i elektrowni wodnej	Okradzionów	Białej Przemszy 13	P
249	Budynek mieszkalny młynarza	Okradzionów	Białej Przemszy 13	P
250	Dom drewniany	Okradzionów	Białej Przemszy 17	I
251	Dom drewniany	Okradzionów	Białej Przemszy 19	P
252	Dom	Okradzionów	Białej Przemszy 45	P
253	Dom drewniany	Okradzionów	Białej Przemszy 66	P
254	Dom drewniany	Okradzionów	Białej Przemszy 69	P
255	Krzyż przydrożny	Okradzionów	Białej Przemszy 74	P

256	Dom drewniany	Okradzionów	Białej Przemszy 86	P
257	Kapliczka przydrożna	Okradzionów	Białej Przemszy 101	P
258	Dom częściowo drewniany	Okradzionów	Białej Przemszy 113	P
259	Kapliczka	Okradzionów	Białej Przemszy/Ziołowa	K
260	Dom	Okradzionów	Górna 10	P
261	Młyn	Okradzionów	Górna 23	P
262	Dom	Okradzionów	Górna 32	P
263	Krzyż przydrożny	Okradzionów	Rudy/ skrzyżowanie z Turystyczną	G
264	Dom drewniany	Okradzionów	Turystyczna 1	P
265	Dom drewniany	Okradzionów	Turystyczna 9	P
266	Krzyż przydrożny	Okradzionów	Turystyczna przy nr 25a	G
OBREB SIKORKA				
267	Dom częściowo drewniany	Sikorka	Czajkowa 19	P
268	Dom	Sikorka	Szapkowa 10	P
269	Krzyż przydrożny	Sikorka	Szapkowa/ Skowronkowa	G
OBREB STRZEMIESZYCE MAŁE				
270	Dom	Strzemieszyce Małe	Św. Anny 14	P
271	Dom	Strzemieszyce Małe	Główna 37	P
272	Budynek przedszkola i Biblioteki Publicznej im. Kołątaja	Strzemieszyce Małe	Główna 91	P
273	Dom drewniany	Strzemieszyce Małe	Główna 95	I
274	Dom drewniany	Strzemieszyce Małe	Główna 156	P
275	Dom drewniany	Strzemieszyce Małe	Główna 176	P
276	Dom drewniany	Strzemieszyce Małe	Główna 278	P
277	Dom, zabudowa gospodarcza	Strzemieszyce Małe	Główna 282	P
278	Dawna kaplica parafialna pw. Matki Boskiej Szkaplerznej	Strzemieszyce Małe	Główna, obok nr 47	K
279	Dom drewniany	Strzemieszyce Małe	Kazdębie 57	P
280	Dom	Strzemieszyce Małe	Składowa 3	P
281	Chałupa	Strzemieszyce Małe	Zakawie 1	P
282	Chałupa	Strzemieszyce Małe	Zakawie 4	P
283	Chałupa	Strzemieszyce Małe	Zakawie 5	P
284	Chałupa	Strzemieszyce Małe	Zakawie 9	P
285	Dom drewniany	Strzemieszyce Małe	Zakawie 18	P
286	Dom drewniano - murowany	Strzemieszyce Małe	Zakawie 27	P
287	Kapliczka	Strzemieszyce Małe	Zakawie naprzeciwko nr 1	P
OBREB STRZEMIESZYCE WIELKIE				
288	Chałupa	Strzemieszyce Wielkie	Aleja za Remizą 12	P
289	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Białostockiego 24	I
290	Dom drewniany z komórką gospodarczą	Strzemieszyce Wielkie	Boczna 33	P
291	Dawny wapiennik Bordowicza	Strzemieszyce Wielkie	droga leśna (płn. strona ul. Katowickiej)	SP/UW
292	Krzyż przydrożny	Strzemieszyce Wielkie	Grabocińska/ Skrzyżowanie z Kozłowskiego	G

293	Blok mieszkalny PKP w zespole trzech bloków z komórkami gospodarczymi	Strzemieszyce Wielkie	Gruszczyńskiego 2	SP/UW
294	Blok mieszkalny PKP w zespole trzech bloków z komórkami gospodarczymi	Strzemieszyce Wielkie	Gruszczyńskiego 4	SP/UW
295	Blok mieszkalny PKP w zespole trzech bloków z komórkami gospodarczymi	Strzemieszyce Wielkie	Gruszczyńskiego 6	SP/UW
296	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Gruszczyńskiego 9	P
297	Chałupa	Strzemieszyce Wielkie	Gruszczyńskiego 29	P
298	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Gruszczyńskiego 36	I
299	Dom z oficyną	Strzemieszyce Wielkie	Gruszczyńskiego 41	P
300	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Gruszczyńskiego 52	P
301	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Kombatantów 16	P
302	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Majewskiego 16	P
303	Dom, komórka gospodarza	Strzemieszyce Wielkie	Majewskiego 81	P
304	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Majewskiego 125	I
305	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Majewskiego 192	G, P
306	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Majewskiego 256	P
307	Dom, komórka gospodarza	Strzemieszyce Wielkie	Majewskiego 264	P
308	Dom z oficyną, ogrodzenie	Strzemieszyce Wielkie	Majewskiego 281	I
309	Krucyfiks	Strzemieszyce Wielkie	Majewskiego	K
310	Dom z oficyną	Strzemieszyce Wielkie	Modrzejowska 44	P
311	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Narutowicza 38	P
312	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Ofiar Katynia 12	P
313	Stara drewniana plebania przy kościele pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	Strzemieszyce Wielkie	Ofiar Katynia 34	K
314	Kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	Strzemieszyce Wielkie	Ofiar Katynia 34a	K
315	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Ofiar Katynia 48	I
316	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Ofiar Katynia 52	P
317	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Ofiar Katynia 70	P
318	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Ofiar Katynia 72	P
319	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Ofiar Katynia 74	P
320	Dom kamienny	Strzemieszyce Wielkie	Ofiar Katynia 92	I
321	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Ofiar Katynia 106	P
322	Budynek kolejowy stacji d. kolei warszawsko - wiedeńskiej ob. „Dąbrowa Południowa”	Strzemieszyce Wielkie	Orkana 1	SP
323	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Orkana 4	P
324	Dom z komórką gospodarzą	Strzemieszyce Wielkie	Orkana 5	SP
325	Chałupa	Strzemieszyce Wielkie	Orkana 8	P
326	Wiadukt kolejowy	Strzemieszyce Wielkie	Orkana	SP
327	Dawny budynek przemysłowy	Strzemieszyce Wielkie	Puszkina 3	P
328	Dom poprzemysłowy	Strzemieszyce Wielkie	Puszkina 7	K
329	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Puszkina 25	P
330	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Sosnowiecka 96	P

331	Zespół stacji kolejowej Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce Dworzec kolejowy	Strzemieszyce Wielkie	Stacyjna	SP
332	Zespół stacji kolejowej Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce Hala wachlarzowa	Strzemieszyce Wielkie	Stacyjna	SP
333	Zespół stacji kolejowej Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce Zespół budynków przylegających do hali wachlarzowej od strony wsch. (kolejno - budynek biurowy, magazyn, hala maszyn, magazyn olejów i smarów)	Strzemieszyce Wielkie	Stacyjna	SP
334	Zespół stacji kolejowej Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce Magazyn spedycyjny (w linii zabudowy budynków biurowego i magazynu, dobudowanych do hali wachlarzowej)	Strzemieszyce Wielkie	Stacyjna	SP
335	Zespół stacji kolejowej Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce Budynek rozdzielni elektrycznej, wraz ze stacją trafo, wieżą, częścią biurową i garażową (po płd. stronie hali wachlarzowej)	Strzemieszyce Wielkie	Stacyjna	SP
336	Zespół stacji kolejowej Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce Budynek magazynu „D” (po płd. stronie hali wachlarzowej)	Strzemieszyce Wielkie	Stacyjna	SP
337	Chałupa	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 63	P
338	Chałupa	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 72	P
339	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 113	P
340	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 114	P
341	Chałupa, budynek gospodarczy	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 121	P
342	Dom, zabudowa gospodarcza	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 160	P
343	Dom drewniany, zabudowa gospodarcza	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 162	P
344	Dom, zabudowa gospodarcza	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 164	P
345	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 167	P
346	Chałupa	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 168	P
347	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 169	P
348	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 170	P
349	Dom drewniany, budynek gospodarczy	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 210	I
350	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 237	P
351	Dom, budynek gospodarczy	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 239	P
352	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 290	P

353	Dom kamienny	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 291	P
354	Budynek d. Dyrekcji Zakładów Chemicznych (ob. Przychodnia)	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 375	G
355	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 389	P
356	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Szałasowizna 54	P
357	Dom drewniany lata międzywojenne	Strzemieszyce Wielkie	Towarowa 1	SP
358	Dom drewniany w zespole 4 domów w ogrodach	Strzemieszyce Wielkie	Towarowa 4	SP/UW
359	Dom drewniany w zespole 4 domów w ogrodach	Strzemieszyce Wielkie	Towarowa 6	SP/ UW
360	Dom drewniany w zespole 4 domów w ogrodach	Strzemieszyce Wielkie	Towarowa 8	SP/ UW
361	Dom drewniany w zespole 4 domów w ogrodach	Strzemieszyce Wielkie	Towarowa 10	SP/ UW
362	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 2	SP/ UW
363	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 4	SP/ UW
364	Dom mieszkalny	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 4a/1	SP/ UW
365	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 6	SP/ UW
366	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 6a/2	SP/ UW
367	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 8	SP/ UW
368	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 27	P
369	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 29	P
370	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 35	P
371	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 37	P
372	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 55	SP
373	Dom w kolonii	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 57	SP
374	Dom w kolonii	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 59	SP
375	Dom w kolonii	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 61	SP
376	Dom w kolonii	Strzemieszyce Wielkie	Transportowa 63	SP
377	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 5	P
378	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 7	P
379	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 20	P
380	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 26	P
381	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 27	P
382	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 32	P
383	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 52	P
384	Kamienica	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 58	I
385	Kamienica w zespole	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 72	G
386	Kamienica w zespole	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 74	G
387	Kamienica w zespole	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 76	G, P
388	Kamienica	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 81	P
389	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 99	SP/ UW
390	Dom drewniany	Strzemieszyce Wielkie	Warszawska 103	SP/ UW
391	Dom	Strzemieszyce Wielkie	Źródłana 7	I
OBREB TRZEBIESŁAWICE				
392	Kapliczka słupowa	Trzebieszawice	Modrzewiowa/ Gródki	P
393	Dom	Trzebieszawice	Modrzewiowa 23	P
394	Dom	Trzebieszawice	Modrzewiowa 27	P
395	Dom	Trzebieszawice	Modrzewiowa 29	P
396	Budynek mieszkalny	Trzebieszawice	Modrzewiowa 31	P
397	Budynek mieszkalny	Trzebieszawice	Modrzewiowa 33	P
398	Dom drewniany	Trzebieszawice	Modrzewiowa 36	P

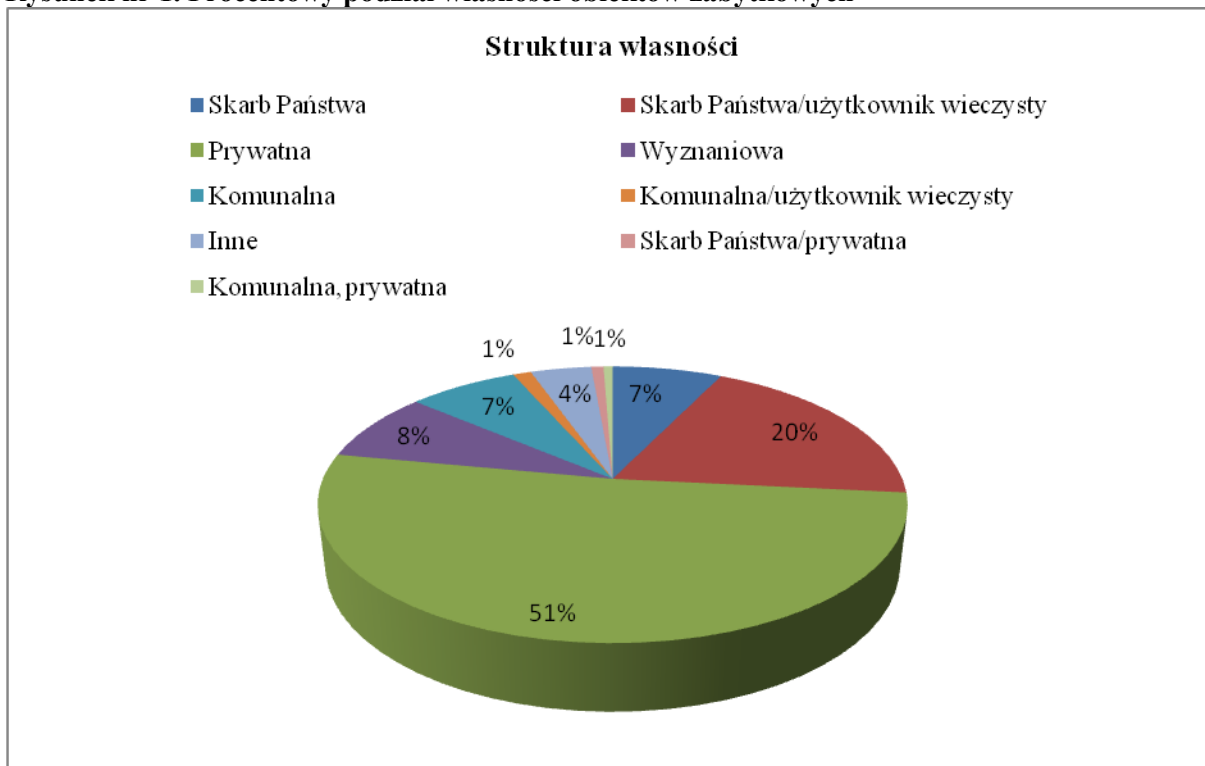
399	Budynek mieszkalny	Trzebiesławice	Modrzewiowa 38	P
400	Dom	Trzebiesławice	Uczniowska 9	P
401	Kapliczka słupowa	Trzebiesławice	Uczniowska / St. Kostki	SP
402	Krzyż przydrożny	Trzebiesławice	Trzebiesławicka za nr 16	P
OBREB TUCZNAWA				
403	Kapliczka murowana	TucznaWA	Idzikowskiego/ Batalionów Chłopskich	K
404	Dom ceglano - kamienny	TucznaWA	Idzikowskiego 91	P
405	Budynek	TucznaWA	Idzikowskiego 98	P
406	Dom drewniany	TucznaWA	Idzikowskiego 116	P
407	Dom drewniany	TucznaWA	Idzikowskiego 154	P
408	Dom ceglano - kamienny	TucznaWA	Idzikowskiego 169	P
409	Dom	TucznaWA	Przymiarki 55	P
OBREB UJEJSCE				
410	Dom drewniany	Ujejsce	Broniewskiego 2	P
411	Dom	Ujejsce	Broniewskiego 26	P
412	Dom	Ujejsce	Broniewskiego 59	P
413	Dom	Ujejsce	Broniewskiego 63	P
414	Kapliczka słupowa	Ujejsce	Gruszeckiego / Jaskółcza	P
415	Zespół budynków gospodarczych dawnego folwarku dworskiego	Ujejsce	Kryniczna 4	P
416	Budynek	Ujejsce	Kwiatowa 27	P
417	Dom	Ujejsce	Podbuczyny 6	P
418	Dom	Ujejsce	Ujejska 34	P
419	Dom częściowo drewniany	Ujejsce	Ujejska 46	P
420	Dom drewniany	Ujejsce	Ujejska 49	P
421	Dom częściowo drewniany	Ujejsce	Ujejska 59	P
422	Krzyż przydrożny	Ujejsce	Ujejska / Broniewskiego	SP
423	Budynek	Ujejsce	Wyzwolenia 13	P
OBREB ZĄBKOWICE				
424	Willa	Ząbkowice	Armii Krajowej 11	I
425	Huta Szkła Okiennego	Ząbkowice	Armii Krajowej 12	SP/UW
426	Kolejowy dom pracowniczy	Ząbkowice	Armii Krajowej 15	SP/UW
427	Kolejowy dom pracowniczy	Ząbkowice	Armii Krajowej 17	SP/UW
428	Willa	Ząbkowice	Armii Krajowej 33	P
429	Dom wielorodzinny	Ząbkowice	Armii Krajowej 53	P
430	Budynek kolejowy (magazyn)	Ząbkowice	Armii Krajowej	SP/UW
431	Przepompownia kolejowa	Ząbkowice	Armii Krajowej	SP
432	Pałacyk Zarządu d. Fabryki Elektrotechnicznej	Ząbkowice	Chemiczna 3	SP/UW
433	Zakłady Tworzyw Sztucznych „Ząbkowice Erg” - hale fabryczne i magazynowe	Ząbkowice	Chemiczna 4	SP/UW
434	Dom pracowniczy z zabudową gospodarczą (kolonia)	Ząbkowice	Chemiczna 5	SP/UW
435	Dom pracowniczy (kolonia)	Ząbkowice	Chemiczna 6	SP/UW

436	Dom pracowniczy z zabudową gospodarczą (kolonia)	Ząbkowice	Chemiczna 7	SP/UW
437	Dom pracowniczy (kolonia)	Ząbkowice	Chemiczna 8	SP/UW
438	Dom pracowniczy z zabudową gospodarczą (kolonia)	Ząbkowice	Chemiczna 10	SP/UW
439	Dom pracowniczy z zabudową gospodarczą (kolonia)	Ząbkowice	Chemiczna 12	SP/UW
440	Dom wielorodzinny	Ząbkowice	Chemiczna 14	SP/UW
441	Dom	Ząbkowice	Dąbrowskiej 29	P
442	Dom mieszkalny	Ząbkowice	Dolomitowa 5	P
443	Dom mieszkalny kolejowy	Ząbkowice	Dworcowa 1	SP/UW
444	Zespół dworca kolejowego - budynek kolejowy	Ząbkowice	Dworcowa 8	SP/UW
445	Dom mieszkalny kolejowy	Ząbkowice	Dworcowa 9	SP/UW
446	Zespół dworca kolejowego - budynek kolejowy	Ząbkowice	Dworcowa 10	SP/UW
447	Zespół dworca kolejowego - budynek dworca	Ząbkowice	Dworcowa 11	SP/UW
448	Zespół dworca kolejowego - budynek kolejowy	Ząbkowice	Dworcowa 17	SP/UW
449	Budynek Zarządu Przedsiębiorstwa	Ząbkowice	Dworcowa 23	SP/UW
450	Budynek szkoły	Ząbkowice	Gospodarcza 1	G
451	Dom mieszkalny	Ząbkowice	Gospodarcza 30	P
452	Dom	Ząbkowice	Gospodarcza 32	P
453	Dom mieszkalny	Ząbkowice	Gospodarcza 36	I
454	Dom drewniany	Ząbkowice	Gospodarcza 41	P
455	Dom	Ząbkowice	Gospodarcza 59	P
456	Krzyż Misyjny - w otoczeniu kościoła pw. Zesłania Ducha Świętego	Ząbkowice	Gospodarcza	K
457	Figura Chrystusa - w otoczeniu kościoła pw. Zesłania Ducha Świętego	Ząbkowice	Gospodarcza	K
458	Kościół pw. Zesłania Ducha Świętego - ogrodzenie	Ząbkowice	Gospodarcza	K
459	Kościół pw. Zesłania Ducha Świętego	Ząbkowice	Gospodarcza	K
460	Piec wapienniczy	Ząbkowice	Górzysta	I
461	Dom drewniany	Ząbkowice	Hutnicza 14	P
462	Dom drewniany	Ząbkowice	Konstytucji 2 (Antoniów)	P
463	Dom drewniany	Ząbkowice	Konstytucji 11 (Antoniów)	P
464	Dom drewniany	Ząbkowice	Konstytucji 17 (Antoniów)	P
465	Dom drewniany	Ząbkowice	Konstytucji 19 (Antoniów)	P
466	Dom drewniany	Ząbkowice	Konstytucji 21 (Antoniów)	P
467	Dom drewniany	Ząbkowice	Konstytucji 42 (Antoniów)	P

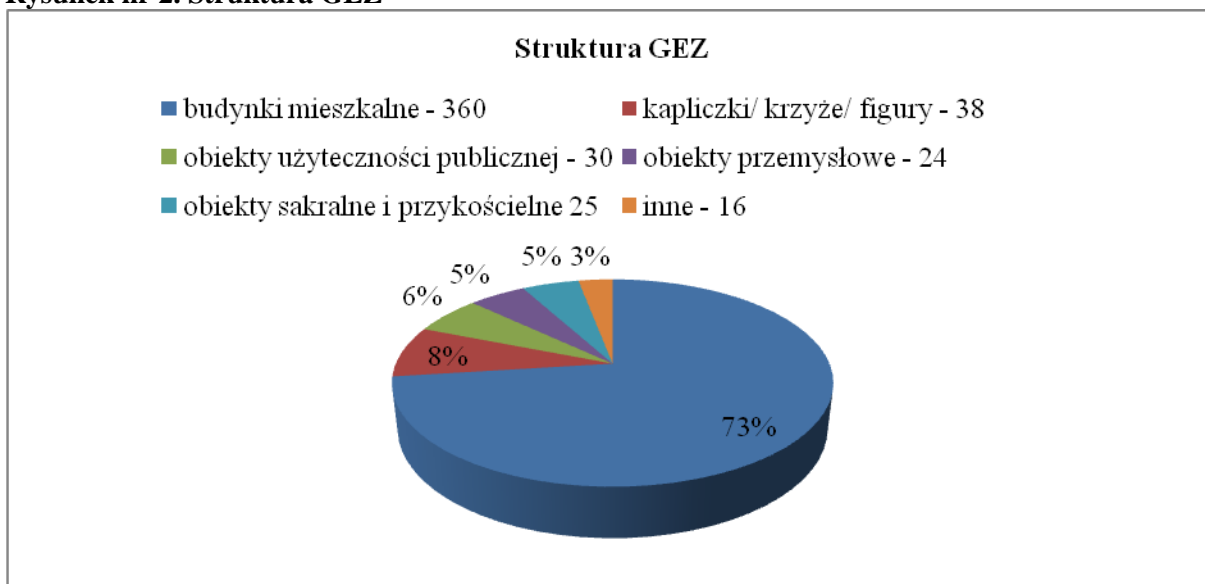
468	Dom drewniany	Ząbkowice	Kusocińskiego 67 (Antoniów)	P
469	Młyn wodny na rzece Trzebyczce	Ząbkowice	Młynarska 6	P
470	Kościół pw. Marii Magdaleny	Ząbkowice	Oświecenia 34	K
471	Dom mieszkalny	Ząbkowice	Rapackiego 23	P
472	Kapliczka	Ząbkowice	Rolnicza (Wygietłów)	G
473	Dom	Ząbkowice	Sikorskiego 5	G
474	Dom pracowników Huty Szkła Gospodarczego „Ząbkowice”	Ząbkowice	Sikorskiego 9	G
475	Dom pracowników Huty Szkła Gospodarczego „Ząbkowice”	Ząbkowice	Sikorskiego 11	G
476	Dom pracowników Huty Szkła Gospodarczego „Ząbkowice”	Ząbkowice	Sikorskiego 13	G
477	Dom pracowników Huty Szkła Gospodarczego „Ząbkowice”	Ząbkowice	Sikorskiego 15	G
478	Dom	Ząbkowice	Sikorskiego 20	I
479	Dom	Ząbkowice	Sikorskiego 35	P
480	Dom drewniany	Ząbkowice	Sikorskiego 37	P
481	Kamienica	Ząbkowice	Sikorskiego 40	I
482	Plebania	Ząbkowice	Sikorskiego 55	K
483	Zespół Huty Szkła Gospodarczego „Ząbkowice”	Ząbkowice	Sikorskiego	SP
484	Dom	Ząbkowice	Szosowa 4	P
485	Dom	Ząbkowice	Szosowa 9	P
486	Dom drewniany	Ząbkowice	Szosowa 22	P
487	Dom drewniany	Ząbkowice	Szosowa 61	P
488	Mur z okrągłą basztą w narożniku	Ząbkowice	Traktowa 17 - 19	P
489	Dom drewniany	Ząbkowice	Zagłębiowska 2	P
490	Dom	Ząbkowice	Zagłębiowska 27	P
491	Dom	Ząbkowice	Zagłębiowska 32	I
492	Dom drewniany	Ząbkowice	Związku Orła Białego 50	P
493	Willa drewniana (dom leśniczego)	Ząbkowice	Zwycięstwa 4	P

Legenda do kolumny forma własności: SP - Skarb Państwa, SP/UW - Skarb Państwa/użytkownik wieczysty, P - Prywatna, K - Wyznaniowa, G - Komunalna, G/UW - Komunalna/użytkownik wieczysty, I - inne (właściciel nie ustalony, samoistny posiadacz itp.).

Poniżej przedstawiono procentowy podział własności obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Najwięcej obiektów, aż 51% obiektów zabytkowych stanowi własność prywatną, 20% to obiekty należące do Skarbu Państwa/użytkowników wieczystych, reszta obiektów stanowi własność poniżej 10%.

Rysunek nr 1. Procentowy podział własności obiektów zabytkowych

Rysunek nr 2, przedstawiony poniżej, obrazuje strukturę obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Najwięcej jest budynków mieszkalnych - 360, z czego 92 (ok. 19% wszystkich obiektów) to budynki w całości, bądź częściowo drewniane. Biorąc pod uwagę, że Dąbrowa Górnicza znajduje się w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym, ilość zabytkowych obiektów przemysłowych jest niewielka - ok. 5% wszystkich zabytków w GEZ.

Rysunek nr 2. Struktura GEZ**Charakterystyka budynków w gminnej ewidencji zabytków**

Domy w pierwotnie wiejskich dzielnicach miasta to z reguły jednorodzinne domy mieszkalne drewniane lub murowane z cegły, czasem tynkowane. Stan techniczny budynków jest średni. Często powiększone otwory okienne i wymieniona stolarka (Błędów, Bugaj, Kuźniczka Nowa, Łosień Trzebieszawice). W Okradzionowie i Strzemieszycach Małych - głównie domy jednorodzinne w większości drewniane, nakryte dwuspadowo. W Ujejskach - w większości nieduże domy murowane z białego kamienia, z detalem ceglanym.

Z trzech organizmów miejskich, włączonych w obręb Dąbrowy Górniczej, najwięcej obiektów w gminnej ewidencji zabytków posiada Dąbrowa Górnicza. Zabudowa ta charakteryzuje się znaczną różnorodnością.

Przy ul. 1 Maja rozlokowane są budynki murowane z końca XIX i pocz. XX w., o elewacjach eklektycznych. Stan techniczny budynków zróżnicowany, średni (częste uszkodzenia tynków). Kilka budynków ceglanych.

Niewielkie, najwyżej trzykondygnacyjne kamienice pojawiają się przy ul. Kondratowicza, Kopernika, Okrzei, Kondratowicza, sporadycznie przy ul. 1 Maja. Elewacje budynków - średni stan techniczny, często wymieniona stolarka okienna, sporadycznie powiększone otwory okienne.

Kolonie budynków robotniczych znajdują się przy ulicach:

- ul. 11 Listopada - budynki wielorodzinne z lat 30 - tych XX w.;
- ul. Buczka - dwa zespoły długich budynków szeregowych - lata 20, 30 - te XX w.;
- ul. Jasna - kolonia wielorodzinnych murowanych domów dwukondygnacyjnych;
- Pogoria - dzielnica domów murowanych z cegły z lat 1928 - 1932. Budynki wielorodzinne, parterowe z użytkowym poddaszem, o malowniczo rozczłonkowanej bryle. Stan techniczny budynków - dobry;
- ul. Robotnicza - kolonia huty bankowej, wielorodzinne bloki trójkondygnacyjne, tynkowane, z ok. 1900 r. Stan dobry;
- ul. Żeromskiego - dwu i trójkondygnacyjne budynki murowane z cegły, część tynkowana.
- zespół budynków kolejowych murowanych z cegły, z ceglаныmi detalami;
- ul. Konopnickiej - budynki wielorodzinne.

Pozostałe ulice zabudowane domami jednorodzinnymi i willowymi, murowanymi i drewnianymi, przy czym drewniana zabudowa w większości skupiona jest przy ul.: Gwardii Ludowej, Kościelnej i w Laskach (?).

Zabudowa Strzemieszyc Wielkich składa się z jedno- i wielorodzinnych domów murowanych z cegły oraz jednorodzinnych parterowych domów drewnianych, nakrytych dwuspadowymi dachami. Znaczna część domów drewnianych wzniesiona została ok. 1880 r. Stan techniczny domów jest zróżnicowany. Przy ul. Transportowej ulokowana jest kolonia domów robotniczych z pocz. XX w. - o cechach secesyjnych.

W Ząbkowicach przeważają budynki murowane. Przy ul. Chemicznej znajduje się kolonia wielorodzinnych domów pracowniczych z pocz. XX w., murowane z cegły, częściowo tynkowane, z dużą ilością ceglanych detali.

Stan techniczny budynków jest zróżnicowany. W budynkach o elewacjach tynkowanych pojawiają się odpadające tynki. Otwory okienne najczęściej zachowane w stanie pierwotnych, często wymieniona stolarka. Stosunkowo dużo azbestowego pokrycia dachów.

6.4.4. Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic miasta Dąbrowa Górnicza. Stanowiska archeologiczne to materialne ślady działalności ludzi. W obrębie stanowiska archeologicznego grupują się zazwyczaj pozostałości licznych powstających i zamierających kolejno osad czy cmentarzysk. Stanowią one podstawowe, a często wręcz jedyne źródło wiedzy o najdawniejszej przeszłości naszych ziem. Nawet dla późniejszych czasów, poczynając od średniowiecza, wyniki badań archeologicznych stanowią cenne uzupełnienie przekazów pisanych. Środowisko kulturowe miasta zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od prahistorii do epoki nowożytniej. Stanowiska zewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski: 96-49, 96-50, 96-51, 96-52, 97-49, 97-50, 97-51. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe. Największym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są inwestycje budowlane i przemysłowe, nielegalna eksploatacja żwirowni. Kolejnym zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest działalność nielegalnych poszukiwaczy, która zagraża przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska, dwory na kopcu czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W związku z licznymi zagrożeniami zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.) wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawiązań kulturowych, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować,

uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwi uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Na terenie miasta Dąbrowa Górnicza znajduje się 86 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków archeologicznych. Wykaz stanowisk przedstawia tabela poniżej (Tabela nr 5).

Tabela nr 5. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków na terenie miasta Dąbrowa Górnicza

LP.	OBREB	NR STANOWISKA		FUNKCJA OBIEKTU	CHRONOLOGIA
		NA OBSZA- RZE	W MIEJ- SCO- WOŚCI		
AZP 96 - 49					
1	Dąbrowa Górnicza (Antoniów)	3	2	Osada	Okres późnorzymski
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze
2	Dąbrowa Górnicza (Antoniów)	5	1	Archiwalne punkt osadniczy	Nieustalona
3	Dąbrowa Górnicza (Gołonóg)	7	1	Punkt osadn.	Nieustalona
4	Dąbrowa Górnicza (Gołonóg)	8	2	Punkt osadn.	Nieustalona
AZP 96 - 50					
5	Dąbrowa Górnicza (Laski)	17	1	Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
6	Łęka	3	13	Osada	Nowożytność
7	Łęka	4	14	Ślad osadnictwa	Nowożytność
8	Łęka	5	15	Ślad osadnictwa	Nowożytność
9	Łęka	6	16	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Osada	Nowożytność
10	Łęka	7	17	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
				Ślad osadnictwa	Nieokreślona
11	Łosień	1	2	Osada	Wczesne średniowiecze
				Osada	Średniowiecze
				Osada	Nowożytność
12	Łosień	2	3	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Osada	Nowożytność
13	Łosień	8	4	Ślad osadnictwa	Nowożytność
14	Łosień	9	5	Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
15	Łosień	10	6	Punkt osadniczy	Średniowiecze

16	Łosień	11	7	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
17	Łosień	15	8	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
				Osada	Wczesne średniowiecze
				Osada	Średniowiecze
18	Łosień	12	9	Osada	Nowożytność
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
19	Łosień	13	10	Osada	Średniowiecze
				Osada	Nowożytność
20	Łosień	14	11	Szyb górniczy	Nowożytność
21	Łosień	16	12	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
22	Strzemieszyce Wielkie	22	1	Archiwalne cmentarzysko	Wczesne średniowiecze
23	Ząbkowice	18	1	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
				Osada	Średniowiecze
24	Ząbkowice	19	2	Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
25	Ząbkowice	20	3	Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
26	Ząbkowice	21	4	Ślad osadnictwa	Nowożytność
AZP 96-51					
27	Błędów	21	1	Pracownia krzemieniarska	Epoka kamienia
28	Łazy	20	1	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
				Kopiec	?
29	Łęka	5	1	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze
30	Łęka	6	2	Osada	Późne średniowiecze
				Osada	Nowożytność
31	Łęka	7	3	osada	Późne średniowiecze
32	Łęka	8	4	Osada	Późne średniowiecze
				Osada	Nowożytność
33	Łęka	9	5	Osada	Późne średniowiecze
				Osada	Nowożytność
34	Łęka	10	6	Osada	Późne średniowiecze
				Osada	Nowożytność
35	Łęka	11	7	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
36	Łęka	12	8	Osada	Późne średniowiecze
37	Łęka	13	9	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
38	Łęka	14	10	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
				Osada	Nowożytność

39	Łęka	15	11	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
40	Łęka	16	12	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
				Osada ?	Nowożytność
41	Łosień	4	1	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
42	Okradzionów	1	1	Pracownia krzemieniarska	Paleolit
43	Okradzionów	2	6	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
44	Okradzionów	3	7	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
45	Okradzionów (Rudy)	17	1	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
				Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
46	Okradzionów (Rudy)	18	2	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
				Osada ?	Nowożytność
47	Okradzionów (Rudy)	19	3	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
				Osada	Nowożytność
AZP 96 - 52					
48	Błędów	1	2	Obozowisko	Epoka kamienia
49	Błędów	2	3	Obozowisko	Epoka kamienia
50	Błędów	3	4	Pracownia krzemieniarska	Epoka kamienia
51	Błędów	4	5	Obozowisko	Epoka kamienia
52	Błędów	5	6	Obozowisko	Epoka kamienia
53	Błędów	6	8	Obozowisko	Epoka kamienia
				Obozowisko	Epoka kamienia
54	Błędów	7	9	Obozowisko	Epoka kamienia
					paleolit schyłkowy
55	Błędów	8	10	Ślad osadnictwa	Prahistoria lub wczesne średniowiecze
				Osada	Późne średniowiecze
				Osada	Nowożytność
56	Błędów	9	11	Osada ?	Późne średniowiecze
				Osada	Nowożytność
57	Błędów	10	12	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia,
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze?
58	Błędów	11	13	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
59	Błędów	12	14	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
				Osada	Późne średniowiecze
				Osada	Nowożytność
60	Błędów	13	15	Osada	Wczesne średniowiecze
				Osada	Późne średniowiecze
61	Błędów	14	16	Ślad osadnictwa	Prahistoria
				Osada	Późne średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
AZP 97 - 49					
62	Dąbrowa Górnicza	6	1	Archiwalne punkt osadn.	Epoka kamienia

63	Dąbrowa Górnicza	7	2	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
64	Dąbrowa Górnicza	8	3	Archiwalne znalezisko luźne	Średniowiecze ?
AZP 97 - 50					
65	Strzemieszyce Wielkie	1	2	Osada	Wczesne średniowiecze
66	Strzemieszyce Wielkie	2	3	Cmentarzysko	Późny okres epoki brązu
67	Strzemieszyce Wielkie	3	4	Obozowisko	Epoka kamienna
68	Strzemieszyce Wielkie	4	5	Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
69	Strzemieszyce Wielkie	5	6	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna
				Osada	Średniowiecze
				Osada	Nowożytność
70	Strzemieszyce Wielkie	6	7	Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
71	Strzemieszyce Wielkie	7	8	Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
72	Strzemieszyce Wielkie	8	9	Ślad osadnictwa	Kultura łużycka
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
73	Strzemieszyce Wielkie	9	10	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Osada	Nowożytność
74	Strzemieszyce Wielkie	10	11	Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
75	Strzemieszyce Wielkie	11	12	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Osada	Nowożytność
76	Strzemieszyce Wielkie	12	13	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze
77	Strzemieszyce Wielkie	13	14	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
				Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Osada	Nowożytność
78	Strzemieszyce Wielkie	14	1	Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Osada	Nowożytność
79	Strzemieszyce Wielkie	15	15	Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
80	Strzemieszyce Wielkie	16	16	Ślad osadnictwa	Nowożytność
AZP 97 - 51					
81	Błędów	41	7	Osada lub pracownia	Epoka kamienia
82	Kuźniczka (Kuźniczka Nowa)	40	1	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia lub wczesny brąz
83	Okradzionów	36	2	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
				Ślad osadnictwa	Nowożytność
				Grodzisko ?	?
84	Okradzionów	37	3	Osada ?	Epoka kamienia
85	Okradzionów	38	4	Osada	Średniowiecze

				Osada	Nowożytność
86	Okradzionów	39	5	Ślad osadnictwa	Średniowiecze
				Osada	Nowożytność

6.5. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla miasta

Na terenie przemysłowym, podlegającym ciągłym zmianom w zakresie struktury przestrzennej znajduje się stosunkowo niewielka ilość obiektów zabytkowych. Dlatego każdy obiekt o walorach zabytkowych jest dla tego obszaru szczególnie cenny. Stąd zabytkami o dużym znaczeniu dla gminy są wszystkie obiekty chronione prawnie, a szczególnie:

- Pałac Kultury Zagłębia, Pl. Wolności, wg proj. architekta Zbigniewa Rzepeckiego, wzniesiony w latach 1951 - 1958. Budynek stanowi okazały pomnik epoki socjalistycznej;
- Barokowy kościół pw. Św. Antoniego na Gołonogu, jako najstarszy zabytek w mieście, omówiony w rozdziale: 5.2.3.;
- Resursa obywatelska - budynek wzniesiony w 1895 r. w miejscu szybu wodnego kopalni Reden. Był to zawsze budynek istotny dla kultury miasta, wykorzystywany przez amatorski ruch aktorski, odbywają się w nim spotkania kulturalne, było tu gimnazjum. Budynek po remoncie nadal jest wykorzystywany.

Bardzo ważnym elementem dziedzictwa kulturowego miasta jest przemysł, który przez wieki warunkował jego rozwój. Wśród zabytków techniki najcenniejsze są:

- Kopalnia Ćwiczebna Muzeum Miejskiego „SztYGarka” - podziemna trasa wybudowana w latach 1927 - 1929, w celu przygotowywania uczniów pobliskiej szkoły zawodowej do pracy w górnictwie;
- budynek Szkoły Górniczej „SztYGarka” - wzniesiony wg architekta włoskiego Franciszka Marii Lanciego w 1889 r. Budynek o istotnych walorach architektonicznych, dodatkowo posiada bogatą historię związaną z rozwojem przemysłu, szkolnictwem oraz kulturą. Obecnie część zagospodarowana jest przez muzeum, część przez szkołę.

Inne obiekty ważne dla miasta, proponowane do wpisania do rejestru zabytków:

- dworce kolejowe: ul. Dworcowa, ul. Kolejowa, ul. Piecucha, Hala Wachlarzowa ul. Stacyjna;
- muzeum miejskie „SztYGarka”, d. lazaret górniczy, d. Zarząd Okręgu Górniczego - SztYGarka, pawilon 1, ul. Legionów Polskich 69;
- Zespół Szkół Górniczych - pawilon 3, ul. Legionów Polskich 69;
- Zespół Szkół Górniczych - pawilon 4, (warsztaty szkolne z budynkiem administracyjnym), ul. Legionów Polskich 69;
- stara, drewniana plebania przy kościele pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, ul. Ofiar Katynia 34;
- chałupa z 1893 r. nakryta czterospadowym wysokim dachem, stan budynku dobry, budynek o archaicznej bryle, ul. Strzemieszycka 121;
- pałacyk zarządu dawnej fabryki elektrotechnicznej (przykład willi fabrykanckiej), ul. Chemiczna 3.

7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta. Analiza szans i zagrożeń

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego - silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

- S - STRENGTHS, czyli silne strony,
- W - WEAKNESSES, czyli słabe strony,
- O - OPPORTUNITIES, czyli okazje,
- T - THREATS, czyli zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można - ze względu na ich pochodzenie - na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne - umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy SWOT (Tabela nr 6), skoncentrowanej wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w mieście Dąbrowa Górnicza. Oznacza to, że obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe.

Analizie poddano stan zachowania nielicznie występujących obiektów wpisanych do rejestru zabytków, wśród których przeważa architektura sakralna w postaci dwóch kościołów i dwóch kaplic, które stanowią ponad 66% zasobu rejestrowego miasta. Pozostałe obiekty to dwa budynki użyteczności publicznej oraz obiekt przemysłowy - młyn wodny z XVIII w. Stan zachowania obiektów rejestrowych ocenia się jako dobry. Natomiast stan obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków ocenia się jako dobry - ponad 8,5% obiektów jest w złym stanie technicznym, z czego niemal 67% jest trwale użytkowanych.

W tabeli 6 znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego programu - konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo miasta tworzy bowiem jego kilkusetletnia historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Tabela nr 6. Analiza SWOT

SILNE STRONY MIASTA DĄBROWA GÓRNICZA	SŁABE STRONY MIASTA DĄBROWA GÓRNICZA
<ul style="list-style-type: none"> • korzystne położenie geograficzne - na skraju aglomeracji w bezpośrednim sąsiedztwie Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych, kompleksów leśnych zlewni Białej i Czarnej Przemszy oraz w rejonie bardzo atrakcyjnego Pojezierza Dąbrowskiego; • otwartość i przychylność władz samorządowych; • akcentowanie rozwoju turystyki z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych miasta; • środowisko przyrodnicze miasta, sprzyjające promowaniu na tym obszarze aktywnej rekreacji i sportu; • występujące formy prawne ochrony przyrody: pomniki przyrody, Parki Krajobrazowe („Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego”, „Wzgórze Gołonoskie”), Użytki ekologiczne („Pustynia Błędownska”, „Młaki nad Pogorią I”, „Pogoria II”, „Bagna w Antoniewie”, Źródłiska w Zakawiu); • duże nakłady finansowe na najważniejsze obiekty; • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej; • opracowane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta; • bogata i ciekawa historia miasta; • zróżnicowana struktura przestrzenna miasta, różnorodność zabytków: kolonie robotnicze, obiekty socrealizmu, układy ruralistyczne, zabytki przemysłu; • tradycje przemysłu wydobywczego; • zróżnicowane obiekty sakralne - od małych kapliczek po duże zespoły sakralne; • zachowane obiekty sakralne o wysokiej 	<ul style="list-style-type: none"> • brak zaangażowania społeczeństwa w rozwój miasta; • poprzemysłowe zmiany środowiska; niewystarczający stan zabezpieczenia zabytków i postępujący proces ich niszczenia; niewystarczająca wizualizacja obszaru (brak tablic informacyjnych, witaczy, oznakowań tras, szlaków, miejsc historycznych, punktów turystycznych); • brak lokalnego mecenatu kultury i promocji osiągnięć artystycznych; • zły stan dworców PKP, które powinny być wizytówką miasta, często miejscem pierwszego kontaktu turysty z miastem; • słabo rozwinięta, hotelowa i gastronomiczna baza turystyczna miasta; • rozległe terytorium miasta, brak zintegrowania; • nieuregulowany stan prany 10 - 15% terenów w mieście; • słaby stan badań historycznych nad przeszłością miasta Dąbrowa Górnicza; • słaba elektroniczna baza danych o zabytkach Dąbrowy Górniczej i o uzyskiwaniu dotacji.

<p>wartości kulturowej, takie jak: kaplica pw. Najświętszej Marii Panny Wspomożycielki, Kaplica pw. św. Katarzyny, Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Anielskiej, Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP i świętego Antoniego Padewskiego;</p> <ul style="list-style-type: none"> • unikatowe zabytki przemysłu, takie jak: przemysłowe budynki i budowle Huty „Bankowa”, kopalni „Reden” i kopalni „Paryż”, stare piece wapiennicze w Strzemieszycach i Ząbkowicach oraz budynki związane z przemysłem wiejskim - dobrze zachowany zespół młyna wodnego w Okradzionowie na Białej Przemszy; • grupa zabytków techniki stanowią obiekty związane z powstaniem i rozwojem linii kolejowych: Warszawsko - Wiedeńskiej i Iwangorodzko - Dąbrowskiej; • bogate stanowiska archeologiczne - np. skarb hutnika; • oznakowane piesze i rowerowe szlaki turystyczne; • silne poczucie tożsamości lokalnej mieszkańców; • aktywny udział instytucji kultury; • działanie na terenie gminy organizacji: Pałac Kultury Zagłębia, Muzeum Miejskie „Szytgarka”, Miejska Biblioteka Publiczna. 	
--	--

SZANSE MIASTA DĄBROWA GÓRNICZA	ZAGROŻENIA MIASTA DĄBROWA GÓRNICZA
<ul style="list-style-type: none"> • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • podniesienie poziomu życia ludzi; • wykorzystanie walorów przyrodniczych i zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki; • wzrost znaczenia Jury Krakowsko - Częstochowskiej na regionalnym rynku turystycznym; • wzrost świadomości w widzeniu obiektu zabytkowego jako miejsca do życia i jako lokowanie kapitału; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • poprawa dostępności do zabytków przez wprowadzanie nowoczesnych, bazujących na technologiach internetowych systemów informacji turystycznej; • wyeksponowanie atutów miasta w promocji aglomeracji górnośląskiej; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; 	<ul style="list-style-type: none"> • brak jasnych i przejrzystych przepisów regulujących działania przy obiektach zabytkowych niewpisanych do rejestru zabytków; • wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy - np. nieprzemysłowej, niezgodnej z historyczną kolorystyką, agresywnych nośników reklamowych; • brak skutecznej egzekucji prawa; • brak realnych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • brak mechanizmów efektywnego wdrażania strategii, planów, programów itp.; • jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: wyłącznie poprzez pryzmat ich gospodarczego wykorzystania lub przeciwnie - jedynie jako zasobu historycznego; • brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych; • skomplikowane procedury w ubieganiu się

<ul style="list-style-type: none"> • wysoka atrakcyjność turystyczna regionu; • wzrost rangi aktywnego wypoczynku w kształtowaniu się nowego stylu życia i spędzania wolnego czasu; • duże zainteresowanie regionalizmem na świecie; • wzrost kulturalnych aspiracji ludności; • lokalizacja obiektów poprzemysłowych w centrum - większa szansa na znalezienie inwestora; • stopniowy zanik funkcji związanej z ruchem kolejowym; • wysoki poziom wykluczenia społecznego na terenie dawnych kolonii robotniczych; • tradycyjny wizerunek miasta jako przemysłowy, bez walorów przyrodniczych i zabytkowych. 	<p>o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne;</p> <ul style="list-style-type: none"> • niska świadomość mieszkańców miasta w temacie skarbów kultury, dziedzictwa i tradycji charakteryzujących miasto • zerwanie ciągłości kulturowej - zmiana systemu wartości pomiędzy pokoleniami.
---	--

8. Założenia programowe

Gminny program opieki nad zabytkami miasta Dąbrowa Górnicza służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju miasta. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego miasta, oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno - gospodarczego oraz ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta zostały opracowane dwa priorytety, do których realizacji wyznaczono kierunki działania wraz z zadaniami (Tabela nr 7 i 8). Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom miasta właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.), Prezydent miasta zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go Radzie Miejskiej. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji programu, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji ze zrealizowanych zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 7 i nr 8.

Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I.

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego miasta.

KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY	SPÓSÓB WERYFIKACJI
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego miasta na potrzeby edukacyjne,	Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.	WPS	Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji, ilość turystów odwiedzających poszczególne obiekty/atracje

społeczne i turystyczne.	Opracowanie zasad dotyczących umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych.	WUA	Ilość opracowanych zasad, dokumentów
	Oznaczenie obiektów zabytkowych w terenie.	WPS	Ilość oznakowanych obiektów
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.	Promowanie istniejących wartości krajobrazowych miasta oraz atrakcyjnych przestrzeni widokowych, w tym ochrona historycznego tła krajobrazowego.	WPS	Ilość działań promujących
	Zwiększenie uwagi na prawidłowość treści dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami przy opracowywaniu nowych dokumentów gminnych o charakterze strategicznym (planów miejscowych, strategii, programów).	Wydział opracowujący dany dokument	Ilość zweryfikowanych dokumentów
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków miasta Dąbrowa Górnicza.	Bieżąca aktualizacja i weryfikacja obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	WUA	Ilość przeprowadzonych aktualizacji gez, ilość obiektów wyłączonych z gez
	Uzupełnienie gminnej ewidencji zabytków o karty zabytkowych parków i cmentarzy.	WUA	Ilość opracowanych kart gez
	Inwentaryzacja zabytkowych obiektów małej architektury (np. kapliczek) z udziałem studentów Wydz. Architektury lub uczniów Liceum Plastycznego w Dąbrowie Górniczej.	WUA	Ilość zinwentaryzowanych obiektów
	Stworzenie mapy zabytków dostępnej na portalu MSIP.	WUA WGK	Czy stworzono mapę
	Kontynuowanie działań z wiązanych ze zbieraniem informacji od właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków, dotyczących przeprowadzonych remontów.	WUA	Ilość zebranych informacji
	W ramach posiadanych środków finansowych opracowanie katalogu typów zabudowy regionalnej, a także detali architektonicznych. W pierwszym etapie rozeznanie tematu, zebranie materiałów wyjściowych.	WUA	Wysokość kosztów opracowania, czy miasto posiada wystarczające środki, jakie są niezbędne materiały
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo - konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność miasta. Planowane działania: - „Fabryka pełna życia - rewitalizacja śródmieścia Dąbrowy Górniczej” zadanie inwestycyjne, które obejmuje teren po byłych Dąbrowskich Zakładach „DEFUM”. - Przebudowa i termomodernizacja IV Pawilonu ZSZ „Szttygarka” wraz z zagospodarowaniem terenu. - Opracowanie dokumentacji projektowej dla zadania pn. „Zagłębiowski Park Linearny - rewitalizacja obszaru funkcjonalnego doliny rzek Przemszy i Brynicy”.	WIM WKM PPM	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich
	Prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych	WIM WKM	Ilość odbytych kontroli, ilość

	wpisanych do rejestru zabytków: stanowiących własność miasta, w celu wytypowania najbardziej zagrożonych, wymagających niezbędnych remontów, na tej podstawie opracowanie planu remontów.		obiektów wymagających remonty/ konserwacje
	Działania związane z poprawą stanu zachowania zabytkowych obiektów przyrody: - Prace pielęgnacyjne starodrzewu na terenie zespołu przyrodniczo - krajobrazowego „Wzgórze Gołonoskie” (stara część cmentarza parafialnego oraz skarpa). - Prace pielęgnacyjne starodrzewu na terenie Parku Zielona. - Sporządzenie Raportu z wykonanie Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Dąbrowa Górnicza na lata 2013 - 2017 za dwa ostatnie lata obowiązywania oraz opracowanie nowego Programu Ochrony Środowiska na lata 2018 - 2021.	WER	Ilość wykonanych prac, ilość wydanych środków, ilość zaplanowanych zadań
	Zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami korzystania z programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej. Dysponowanie aktualnymi informacjami o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.	BFU WUA	Ilość zainteresowanych dofinansowaniem, ilość spotkań z właścicielami obiektów zabytkowych, ilość przekazanych informacji dotyczących dotacji
	Doradztwo w przygotowywaniu wniosków o dofinansowanie dla przedsięwzięć gminnych.	WUA BFU WIM	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków
	Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością miasta zgodnie z uchwałą dotyczącą dotacji na prace remontowo - konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych.	WIM	Wartość dofinansowań
	Wspieranie działań związanych z zabezpieczeniem obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.).	WIM WKM	Ilość działań, ilość obiektów, gdzie niezbędne jest zabezpieczenie, ilość wandalizmów
	Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego dla przedsięwzięć gminnych.	WIM BFU WUA	Ilość pozyskanych środków
Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych	Podnoszenie poziomu wyszkolenia pracowników Urzędu Miasta zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez przeprowadzanie odpowiednich szkoleń.	WKM MZBM	Ilość przeprowadzonych szkoleń

z opieką nad zabytkami.	Opracowywanie ofert prac sezonowych dla bezrobotnych mieszkańców miasta przy bieżących pracach pielęgnacyjnych i porządkowych prowadzonych na terenie strefy ochrony zabytkowych układów zieleni.	WKM MZBM	Ilość sporządzonych ofert, ilość zatrudnionych osób, ilość przeprowadzonych prac
	Współpraca z urzędem pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną.	WKM MZBM	Ilość przeprowadzonych prac porządkowych, ilość osób zatrudnionych
	Prowadzenie prac porządkowych j. w. w formie wolontariatu.	BOP	Ilość sporządzonych ofert, ilość zatrudnionych osób, ilość przeprowadzonych prac

Tabela nr 8. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta Dąbrowa Górnicza.			
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	PODMIOT ODPOWIEDZIALNY	SPOSÓB WERYFIKACJI
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym miasta.	Zapoznanie mieszkańców z zagadnieniami dotyczącymi gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych.	WUA	Ilość ogłoszonych informacji, ilość osób odwiedzających stronę internetową
	Stworzenie „vademecum” poświęconego zabytkom dla właścicieli obiektów zabytkowych dotyczącego prac i obowiązków, gdzie zostaną określone także warunki współpracy z właścicielami.	WUA	Ilość wydanych vademecum, ilość osób zainteresowanych vademecum, ilość pobrań vademecum na stronie
	Wspieranie działań i ścisła współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze ochrony zabytków.	WUA BOP	Ilość podjętych działań
	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego miasta.	WPS	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Wspieranie edukacji młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej: konkursów szkolnych popularyzujących historię miasta oraz jego zabytki, wystaw, wycieczek itp. W placówkach oświatowych w ramach Przewidziane są następujące zadania: - Realizacja edukacji regionalnej w placówkach przedszkolnych oraz szkołach na wszystkich etapach edukacyjnych i różnych przedmiotach - zgodnie z zapisami podstawy programowej, dodatkowo w niektórych placówkach wg programów własnych nauczycieli. - Realizacja edukacji regionalnej w placówkach przedszkolnych oraz szkołach	WO we współpracy innymi placówkami oświaty	Ilość opracowanych konkursów, wystaw, ilość osób biorących udział, ilość wydanych środków

	<p>na wszystkich etapach edukacyjnych w ramach kół, zespołów, chórów i innych zajęć dodatkowych rozwijających zainteresowania, np. „Dąbrowsko - Zagłębiowska wędrówka przez pokolenia”.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Realizacja gimnazjalnych projektów edukacyjnych o tematyce regionalnej, np. „Szlak zabytków techniki”, „Z Cejrowskim po Dąbrowie Górniczej”. - Prowadzenie konkursów o charakterze regionalnym (dziedzictwo kulturowe regionu) w placówkach przedszkolnych i szkołach na wszystkich etapach edukacyjnych. - Prowadzenie lekcji muzealnych dotyczących m. in. przeszłości geologicznej Zagłębia Dąbrowskiego, walorów turystyczno - przyrodniczych miasta, górnictwa, etnografii lokalnej itp. - Prowadzenie cyklu zajęć dla młodzieży nt. historii miasta „Dąbrowa w 100 odsłonach”. Warsztaty dla nauczycieli „Czy wiesz, że Dąbrowa Górnicza jest ciekawa...”, połączone z opracowaniem scenariuszy zajęć dla uczniów. - Badania diagnostyczne w placówkach oświatowych mające na celu ocenę stanu realizacji edukacji regionalnej. - Rajdy miejskie i wyjścia w ramach ścieżek edukacyjnych. - Gry miejskie. - Festyny rodzinne pod hasłem „Mali i duzi Dąbrowiaci w wiedzę o mieście bogaci”. - Cykliczne imprezy środowisko pod hasłem „Pamiętajmy o terenach zielonych”. - Prezentacja twórczości własnej dzieci i młodzieży - „Moje miasto w słowach i obrazach”. - Spotkania młodzieży z pensjonariuszami z Domu Opieki Społecznej z cyklu „Opowiem Ci o...”. - Roczny projekt doradców metodycznych „100 inicjatyw na 100-lecie”. - Przegląd małych form teatralnych - legendy z Dąbrowy Górniczej i okolicy. - Warsztaty dla uczniów i nauczycieli pn. „Spotkania z kuchnią zagłębiowską”. Spotkania prelekcyjne pod hasłem „Oni tworzyli historię naszego miasta, regionu, kraju... Wielcy Dąbrowianie”. - Organizacja Międzynarodowego Konkurs Muzyczny im. Michała Spisaka. 		
	<p>Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu</p>	<p>BP</p>	<p>Ilość zdarzeń, ilość ogłoszonych informacji, ilość</p>

	budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.		osób zainteresowanych
--	---	--	-----------------------

9. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych w nim priorytetów. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumenty prawne, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
 - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością miasta;
 - wykonywanie decyzji administracyjnych z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
 - ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.;
 - ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.;
 - ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r.;
 - ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r.;
 - ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.;
 - ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r.;
 - ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dnia 25 października 1991 r.;
 - ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu;
- instrumenty finansowe:
 - finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością miasta;
 - udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy zabytkach;
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje.
 - ustawa o podatku rolnym z dnia 15 listopada 1984 r.;
 - ustawa o podatkach i opłatach lokalnych z dnia 12 stycznia 1991 r.;
 - ustawa o podatku od spadku i darowizn z dnia 28 lipca 1983 r.;
 - współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnych w ramach „Partnerstwa publicznego - prywatnego” (PPP).
- instrumenty społeczne:
 - prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego miasta Dąbrowa Górnicza;
 - edukacja kulturowa;
 - pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
 - informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju miasta;
 - współdziałanie z organizacjami społecznymi.
- instrumenty koordynacji:
 - realizacja projektów i programów miasta, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego miasta (np. strategia rozwoju miasta, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury miasta, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji);
 - prowadzenie instytucji, w tym tworzenie podmiotów prawnych;
 - współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
 - współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.
- instrumenty kontrolne:
 - aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
 - oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta;
 - sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz aktualizacja programu związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;
 - monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
 - prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji programu.

10. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów Gminnego programu opieki nad zabytkami. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

- Źródła krajowe:
 - dotacje Ministra Kultury;
 - dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
 - dotacje wojewódzkie i powiatowe;
 - dotacje gminne;
 - dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny;
 - Fundusz Termomodernizacji i Remontów;
 - Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa;
 - programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - fundusze od fundacji.
- Źródła zagraniczne:
 - źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych;
 - źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020;
 - źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

10.1. Dotacje

Sprawy, związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych, reguluje rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015 poz. 1789).

Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;

- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
 - stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
 - odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
 - odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
 - odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
 - modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
 - wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
 - uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
 - działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
 - zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru;
 - zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.
- Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:
- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
 - wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Udzielane są w celu poprawy stanu zachowania zabytków poprzez ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne. Kwalifikują się prace prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, realizowane bez udziału środków europejskich. Planowane w roku udzielenia dotacji lub prowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (refundacja). Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Zasady udzielania dotacji:

- dofinansowanie może obejmować jedynie nakłady konieczne na prace określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

- dofinansowanie może być udzielone do wysokości 50 % nakładów koniecznych. W wyjątkowych wypadkach (wyjątkowa wartość historyczna, artystyczna lub naukowa obiektu, wymagane przeprowadzenie złożonych technologicznie robót, stan zachowania zabytku wymaga natychmiastowej interwencji) dofinansowanie może stanowić 100 % wartości robót.

Środki Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (ŚWKZ) - w jednym roku budżetowym wnioskodawca może wystąpić z wnioskiem o udzielenie dotacji lub refundacji do wszystkich ww. organów. Suma przyznanych dofinansowań nie może przekroczyć 100% kosztów zadania wskazanego we wnioskach. Zaleca się, aby składane wnioski zawierały jednakowe zakresy prac oraz pokrywające się kosztorysy. W przypadku uzyskania dofinansowania ze środków publicznych (dotacji bądź refundacji), wnioskodawca może wystąpić o kolejne dofinansowanie (dotację bądź refundację) na ten sam zakres prac dopiero po upływie 10 lat. Terminy składania wniosków: wniosek o dotację - do 28 lutego br., wniosek o refundację - do 30 czerwca br. Wnioskodawca może wystąpić z wnioskiem o udzielenie dotacji bądź refundacji w wysokości:

- do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru w przypadku, jeżeli:
 - a) zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
 - b) zabytek wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych;
 - c) stan zachowania zabytku, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Dotacja przyznawana przez ŚWKZ może obejmować wyłącznie prace wykonywane w roku złożenia wniosku na podstawie aktualnych pozwoleń.

- **Dotacje wojewódzkie**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego - udzielane są na podstawie przyjętej uchwały nr uchwały nr V/9/6/2015 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 25 maja 2015 r. w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Z budżetu Województwa Śląskiego mogą być udzielane dotacje celowe, zwane dalej „dotacjami”, na planowane w danym roku kalendarzowym prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane, zwane dalej „pracami”, przy zabytkach znajdujących się w województwie śląskim, wpisanych do rejestru zabytków. Celem udzielania dotacji jest wspieranie działań właścicieli lub posiadaczy zabytków dla ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego województwa śląskiego. Wysokość środków na zadanie określone w ust. 1 określa corocznie Sejmik Województwa Śląskiego w uchwale budżetowej. Dotacja może być udzielona każdemu kto jest właścicielem lub posiadaczem zabytku, o którym mowa § 1 ust. 1, z wyłączeniem zabytków będących w posiadaniu jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych, które są finansowane ze środków finansowych przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetowych bądź jednostki samorządu terytorialnego, którym podlegają te jednostki. Warunkiem udzielenia dotacji jest złożenie wniosku przez uprawniony podmiot.

- **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. 2016 poz. 446) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu miasta na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta.

Dotacje miasta Dąbrowa Górnicza - udzielane są na podstawie przyjętej uchwały nr IV/55/2015 Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej z dnia 28 stycznia 2015 r. w sprawie udzielenia dotacji z budżetu miasta Dąbrowa Górnicza w 2015 r. na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, na podstawie uchwały nr XLIX/948/05 z dnia 30 listopada 2005 r. Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (Dz. Urz. Woj. Śląskiego z 13 stycznia 2006 roku, Nr 2, poz. 77), zmienionej uchwałą nr LX/1164/06 Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej z dnia 30 sierpnia 2006 r. (Dz. Urz. Woj. Śląskiego z dnia 15 września 2006 roku, Nr 111, poz. 3141) oraz uchwałą nr XVIII/253/07 Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej z dnia 28.09.2007 r. (Dz. Urz. Woj. Śląskiego z 15 października 2007 roku, Nr 174, poz. 3244), na wniosek Prezydenta Miasta.

- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego 2014 - 2020**

Komisja Europejska w dniu 12 lutego 2015 r. przyjęła programy operacyjne na lata 2014 - 2020 dla dziewięciu polskich województw, w tym dla województwa Śląskiego.

Program składa się z 10 Osi Priorytetowych, na realizację których przeznaczony zostanie 1,6 mld euro. Zdecydowana większość środków ok. 72% całkowitej alokacji przeznaczonej na Program pochodzących będzie z EFRR. 1,15 mld zostanie przeznaczony na rozwój potencjału społeczno - gospodarczego poprzez wspieranie projektów zakładających wzrost zatrudnienia, rozwój przedsiębiorczości, rozbudowę infrastruktury wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarczej, poprawę ochrony środowiska. Pozostałe 28% czyli ok. 450

mln euro budżetu Programu pochodzące z EFS. ukierunkowanych zostanie na wyrównywanie szans na rynku pracy, wzrost zatrudnienia, inwestycje w kapitał ludzki. W ramach osi priorytetowej V. Ochrona Środowiska i Efektywne Wykorzystanie Zasobów przewiduje, priorytet inwestycyjny 6c. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, cel szczegółowy priorytetu to ochrona dziedzictwa kulturowego oraz rozwój zasobów kultury, wspierane będą działania, polegające na przeprowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych przy obiektach stanowiących zasób dziedzictwa kulturowego regionu i w ich otoczeniu wraz z promocją obiektu. Wsparciem objęte będą również inwestycje polegające na zabezpieczeniu obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń. Ponadto, wsparcie dotyczyć będzie rozwoju zasobów kultury, w tym między innymi dotyczące budowy, przebudowy i renowacji obiektów instytucji kultury oraz zakupu trwałego wyposażenia wpływającego na unowocześnienie tych obiektów.

W ramach osi priorytetowej V RPO WSL 2014 - 2020, w zakresie priorytetu inwestycyjnego 6c wyznaczono jeden cel szczegółowy: zwiększona atrakcyjność obiektów kulturowych regionu. Środki będą skoncentrowane na realizacji projektów mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego, w szczególności obiektów wpisanych do rejestru śląskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków, Szlaku Zabytków Techniki, ważnych z punktu widzenia rozwoju regionu, a także w mniejszym stopniu na zabezpieczeniu obiektów dziedzictwa kulturowego. Wspierane będą następujące przedsięwzięcia:

- Prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków prowadzonego przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- Prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane dla obiektów przynależnych do Szlaku Zabytków Techniki.

Maksymalna wartość pojedynczego projektu w obszarze kultury wynosi 5 mln EUR kosztów całkowitych.

Realizacja zaprogramowanych działań przyczyni się do poprawy konkurencyjności regionalnej gospodarki poprzez zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów kulturowych. Dzięki realizacji priorytetu, zgodnie z założeniami, na wsparcie do 2023 r. może liczyć co najmniej 40 obiektów zabytkowych lub ich zespołów.

- **Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny**

Środki Funduszu Kościelnego można przeznaczyć na remonty i konserwacje obiektów sakralnych o wartości zabytkowej (art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego, Dz. U. nr 61 poz. 354). Dotacja mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczając obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

- **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

- **Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa**

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa została powołana przez Sejm RP ustawą z 2 lipca 1947 r. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa jest jedynym w Polsce organem państwowym inicjującym i koordynującym działalność związaną z upamiętnianiem historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa narodu polskiego w kraju i zagranicą, a także walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski.

Na stronie internetowej znajdują się wnioski między innymi na dofinansowanie Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa na wykonanie prac remontowych na cmentarzach, kwaterach i mogiłach wojennych oraz

wniosek o środki finansowe na wykonanie pomników, tablic pamiątkowych lub remonty już istniejących upamiętnień.

- **Rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem Bezpieczniej”**
Rządowy Program Ograniczania Przestępczości i Aspołecznych Zachowań program pn. „Razem bezpiecznie” został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 18 listopada 2006 r. Program łączy działania Policji, administracji rządowej i samorządowej oraz partnerów społecznych, zainteresowanych poprawą bezpieczeństwa i porządku publicznego. Jednym z podstawowych założeń programu jest przekonanie obywateli do nawiązania trwałego, stałego, naturalnego partnerstwa z Policją oraz innymi instytucjami ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Finansowanie rządowego programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpiecznie” zostało rozłożone na okres 9 lat. Szereg przedsięwzięć realizowanych w ramach programu wpisuje się w zadania poszczególnych jednostek i może być realizowana w ramach bieżącej działalności.

Na podstawie aktualnej wiedzy o stanie i poczuciu bezpieczeństwa określono obszary działania programu i kierunki aktywności zaangażowanych podmiotów:

- Bezpieczeństwo w miejscach publicznych i w miejscu zamieszkania;
- Przemoc w rodzinie;
- Bezpieczeństwo w szkole;
- Bezpieczeństwo w środkach komunikacji publicznej;
- Bezpieczeństwo w ruchu drogowym;
- Bezpieczeństwo w działalności gospodarczej;
- Ochrona dziedzictwa narodowego.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 - 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczona kadry oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami.

Wyznaczony cel generalny Strategii działania NFOŚiGW: „Poprawa stanu środowiska i zrównoważone gospodarowanie jego zasobami przez stabilne, skuteczne i efektywne wspieranie przedsięwzięć i inicjatyw służących środowisku”, który realizowany jest w ramach czterech priorytetów:

- Ochrona i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi;
- Racjonalne gospodarowanie odpadami i ochrona powierzchni ziemi;
- Ochrona atmosfery;
- Ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej z końcem listopada rozpoczyna przyjmowanie wniosków w ramach nowej unijnej perspektywy. W ramach uruchomionych działań zostanie udostępnionych na projekty środowiskowe ponad 5 mld zł.

- **Program Dom Kultury+**

Organizatorem Programu Dom Kultury+ jest Narodowe Centrum Kultury, który realizowany jest zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu Narodowe Centrum Kultury Kultura - Interwencje jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym. Pilotażowa edycja programu odbyła się w 2013 r.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura - Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Bardzo Młoda Kultura. Wieloletni program wspierania edukacji kulturowej.**

Celem wieloletniego programu realizowanego w ramach Paktu dla Kultury przez Narodowe Centrum Kultury jest budowanie systemowych rozwiązań wzmacniających stymulowanie kreatywności i edukacji kulturowej przez 16 podmiotów wyłonionych w drodze konkursu - po jednym z każdego województwa.

Podstawowym celem Programu jest wspieranie edukacji kulturowej w Polsce. Cel ten będzie urzeczywistniany przez realizację całego szeregu zadań pośrednich. Realizacja zadania odbywa się na terenie

Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2016 - 2018. O dofinansowanie w ramach programu mogą się ubiegać samorządowe instytucje kultury. Przy realizacji zadania wskazane jest nawiązanie współpracy poprzez zawarcie porozumienia lub utworzenie konsorcjum z następującymi podmiotami:

- kuratoriami oświaty, centrami i ośrodkami doskonalenia nauczycieli;
- publicznymi i/lub niepublicznymi instytucjami oświatowo - wychowawczymi;
- organizacjami pozarządowymi;
- instytucjami kultury;
- innymi podmiotami działającymi na polu edukacji kulturowej w województwie.

Każdy z wnioskodawców będzie mógł ubiegać się o dotację w wysokości od 300 do 900 tysięcy złotych na trzyletni okres realizacji programu, a także wsparcie organizacyjne i merytoryczne od powołanego przez NCK zespołu zajmującego się obsługą programu. W ramach programu odbywać się będą doroczne spotkania wszystkich beneficjentów, w trakcie których będą się dzielić doświadczeniami i poszukiwać wspólnie rozwiązań.

- **Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej - Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (FIO)**

Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich jest przykładem inicjatywy na poziomie krajowym, służącej wsparciu organizacji pozarządowych. PO FIO wynika bezpośrednio ze strategii trzeciego sektora - Strategii Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2009 - 2015.

Fundusz Inicjatyw Obywatelskich jest instrumentem programowym i finansowym zwiększający dynamikę rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz przejawem, wypracowanej w partnerstwie publiczno - społecznym, troski o rozwój aktywności obywatelskiej i potrzeby wzmocnienia miejsca i roli trzeciego sektora w realizacji zadań publicznych.

Celem głównym FIO jest zwiększenie udziału organizacji pozarządowych oraz podmiotów kościelnych i związków wyznaniowych prowadzących działalność pożytku publicznego w realizacji zadań publicznych, w ramach kształtowanych i prowadzonych na zasadach partnerstwa i pomocniczości polityk publicznych. Cele szczegółowe są następujące:

1. Zwiększenie aktywności i świadomości obywateli i wspólnot lokalnych.
2. Rozwój potencjału sektora organizacji pozarządowych.
3. Zwiększenie zaangażowania sektora organizacji pozarządowych na rzecz usług społecznych w zakresie integracji i aktywizacji społecznej oraz zabezpieczenia społecznego.
4. Wspieranie rozwoju polskiego modelu ekonomii społecznej.

Wielkość środków finansowych, pochodzących z budżetu państwa, zaangażowanych w realizację PO FIO na lata 2009 - 2013 wynosił nie mniej niż 60 mln zł rocznie.

- **Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014 - 2020**

Podstawą dla zaprojektowania Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014 - 2020 są doświadczenia z realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012 - 2013, współpraca z organizacjami realizującymi projekty w ramach komponentu konkursowego Programu oraz szeroki dialog z przedstawicielami sektora pozarządowego, środowisk naukowych i eksperckich, samorządów, administracji centralnej, organizacji związkowych i organizacji pracodawców, prowadzony m.in. w ramach działalności Rady ds. Polityki Senioralnej.

Program jest przedsięwzięciem kompleksowym, uwzględniającym obszary i kierunki wsparcia umożliwiające osiągnięcie celu głównego, jakim jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych dla godnego starzenia się poprzez aktywność społeczną. Program uwzględnia wewnętrzne zróżnicowanie populacji osób starszych i promuje działania mające na celu podtrzymanie aktywności osób starszych i zapewnienie ich udziału w życiu społecznym oraz działania ukierunkowane na osoby o ograniczonej samodzielności.

Celem Programu jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych dla godnego starzenia się poprzez aktywność społeczną. Program ma przyczyniać się do pełniejszego korzystania z potencjału społeczno - zawodowego osób starszych, aby mogły one pełnić różne role społeczne w życiu publicznym. Ważne jest również uwzględnienie w działaniach ograniczeń wynikających z barier funkcjonalnych, na które narażone mogą być osoby starsze.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

10.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

- **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2016**

Miejsca Pamięci Narodowej - to nowy priorytet w ramach Programów ogłoszonych przez Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Małgorzatę Omilanowską. Jego celem jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Programy na 2016 r. w ramach dziedzictwa kulturowego:

- Ochrona zabytków,
- Wspieranie działań muzealnych,
- Kultura ludowa i tradycyjna,
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą,
- Ochrona zabytków archeologicznych,
- Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego,
- Miejsca Pamięci Narodowej.

- **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

- **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego udziela dotacji na badania archeologiczne zgodnie z przyjętym Rozporządzeniem z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

Rozporządzenie określa warunki i tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na:

- 1) badania archeologiczne prowadzone ze względu na planowane albo realizowane:
 - a) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
 - b) roboty ziemne lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co może doprowadzić do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.
- 2) wykonanie dokumentacji badań archeologicznych, o których mowa w pkt. 1.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

10.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014-2020

- **Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014 - 2020**

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014 - 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;

- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

- **Kreatywna Europa**

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten będzie realizowany w latach 2014 - 2020 i będzie zawierał trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykać europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

- **Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020**

Kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego jest celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli jej państw członkowskich.

Celami ogólnymi programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy;
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli;
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości;
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego;
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii;
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibą w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

- **Program operacyjny infrastruktura i środowisko 2014 - 2020**

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport

i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

- **Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020**

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowały Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Program został przyjęty przez rząd 8 stycznia 2014 r., 5 grudnia 2014 r. przez Komisję Europejską. Orientacyjna kwota przewidziana na nabory w 2015 r. to blisko 2,6 mld zł. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo Administracji i wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków.

W ramach programu planuje się realizację czterech osi priorytetowych:

Oś priorytetowa I. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu - alokacja UE - 1 020 222 652 EUR.

Cel szczegółowy 1. Wylimitowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego Internetu o wysokich przepustowościach.

Oś priorytetowa II. E - Administracja i otwarty rząd - alokacja UE 949 604 018 EUR.

Cel szczegółowy 2. Wysoka dostępność i jakość e - usług publicznych.

Cel szczegółowy 3. Cyfryzacja procesów back-office w administracji rządowej.

Cel szczegółowy 4. Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego.

Oś priorytetowa III. Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa - alokacja UE 145 000 000 EUR.

Cel szczegółowy 5. Zwiększenie stopnia oraz poprawa umiejętności korzystania z Internetu, w tym e-usług publicznych.

Cel szczegółowy 6. Pobudzanie potencjału uzdolnionych programistów dla zwiększenia zastosowania rozwiązań cyfrowych w gospodarce i administracji.

Oś priorytetowa IV. Pomoc techniczna - alokacja UE 57 668 000 EUR.

Cel szczegółowy 7. Wsparcie procesu zarządzania i wdrażania programu.

Cel szczegółowy 8 Informacja, promocja i doradztwo.

- **Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)**

W latach 2009 - 2014 działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego otrzymały wsparcie w wysokości około 60 000 000 euro w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego dzięki Mechanizmowi Norweskiemu oraz Europejskiemu Obszarowi Gospodarczemu przez priorytet dotyczący promowania różnorodności kulturowej i artystycznej. Z udostępnionych przez Punkt Informacyjny Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju nt. funduszy norweskich i EOG wynika, że kolejne środki w ramach tego funduszu będą dostępne na podobnych - do istniejących - zasadach i priorytetach wsparcia.

11. Wydatki miasta Dąbrowa Górnicza związane z ochroną zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zdaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest miasto Dąbrowa Górnicza;

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze miasto Dąbrowa Górnicza.

Miasto Dąbrowa Górnicza jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 29 obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Szczegółowy wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 9). Miasto jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad tymi obiektami, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych miasto Dąbrowa Górnicza powinno dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całość przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Tabela nr 9. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których miasto Dąbrowa Górnicza jest właścicielem

LP.	OBIEKT	OBREB	ARES	WŁASNOŚĆ
OBREB DĄBROWA GÓRNICZA				
1	Budynek VII Liceum Ogólnokształcącego, d. Szkoła Powszechna	Dąbrowa Górnicza	Augustynika 1	Właściciel gmina
2	Kopalnia ćwiczebna Szkoły Górniczej Nadszybie	Dąbrowa Górnicza	Górnica	Właściciel gmina
3	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	Kondratowicza 6	Właściciel gmina
4	Szkoła Podstawowa , specjalna nr 9	Dąbrowa Górnicza	Konopnickiej 36	Właściciel gmina
5	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kopernika 10	Właściciel skarbu państwa
6	Budynek d. szkoły elementarnej, ob. Gimnazjum nr 1	Dąbrowa Górnicza	Królowej Jadwigi 11	Właściciel gmina
7	Budynek ob. Zespołu Szkół Technicznych z warsztatami szkolnymi	Dąbrowa Górnicza	Królowej Jadwigi 12 - 12a	Właściciel gmina
8	Dom	Dąbrowa Górnicza	Kruczkowskiego 17	Właściciel gmina
9	ZSG d. lazaret górniczy , d. Zarząd Okręgu Górniczego - Szygarka - PAWILON 1	Dąbrowa Górnicza	Legionów Polskich 69	Właściciel gmina
10	ZSG - PAWILON 2	Dąbrowa Górnicza	Legionów Polskich 69	Właściciel gmina
11	ZSG - PAWILON 3	Dąbrowa Górnicza	Legionów Polskich 69	Właściciel gmina
12	ZSG - warsztaty szkolne z bud. administracyjnym - PAWILON 4	Dąbrowa Górnicza	Legionów Polskich 69	Właściciel gmina
13	Kapliczka	Dąbrowa Górnicza	Legionów Polskich	Właściciel gmina
14	Budynek P. S. T.	Dąbrowa Górnicza	3 Maja 21	Właściciel gmina
15	Kamienica	Dąbrowa Górnicza	3 Maja 27	Właściciel gmina
16	Bud. d. Gimnazjum Męskiego, ob. Szkoła Podstawowa nr 3	Dąbrowa Górnicza	Mireckiego 1	Właściciel gmina
17	Budynek przedszkola nr 8	Dąbrowa Górnicza	Partyzantów 10	Właściciel gmina
18	Budynek Szkoły Podstawowej nr 6	Dąbrowa Górnicza	Wojska Polskiego 52	Właściciel gmina
OBREB ŁOSIEŃ				
19	Szkoła Podstawowa nr 26	Łosień	Gołonoska 21	Właściciel gmina
OBREB STRZEMIESZYCE MAŁE				
20	Budynek przedszkola i Biblioteki Publicznej im. Kołłątaja	Strzemieszyce Małe	Główna 91	Właściciel gmina
OBREB STRZEMIESZYCE WIELKIE				
21	Budynek kolejowy stacji d. kolei warszawsko - wiedeńskiej, ob. „Dąbrowa Południowa”	Strzemieszyce Wielkie	Orkana 1	Właściciel gmina

22	Budynek d. Dyrekcji Zakładów Chemicznych, ob. Przychodnia	Strzemieszyce Wielkie	Strzemieszycka 375	Właściciel gmina
OBREB ZĄBKOWICE				
23	Dom pracowników Huty Szkła Gospodarczego „Ząbkowice”	Ząbkowice	Sikorskiego 13	Właściciel gmina
24	Budynek szkoły	Ząbkowice	Gospodarcza 1	Właściciel gmina
25	Dom	Ząbkowice	Sikorskiego 5	Właściciel gmina
26	Dom pracowników Huty Szkła Gospodarczego „Ząbkowice”	Ząbkowice	Sikorskiego 9	Właściciel gmina
27	Dom pracowników Huty Szkła Gospodarczego „Ząbkowice”	Ząbkowice	Sikorskiego 11	Właściciel gmina
28	Dom pracowników Huty Szkła Gospodarczego „Ząbkowice”	Ząbkowice	Sikorskiego 13	Właściciel gmina
29	Dom pracowników Huty Szkła Gospodarczego „Ząbkowice”	Ząbkowice	Sikorskiego 15	Właściciel gmina

Miasto Dąbrowa Górnicza co roku z budżetu udziela dotacji na podstawie przyjętej uchwały nr IV/55/2015 Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej z dnia 28 stycznia 2015 r. w sprawie udzielenia dotacji z budżetu miasta Dąbrowa Górnicza w 2015 r. na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, na podstawie uchwały nr XLIX/948/05 z dnia 30 listopada 2005 r. Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (Dz. Urz. Woj. Śląskiego z 13 stycznia 2006 roku, Nr 2, poz. 77), zmienionej uchwałą nr LX/1164/06 Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej z dnia 30 sierpnia 2006 r. (Dz. Urz. Woj. Śląskiego z dnia 15 września 2006 roku, Nr 111, poz. 3141) oraz uchwałą nr XVIII/253/07 Rady Miejskiej w Dąbrowie Górniczej z dnia 28.09.2007 r. (Dz. Urz. Woj. Śląskiego z 15 października 2007 roku, Nr 174, poz. 3244), na wniosek Prezydenta Miasta. Wydatki miasta w latach 2013 - 2015 w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami przedstawia Tabela nr 10.

Tabela nr 10. Wydatki miasta w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

ROK	KWOTA	ZADANIE
2013	59.716,50 ZŁ	Wykonanie instalacji oświetlenia ewakuacyjnego II i III poziom w Kopalni Ćwiczebnej Muzeum Miejskiego „SztYGarka”
	600 000,00 zł (środki kredytowe) 507 327,62 zł (środki budżetowe) 1 107 327,62 zł RAZEM	Przebudowa zabytkowego Pałacu Kultury Zagłębia w Dąbrowie Górniczej - dziedzictwa kulturowego Zagłębia Dąbrowskiego w tym: Etap I - przebudowa podjazdów, przybudówek i tarasów przy elewacjach bocznych
	10 471 296,32 zł (środki kredytowe) 1 694 592,10 zł (środki budżetowe) 12 165 888,42 zł RAZEM	Przebudowa zabytkowego Pałacu Kultury Zagłębia w Dąbrowie Górniczej - dziedzictwa kulturowego Zagłębia Dąbrowskiego w tym: Etap II - przebudowa i termomodernizacja budynku
2014	2 436 196,27 zł (środki kredytowe) 1 273 841,09 zł (środki budżetowe) 3 710 037,36 zł RAZEM	Przebudowa zabytkowego Pałacu Kultury Zagłębia w Dąbrowie Górniczej - dziedzictwa kulturowego Zagłębia Dąbrowskiego w tym: Etap I - przebudowa podjazdów, przybudówek i tarasów przy elewacjach bocznych
	20 892 507,41 zł (środki kredytowe) 11 669 497,34 zł (środki budżetowe) 32 562 004,75 zł RAZEM	Przebudowa zabytkowego Pałacu Kultury Zagłębia w Dąbrowie Górniczej - dziedzictwa kulturowego Zagłębia Dąbrowskiego w tym: Etap II - przebudowa i termomodernizacja budynku
2015*	50.000,00 ZŁ	Dotacja celowa udzielona Gminie Sosnowiec na dofinansowanie zadań bieżących z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami z przeznaczeniem

		na prace renowacyjne i konserwatorskie polichromii autorstwa W. Tetmajera i H. Uziembło uszkodzonej poprzez pożar Bazyliki Katedralnej Wniebowzięcia NMP w Sosnowcu
	400 690,11 zł (środki budżetowe)	Przebudowa zabytkowego Pałacu Kultury Zagłębia w Dąbrowie Górniczej - dziedzictwa kulturowego Zagłębia Dąbrowskiego w tym: Etap I - przebudowa podjazdów, przybudówek i tarasów przy elewacjach bocznych
	3 669 160,08 zł (środki budżetowe)	Przebudowa zabytkowego Pałacu Kultury Zagłębia w Dąbrowie Górniczej - dziedzictwa kulturowego Zagłębia Dąbrowskiego w tym: Etap II - przebudowa i termomodernizacja budynku

* W dniu 19 lutego 2015 r. zawarto umowę o dofinansowanie projektu „Przebudowa zabytkowego Pałacu Kultury Zagłębia w Dąbrowie Górniczej - dziedzictwa kulturowego Zagłębia Dąbrowskiego: Etap I - przebudowa podjazdów, przybudówek i tarasów przy elewacjach bocznych” w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007 - 2013. Zgodnie z zapisami ww. umowy wydatki kwalifikowane poniesione na realizację projektu w okresie od 31.12.2007 r. - 15.05.2015 r. zostaną zrefundowane w 2015 r. do kwoty nie przekraczającej 2 889 210,69 PLN.

Ponadto w dniu 28 stycznia 2015 r. Rada Miejska w Dąbrowie Górniczej podjęła Uchwałę o udzieleniu dotacji z budżetu Miasta Dąbrowa Górnicza w 2015 r., Parafii Rzymsko - Katolickiej pw. NMP Anielskiej w Dąbrowie Górniczej na roboty budowlane polegające na konserwacji elewacji ceglanej i kamiennego detalu architektonicznego wieży bocznej południowej, bez ściany łączącej z wieżą główną. Zgodnie z umową zawartą z beneficjentem, dotacja w wysokości 500 000,00 zł przekazana zostanie w II równych transzach: I transza do 30.06.2015 r., II transza do 30.10.2015 r. Dodatkowo gmina planuje dwa duże przedsięwzięcia wspierające ochronę nad zabytkami, które zostały przedstawione poniżej w Tabeli nr 11 oraz otrzymała dotację w 2015 r. na zadania związane z opieką nad zabytkami oraz ich promocją w 2015 r. ze środków unijnych (Tabela nr 12).

Tabela nr 11. Planowane wydatki miasta w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

LP.	NAZWA I CEL	OKRES REALIZACJI	ŁĄCZNE NAKŁADY FINANSOWE	LIMIT 2015	LIMIT 2016	LIMIT 2017
1	Budowa powierzchniowej infrastruktury użyteczności publicznej w Kopalni Ćwiczebnej wyposażonej w energooszczędne systemy ogrzewania oraz oświetlenia	2015 - 2017	1.207.915,50	109.810,50	843.105,00	255.000,00
2	Przebudowa i termomodernizacja IV Pawilonu ZSZ „Szttygarka” wraz z zagospodarowaniem terenu	2014 - 2016	4.250.000,00	1.250.000,00	3.000.000,00	0

Tabela nr 12. Wysokość dofinansowania na zadania związane z opieką nad zabytkami oraz ich promocją w 2015 r. ze środków unijnych

ROK	WYSOKOŚĆ DOFINANSOWANIA	ŹRÓDŁO	NAZWA ZADANIA
2015	1.411.661,28 zł	środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego	Infrastruktura obsługi markowych projektów turystycznych w Dąbrowie Górniczej
	2.889.210,69 zł	środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego	Przebudowa zabytkowego pałacu kultury zagłębia w Dąbrowie Górniczej - dziedzictwa kulturowego zagłębia dąbrowskiego: etap I - przebudowa podjazdów, przybudówek i tarasów przy elewacjach bocznych

Dodatkowe zaplanowane zadania na lata 2016 - 2019:

- Wszczęte postępowanie o udzielenia zamówienia publicznego na opracowanie dokumentacji projektowej dla zadania inwestycyjnego pn. Przebudowa i termomodernizacja IV Pawilonu ZSZ „SztYGarka” wraz z zagospodarowaniem terenu. Planowany termin ogłoszenia postępowania o udzielenie zamówienia - grudzień 2015 r. Planowany termin zakończenia prac projektowych - IV kwartał 2016 r. Roboty budowlane na obiekcie planuje się zakończyć w IV kwartale 2018 r. Szacowany koszt zadania - **8 250 000,00 zł**.
- Opracowanie dokumentacji projektowej dla zadania pn. „Zagłębiowski Park Linearny - rewitalizacja obszaru funkcjonalnego doliny rzek Przemszy i Brynicy. Umowny termin zakończenia prac projektowych - 31.12.2015 r. Wynagrodzenie przysługujące jednostce projektowej za wykonanie kompletu dokumentów i czynności objętych umową (w zakresie dot. Gminy Dąbrowa Górnicza) nie przekroczy kwoty - **749 070,00 zł**.
- Wydział Szkoleń i Kadr Urzędu Miejskiego w Dąbrowie Górniczej przewiduje w latach 2016 - 2019 podnoszenie kwalifikacji zawodowych pracowników zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego planuje wydatkować środki w kwocie **1 000,00 - 1 500,00 zł** rocznie.
- W ramach działań promocyjnych dotyczących środowiska kulturowego gminy wpisuje się zadanie pod nazwą Międzynarodowy Konkurs Muzyczny im. Michała Spisaka. Koszty związane z realizacją konkursu w roku bieżącym wyniosły - **450 000,00 zł**.
- Prace pielęgnacyjne starodrzewu na terenie zespołu przyrodniczo - krajobrazowego „Wzgórze Gołonoskie” (stara część cmentarza parafialnego oraz skarpa). Planowany wydatek na 2017 r. - **60 000,00 zł**.
- Prace pielęgnacyjne starodrzewu na terenie Parku Zielona. Planowany wydatek na 2018 r. - **60 000 zł**.
- Sporządzenie Raportu z wykonania POŚ za dwa ostatnie lata obowiązywania oraz opracowanie nowego Programu Ochrony Środowiska na lata 2018 - 2021. Planowany wydatek na 2017 r. - **20 000,00 zł**.

Miasto planuje wspierać finansowo prace konserwatorskie i remonty zabytków również w latach obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami. Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2016 - 2019 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie miasta w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłyby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną miasta Dąbrowa Górnicza.

Zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe miastu lub funkcjonujące na jej terenie (np. regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) miasto może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia, parafie).

12. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach;
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r.- Prawo budowlane;

6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska;
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach;
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach;
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej;
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
15. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków;
16. Materiały udostępnione przez Urząd Miasta Dąbrowa Górnicza;
17. Materiały konserwatorskie udostępnione w siedzibie WKZ o. Katowice;
18. J. Wiśniewski: Diecezja Częstochowska. Opis historyczny kościołów i zabytków w dekanatach: będzińskim, dąbrowskim, sączowskim, zawierckim i żareckim oraz parafii Olsztyn, Marjówka Opoczyńska Warszawa 1936, s. 90-101;
19. http://www.dabrowa.pl/dg_historia_legandy.htm;
20. M. Budny, D. Kmiotek, J. Kmiotek, Legendy Dąbrowy Górniczej, Dąbrowa Górnicza 2010;
21. www.slaskie.pl;
22. www.dabrowa-gornicza.pl;
23. www.debowyswiat.pl/dla_aktywnych.php;
24. www.palac.art.pl;
25. www.muzeum-dabrowa.pl;
26. www.biblioteka-dg.pl;
27. www.tpdg.pl;
28. www.zabytkotechniki.pl;
29. www.nid.pl;
30. www.nimoz.pl;
31. www.stat.gov.pl/gus;
32. www.isap.sejm.gov.pl;
33. www.wikipedia.pl

13. Spis tabel i rysunków

1. Tabela nr 1. Cmentarze na terenie miasta;
2. Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w mieście Dąbrowa Górnicza;
3. Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w mieście Dąbrowa Górnicza;
4. Tabela nr 4. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków w mieście Dąbrowa Górnicza;
5. Tabela nr 5. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków na terenie miasta Dąbrowa Górnicza;
6. Tabela nr 6. Analiza SWOT;
7. Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I;
8. Tabela nr 8. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II;
9. Tabela nr 9. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których miasto Dąbrowa Górnicza jest właścicielem;
10. Tabela nr 10. Wydatki miasta w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
11. Tabela nr 11. Planowane wydatki miasta w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
12. Tabela nr 12. Wysokość dofinansowania na zadania związane z opieką nad zabytkami oraz ich promocją w 2015 r. ze środków unijnych;
13. Rysunek nr 1. Procentowy podział własności obiektów zabytkowych;
14. Rysunek nr 2. Struktura GEZ.

14. Załączniki

1. Załącznik nr 1.

(źródło: <http://www.katowice.uw.gov.pl/mp/katowice.html>):

- Płyta upamiętniająca Mariana Adamczyka i Daniela Kajdę. Płyta na miejscu, na którym zginęli. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, Kopalnia „Paryż”;

- Pomnik Stanisława Staszica. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Legionów Polskich z ul. Górniczą, skwer;
- Pomnik upamiętniający miejsce kaźni 10 robotników Huty „Bankowa”, którzy pod zarzutem sabotażu przy produkcji zostali przez władze niemieckie skazani na śmierć na szubienicy. Egzekucji dokonano 12 czerwca 1942 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. ks. Augustynika, między blokami Nr 9 i 11;
- Pomnik Tadeusza Kościuszki. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. T. Kościuszki;
- Grób Jana Gołdyna, legionisty I Brygady, kapitana wojsk polskich, zmarłego w 1927 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Listopada, cmentarz parafialny;
- Grób żołnierzy włoskich poległych w I Wojnie Światowej - pomnik - płyta z nazwiskami poległych w latach 1916 - 1921. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Listopada, cmentarz parafialny;
- Głaz z tablicą upamiętniający górników kopalni „Paryż” zamordowanych przez Niemców w obozie KL Auschwitz-Birkenau w latach 1942 - 1943. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Króla Jana III Sobieskiego, dyrekcja Huty „Bankowej”;
- Mogiły zbiorowe wojenne żołnierzy poległych w I Wojnie Światowej oraz w latach 1919 - 1921. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Listopada, cmentarz parafialny;
- Tablica upamiętniająca męczeńską śmierć 10 robotników Huty „Bankowa” Aresztowani przez gestapo w maju 1942 r., zginęli 12 czerwca 1942 r. z rąk niemieckich oprawców podczas publicznej egzekucji. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Króla Jana III Sobieskiego, dyrekcja Huty „Bankowej”;
- Pomnik poświęcony Bohaterom Czerwonych Sztandarów, wzniesiony przez miejscowe społeczeństwo w hołdzie uczestnikom walk o wyzwolenie społeczne i narodowe. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, Plac Wolności, przed Pałacem Kultury Zagłębia;
- Grób Edwarda Miętki. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Starocmentarna, cmentarz parafialny
- Pomnik upamiętniający teren byłego cmentarza żydowskiego gminy Dąbrowa Górnicza, Gołonóg i okolice, zniszczonego przez Niemców w czasie II wojny światowej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza-Mydlce, ul. Ludowa, na wzniesieniu po byłym cmentarzu żydowskim;
- Mogiła zbiorowa wojenna 3 działaczy Ruchu Robotniczego zamordowanych przez Niemców 16 listopada 1944 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Gołonóg, ul. Kościelna, cmentarz parafialny;
- Pomnik wzniesiony dla uczczenia 144 żołnierzy Armii Czerwonej z oddziałów 4 Korpusu Pancernego Gwardii i 59 Armii 1 Frontu Ukraińskiego poległych w walkach z Niemcami o wyzwolenie Dąbrowy Górniczej w styczniu 1945 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Gołonóg, Al. Piłsudskiego 72, obok dworca PKP;
- Grób mjr Romana Piecucha, (pochówek rodzinny) komendanta Armii Ludowej w Dąbrowie Górniczej zamordowanego przez Niemców 28 grudnia 1944 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Gołonóg, ul. Kościelna, cmentarz parafialny;
- Pomnik ku czci żołnierzy Armii Czerwonej 80 - tej Lubańskiej Dywizji Piechoty 59 I Frontu Ukraińskiego poległych w walce z Niemcami o wyzwolenie Łośnia. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Łosień, u zbiegu ul. Łaskowej i Gołonowskiej;
- Pomnik ku czci 11 mieszkańców Strzemieszyc poległych w czasie niemieckiej okupacji w dniach od 7 września do 19 listopada 1943 r. na terenie Strzemieszyc. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce, ul. Stacyjna, skwer przy dworcu PKP;
- Pomnik upamiętniający żołnierzy Armii Czerwonej z 4 Korpusu Pancernego Gwardii i 59 Armii 1 Frontu Ukraińskiego poległych 20-26 stycznia 1945 r. w walkach z Niemcami o wyzwolenie Dąbrowy Górniczej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza Strzemieszyce, ul. Majewskiego;
- Pomnik ku czci żołnierzy Armii Czerwonej poległych podczas wyzwolania Ząbkowic. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Ząbkowice, ul. Zwycięstwa, za kinem „Uciecha” w niewielkim parku;
- Pomnik żołnierzy Armii Czerwonej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Ząbkowice, ul. Górzysta;
- Pomnik wzniesiony dla upamiętnienia 165 żołnierzy Armii Czerwonej z 285 Dywizji Piechoty 21 Armii I Frontu Ukraińskiego. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Ujejsce, ul. Broniewskiego;
- Obelisk upamiętniający 70 - rocznicę odzyskania niepodległości przez Polskę. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce, u zbiegu ul. Sosnowej z ul. Majewskiego;
- Tablica upamiętniająca Lecha Piwowara (pochówek rodzinny), poetę, żołnierza Wojska Polskiego, jeńca obozu Starobielska. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Starocmentarna, cmentarz parafialny;
- Grób Adama Piwowara (pochówek rodzinny), geologa, zesłańca politycznego do Archangielska, legionisty, I Prezydenta Dąbrowy Górniczej, profesora Szkoły Górniczo -Hutniczej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Starocmentarna, cmentarz parafialny;
- Tablica upamiętniająca Jakuba Kleina, współzałożyciela i dyrektora Dąbrowskiego Przemysłu Drucianego w Dąbrowie Górniczej. Tablica odsłonięta w 50 - rocznicę wybuchu II wojny światowej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Chopina 72;

- Tablica upamiętniająca Karola Adamieckiego, wybitnego inżyniera, uczonego i społecznika, twórcę nauki organizacji i kierowania. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Kościuszki 25, Urząd Miejski, wewnątrz;
- Tablica upamiętniająca Żydów z getta w Strzemieszycach, które powstało w kwietniu 1942 r., a zostało zlikwidowane w 1943 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza -Strzemieszyce Wielkie, u zbiegu ul. Gruszczyńskiego z ul. Towarową;
- Mogiła zbiorowa wojenna żołnierzy Armii Czerwonej poległych w walce z hitlerowcami o wyzwolenie Dąbrowy Górniczej w 1945 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Ząbkowice, ul. Górzysta, cmentarz parafialny;
- Pomnik ku czci żołnierzy Armii Czerwonej poległych podczas wyzwolenia Strzemieszyc w 1945 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce Małe, ul. Majewskiego, skwer koło Kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa;
- Pomnik upamiętniający 33 partyzantów oddziału Armii Krajowej o nazwie „Reduta Ordon” rozstrzelanych 7 września 1943 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza -Strzemieszyce, u zbiegu ul. Strzemieszyckiej z ul. Rudną;
- Pomnik upamiętniający 16 mieszkańców Ząbkowic, którzy zostali rozstrzelani przez Niemców 4 stycznia 1945 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Ząbkowice, u zbiegu ul. Związku Orła Białego z ul. Hutniczą;
- Pomnik wzniesiony ku czci poległych za wolność i demokrację. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza-Ząbkowice, ul. Szosowa, park miejski;
- Pomnik upamiętniający powieszenie 11 Polaków w publicznej egzekucji dokonanej przez Niemców w dniu 26 listopada 1943 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza -Strzemieszyce, ul. Ofiar Katyńia 118;
- Pomnik poświęcony działaczom Związku Orła Białego. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Korzeniec ul. M. Konopnickiej 39; posesja Zofii i Stanisława Bocianowskich;
- Pomnik poświęcony członkom Związku Orła Białego. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Perla 10; teren byłej kopalni „Paryż”;
- Obelisk upamiętniający X-tą rocznicę wymarszu oddziałów legionowych z Dąbrowy Górniczej do Krakowa. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Legionów Polskich 69, skwer naprzeciw I pawilonu Zespołu Szkół Zawodowych;
- Pomnik upamiętniający 100 lecie działalności Szkoły Górniczej im. Stanisława Staszica zwanej „Sztuygarką”. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Legionów Polskich 69, dziedziniec Zespołu Szkół Zawodowych;
- Tablica upamiętniająca Eugeniusza Furmana, górnika kopalni „Paryż” zamordowanego w walce z reakcją 8 listopada 1918 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, budynek dawnej RESURSY;
- Tablica upamiętniająca nadanie Zespołowi Szkół Zawodowych im. Karola Adamieckiego (1866 - 1933) wybitnego naukowca z dziedziny ekonomii i organizacji pracy. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Józefa Piłsudskiego 5, Zespół Szkół Ekonomicznych im. Karola Adamieckiego;
- Tablica upamiętniająca Stanisława Krzynówkę, więźnia Berezki Kartuskiej, zamordowanego przez Niemców we wrześniu 1943 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. T. Kościuszki 3;
- Tablica upamiętniająca jubileusz 90 - lecia (1900 - 1990) otwarcia I żeńskiej szkoły w Dąbrowie Górniczej im. Emilii Zawadzkiej (1861 - 1927). Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. 3 Maja 10;
- Tablica upamiętniająca Szymona Starkiewicza (1870 - 1962) lekarza medycyny, społecznika. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Szpitalna 13, szpital, hol główny;
- Tablica upamiętniająca nadanie Szkole Podstawowej Specjalnej Nr 9 im. Marii Konopnickiej (1841 - 1910). Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. M. Konopnickiej 36, Szkoła Podstawowa Specjalna Nr 9, wewnątrz;
- Tablica upamiętniająca nadanie Szkole Podstawowej Specjalnej Nr 9 im. Marii Konopnickiej i wręczenie jej sztandaru. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. M. Konopnickiej 36, Szkoła Podstawowa Specjalna Nr 9, wewnątrz;
- Tablica upamiętniająca nadanie Szkole Podstawowej Specjalnej Nr 9 im. Marii Konopnickiej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. M. Konopnickiej 36, Szkoła Podstawowa Specjalna Nr 9, wewnątrz;
- Tablica upamiętnia Marię Konopnicką patronkę Szkoły Podstawowej Specjalnej Nr 9 Tablica odsłonięta w 150 rocznicę jej urodzin. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. M. Konopnickiej 36, Szkoła Podstawowa Specjalna Nr 9, wewnątrz;
- Tablica upamiętniająca otwarcie Szkoły Powszechnej Nr 5 im. Marii Konopnickiej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. M. Konopnickiej 36, Szkoła Podstawowa Specjalna Nr 9, wewnątrz;
- Tablica upamiętniająca Józefa Podymę, żołnierza Ruchu Oporu, rozstrzelanego 21 stycznia 1945 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. E. Orzeszkowej 1;
- Tablica upamiętniająca marszałka Polski Józefa Piłsudskiego. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce Wielkie, Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, główne wejście;
- Tablica upamiętniająca odzyskanie w 1918 r. niepodległości przez Polskę. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce Wielkie, Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, główne wejście;

- Tablica poświęcona Królowej Jadwidze w 500 - tną rocznicę zwycięstwa pod Grunwaldem w 1410 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Królowej Jadwigi 17, Kościół pw. Matki Boskiej Anielskiej;
- Tablica upamiętniająca księdza Piotra Skargę dla uczczenia 300 letniej rocznicy jego śmierci. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Królowej Jadwigi 17, Kościół pw. Matki Boskiej Anielskiej;
- Tablica upamiętniająca harcerzy poległych w latach 1914 - 1920 w walce o niepodległość Polski. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Królowej Jadwigi 17, Kościół pw. Matki Boskiej Anielskiej, główne wejście;
- Tablica upamiętniająca Jana Hempla, naczelnika górnictwa w Królestwie Polskim, inicjatora budowy kościoła pw. Matki Boskiej Anielskiej. Zmarł w 19 stycznia 1886 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Królowej Jadwigi 17, Kościół pw. Matki Boskiej Anielskiej, główne wejście;
- Tablica upamiętniająca dąbrowskich harcerzy poległych i zamordowanych przez hitlerowskiego okupanta w czasie II wojny światowej 1939 - 1945. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Królowej Jadwigi 17, Kościół pw. Matki Boskiej Anielskiej, główne wejście;
- Tablica upamiętniająca Jana Kilińskiego. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Królowej Jadwigi 17, Kościół pw. Matki Boskiej Anielskiej, główne wejście;
- Tablica upamiętniająca nauczycieli i wychowanków Szkoły Górniczej i Hutniczej im. Stanisława Staszica poległych za wolność Ojczyzny i tych którzy zginęli na posterunku pracy. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Legionów Polskich 69, Muzeum Miejskie „SztYGarka”;
- Tablica upamiętniająca Adama Piwowara (1874 - 1939) wychowanka i nauczyciela Szkoły Górniczej i Hutniczej im. Stanisława Staszica, I Prezydenta Dąbrowy Górniczej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Legionów Polskich 69, Muzeum Miejskie „SztYGarka”, pawilon I;
- Tablica upamiętniająca Tadeusza Kościuskę. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Gołonóg, ul. Kościelna 20, kościół pw. św. Antoniego, główne wejście;
- Tablica poświęcona biskupowi krakowskiemu Andrzejowi Załuskiemu fundatorowi budowy wieży kościelnej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Gołonóg, ul. Kościelna 20, kościół pw. św. Antoniego, główne wejście;
- Tablica poświęcona erygowaniu parafii p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny i św. Andrzeja Apostoła przez biskupa krakowskiego Andrzeja Trzebickiego. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Gołonóg, ul. Kościelna 20, kościół pw. św. Antoniego, główne wejście;
- Tablica upamiętniająca Edwarda Salwę, Henryka Kanwiszczera i Bronisława Kmiecika zamordowanych przez niemieckiego okupanta 22 stycznia 1945 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. 3 Maja 42, Urząd Miejski;
- Tablica upamiętniająca 10 mieszkańców Dąbrowy Górniczej zamordowanych przez Niemców (przez powieszenie w zbiorowej egzekucji) 12 czerwca 1942 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Króla Jana Sobieskiego 2b, Huta „Bankowa”, portiernia strona południowa
- Tablica upamiętniająca księdza Grzegorza Augustynika, pomysłodawcę i budowniczego Kościoła pw. Matki Boskiej Anielskiej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Jadwigi 17, kościół pw. Matki Boskiej Anielskiej, prawy filar od głównego wejścia;
- Tablica upamiętniająca powstanie Szkoły Górniczej „SztYGarka”. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Legionów Polskich 69, Muzeum Miejskie „SztYGarka”;
- Tablica upamiętniająca Wincentego Choroszewskiego, naczelnika górnictwa, prezesa komitetu i protektora budowy kościoła pw. Matki Boskiej Anielskiej. Zmarł 18 stycznia 1901 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Jadwigi 17, kościół pw. Matki Boskiej Anielskiej, kruchta, strona prawa;
- Tablica upamiętniająca Juliana Polcera. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Jadwigi 17, kościół pw. Matki Boskiej Anielskiej;
- Kwaterna grobów wybitniejszych Dąbrowian, w tym kilku prezydentów. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. 11 Listopada, cmentarz parafialny;
- Krzyż upamiętniający rozpoczęcie budowy Huty „Bankowa”. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, u zbiegu ul. Żeromskiego z ul. Króla Jana III Sobieskiego, skwer;
- Grób Emilii Zawidzkiej, założycielki pierwszej polskiej szkoły żeńskiej w Dąbrowie Górniczej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. 11 Listopada, cmentarz parafialny;
- Tabliczka upamiętniająca księdza Jerzego Popiełuszkę, oraz tragiczne wydarzenia związane ze strajkiem w dniach 28 - 29 sierpnia 1980 r. oraz pacyfikację Huty „Katowice” w grudniu 1981 r. w okresie stanu wojennego. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Gołonóg, kościół pw. św. Antoniego;
- „Dolinka Katyńska” poświęcona m.in. pomordowanym w Katyniu, księdzu Jerzemu Popiełuszcze i o. Maksymilianowi Kolbe. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Strzemieszyce Duże, ul. Myśliwska, cmentarz;
- Miejsce upamiętniające społeczne dążenie do odzyskania niepodległości Polski. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza-Strzemieszyce, cmentarz parafialny;

- Głaz kamienny upamiętniający śmierć lotnika Ludwika Idzikowskiego 13 lipca 1929 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Tucznawa skrzyżowanie ul. Idzikowskiego z ul. Królewską;
- Dwie tablice pamiątkowe: 1. upamiętniająca żołnierzy Wojska Polskiego z Ząbkowic walczących pod wodzą Józefa Piłsudskiego poległych w latach 1918 - 1920, 2. upamiętniająca mieszkańców Ząbkowic poległych w czasie II wojny światowej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Ząbkowice, ul. Władysława Sikorskiego 55, kościół pw. Zesłania Ducha Świętego;
- Zespół dwóch pomników: 1. Za utrwalenie w wierze i miłości do Boga i Ojczyzny, 2. Żołnierzom podziemia, bohaterom i obrońcom Ojczyzny, patriotom Ziemi Zagłębiowskiej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Strzemieszycy, ul. Myśliwska, cmentarz parafialny;
- Kamień z tablicą upamiętniającą poetę Zygmunta Rózyckiego. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Łęka;
- Tablica upamiętniająca harcerzy ze Strzemieszyc poległych w walce z niemieckim okupantem i zamordowanych w obozach koncentracyjnych w czasie II wojny światowej. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza - Strzemieszycy Wielkie, ul. Majewskiego, Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa;
- Tablica upamiętniająca dr Jana Antoniego Ziembę wychowawcę i nauczyciela młodzieży w Państwowej Szkole Górniczo - Hutniczej, działacza społeczno - kulturalnego, miłośnika i historyka, badacza przeszłości Dąbrowy Górniczej i Zagłębia Dąbrowskiego. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Legionów Polskich 69, Muzeum Miejskie Szttygarka;
- Tablica upamiętniająca 38 górników KWK Reden, którzy zginęli w wyniku pożaru w nocy z 20 na 21 września 1923 r. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, Park im. Gen. Hallera, Hala Widowiskowo Sportowa Centrum;
- Tablica upamiętniająca podharcemistrza Wincentego Bernasika, twórcę dąbrowskiego hymnu harcerskiego, komendanta 39 ZDH, poetę, zamordowanego przez Niemców w Auschwitz. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Królowej Jadwigi 8, Hufiec ZHP;
- Tablica upamiętniająca policjantów z Zagłębia Dąbrowskiego zamordowanych wiosną 1940 r. przez funkcjonariuszy NKWD. Lokalizacja: Dąbrowa Górnicza, ul. Królowej Jadwigi, Kościół pw. Matki Boskiej Anielskiej.